

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK EĞİTİM KUVVİTLERİNİN MENSUPLARINA İLİŞKİN
TAZMİNAT BEKİRİ VE UYGULAMASI
(Yüksek Lisans Tezi)

A. Zeki ÜÇOK

Danışman:
Prof.Dr.Ercan GÜVEN

Eskişehir
1995

**T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ MENSUPLARINA
İLİŞKİN TAZMİNAT HUKUKU VE UYGULAMASI**

(Yüksek Lisans Tezi)

A. Zeki ÜÇOK /

**Danışman:
Prof.Dr.Ercan GÜVEN**

Eskişehir

1995

**Eskişehir
Merkez Kütüphane**

ÖZET

Türk Silahlı Kuvvetlerinin askeri şahıs statüsünde olan personelinin cismani eza ve ölüm hallerinde alacakları tazminatlar bazı özel kanunlar ve genel hükümler çerçevesinde düzenlenmiştir. TSK personelinin tazminat hakları öncelikle 2330 sayılı Nakti Tazminat Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 2629 sayılı Uçuş Paraşüt Denizaltı Dalgıç ve Kurbağa Adam Hizmetleri Tazminat Kanunu gibi kanunlar ile düzenlenmiştir. Bu kanunlar ile sağlanan tazminat miktarları hak sahiplerince yeterli bulunmaz ise genel hükümler çerçevesinde açılacak dava ile tazminat talebinde bulunabilmektedirler. Tazminat talebiyle TSK personelinin ve hak sahibi yakınlarının dava açabilecekleri yetkili ve görevli tek mahkeme Askeri Yüksek İdare Mahkemesidir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi tazminat taleplerini genel hükümler ve kendi içtihatları doğrultusunda ele alıp incelemektedir. Kurulduğu yıldan bu yana uygulamalarını incelediğimizde, AYİM'nin sorumluluk kavramını gerek kusur sorumluluğunu gerekse kusursuz sorumluluğu ele alışı ve işleyişi düktrine uygun ve geliştirici niteliktedir. ÖJzellikle kusursuz sorumluluk yaklaşımı oldukça ileri bir düzeydedir. AYİM'nin tazminat hesaplama yöntemi de halihazırda adliye ve idare mahkemelerinde uygulanan yöntemlerden farklı bir şekildedir. AYİM'nin hesaplama yöntemi, geçici bir süre askerlik hizmeti yapan asteğmen, er ve erbaşlar için farklı, sürekli görev yapan muvazzaf dediğimiz personeli için farklıdır. AYİM hesaplama yöntemini belirlerken yılların birikimi ile

kendine özgü prensipler oluşturmuştur. Bu prensipler zararın başlangıç anına ilişkin olabildiği gibi “felaketin özlenir hale getirilmemesi” gibi tazminatın sınırlandırılmasına da ilişkin olabilmektedir.

AYİM’de en çok işlenen tazminat şekli destekten yoksun kalma tazminatı olmasına rağmen, farazi destek tazminatına yer verilmemiş olması ilginçtir. Fakat istisnaî olarak farazi destek tazminatı konusunda hak sahibi asker kişilerin adli mahkemelerde dava açabileceği kanaatindeyiz.

Sonuç olarak AYİM’nin kurulduğu yıldan bu yana, TSK personelinin tazminatları ile ilgili uygulamaları ve içtihatları ile haklarını fazlasıyla sağlayıcı bir tutum izlediğini ve idare hukukunu geliştirici gayret içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

SUMMARY

The right of getting indemnity for a person as an military individual in Turkish Armed Forces (TAF) in case of death or bodily harm situation is arranged by some special laws and jurisdictions. The Turkish Armed Forces Personnel indemnity rights are settled in accordance with primarily by 2330 numbered Pecuniary Indemnity Law and 3713 numbered Struggle For Terror Law and 2629 numbered Flight, Parachute, Submarine, Diver and Frogman Service Law. The ones who are not satisfied with the indemnities taken by the help of these mentioned Laws can demand further indemnities by bringing the subject to court in agreement with general jurisdictions. For the demand of further indemnity, TAF Personnel and close relatives of holders of rights can bring this subject to only Military High Superintendent Court.

The Military High Superintendent Court investigates these indemnity demands according to general jurisdictions and its own jurisprudence. When we examine carefully the studies of MHSC (Military High Superintendent Court) since it was established, its concept of responsibility is in appropriate and improving candition for the doctrine of handling and performing the either fault responsibility or faultless responsibility. Especially its consideration of faultless responsibility is in a very advanced condition. The MHSC's method of computing indemnities is different from present methods used in judicial and superintendent courts. The method of MHSC's computing differs for third lieutenants, soldiers and headmen of soldiers who are temporarily in military service from permanent active duty personnel. For the delerminelion of MHSC's computing, its own principles and the accumulation of years are the most

important factors. These principles are not only related with the beginning of damage but also they are related with "Damage missable situation" indemnity's limitation.

Although the most desired indemnity is the supported deprivation indemnity, it is interesting that MHSC does not consider hypothetical support. But as an exception, we think that military individuals who have rights could bring hypothetical support consideration to judicial courts.

As a result, Military High Superintendent Court has been successful for indemnities of Turkish Armed Forces Personnel and we think that it is in a very good attitude for improvement of judicial justice. And we think that it is trying its best for further improvements...

TABLULAR

<u>Tablo No:</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No:</u>
1	AYİM'İN Dava Türlerinin Yıllara Göre Dağılımı	127
2	Nakti Tazminat Kanunu Gereği Yapılan Ödemelerin Yıllara Göre Dağılımı	128
3	Nakti Tazminatın Yaralanma, Sakatlanma ve Ölüm Hallerine Göre Ödeme Şekli	129
4	Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfının 1994 ve 1995 Yılları Yardım Planları	130
5	AYİM'nin Ölüm Halinde Geride Kalanların Paylarına İlişkin Pay Oranları Örnekleri	131
6	P.M.F. Yaşama Tablosuna Göre Muhtelif Yaşlarda Ortalama Ömür (Population Masculine et Feminine)	133
7	Subayların Maaş, Emekli Maaş ve Emekli İkramiyeleri	134
8	Astsubayların Maaş, Emekli Maaş ve Emekli İkramiyeleri	136
9	AYİM'ne Göre Dul Eşin Evlenme Şansı İndirim Oranları	138
10	TSK Mensubu Malülün Maaşının Dışında Kazanabileceği Varsayılan Gelir	139
11	% 5 Faiz Üzerinden Baliğ ve Peşin Değer Tablosu	140
12	Makam ve Kadrosuzluk Tazminatı (1.1.1995 Tarihi İtibariyle)	141
13	Dul ve Yetimlere Bağlanacak Aylıkların Oranları	142
14	Şehit Personel Ailelerine Yapılan Nakti Ödemeler ve Sağlanan Artışlar (Nisan 1995)	143

KISALTMALAR

Alb.	: Albay.
Atđm.	: Asteğmen.
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.
AYİM.	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi.
Bçvş.	: Başçavuş.
BK.	: Borçlar Kanunu.
Bnb.	: Binbaşı.
C.	: Cilt.
ç.	: Çocuk.
Çvş.	: Çavuş.
D.	: Daire.
Der.	: Derece.
Drl.	: Daireler.
Dur.	: Durum.
E.	: Esas.
Ecz.	: Eczacı.
Em.	: Emekli.
Gn.Kur.	: Genelkurmay.
Göst.	: Gösterge.
Hiz.	: Hizmet.
İk.	: İkramiye.
İÜHFD.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.
K.	: Komutan.
Kad.	: Kademe.
Kd.	: Kıdem.
Korg.	: Korgeneral.
Krl.	: Kurulu.
Med.	: Medeni.

MK.	: Medeni Kanun.
MORSAN.	: Moral sandığı.
MSB.	: Milli Savunma Bakanlığı.
Müh.	: Mühendis.
No.	: Numara.
Opr.	: Operatör.
Org.	: Orgeneral.
OYAK.	: Ordu Yardımlaşma Kurumu.
Plt.	: Pilot.
PMP.	: Population Masculine et Feminine.
PSD.	: Peşin Sermaye Değeri.
s.	: Sayfa.
S.	: Sayı.
San.	: Sandığı.
Sis.	: Sistem.
ss.	: Sıra sayfalar.
Tab.	: Tabip.
Taz.	: Tazminat.
TC.	: Türkiye Cumhuriyeti.
Tğm.	: Teğmen.
TSK.	: Türk Silahlı Kuvvetleri.
Tuğg.	: Tuğgeneral.
Tümg.	: Tümgeneral.
Uç.	: Uçuş.
Üçvş.	: Üstçavuş.
Ütğm.	: Üstteğmen.
Vb.	: Ve buna benzer.
Vet.	: Veteriner.
Vs.	: Vesaire.
Y.	: Yıl.
Yar.	: Yardım.
Yay.	: Yayın.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUMLULUK VE TAZMİNAT

Birinci Kısım

SORUMLULUK-KUSUR İLİŞKİSİNE GENEL BAKIŞ

§.1. SORUMLULUK KAVRAMI VE OLUŞUMU	4
I. SORUMLULUĞUN TANIMI	4
II. SORUMLULUĞU OLUŞTURAN UNSURLAR	7
1. Bir Zararın Varlığı	12
2. Zararı Doğuran Fiilin İdareye Yüklenebilir Olması	13
3. Nedensellik (İllyet) Bağı	13
III. SORUMLULUK-KUSUR İLİŞKİSİ	17
1. Kusur Sorumluluğu	17
2. Kusursuz Sorumluluk	26

§.2. SORUMLULUĞU ORTADAN KALDIRAN

SEBEPLER	36
I. TAZMİNİ GEREKEN BİR ZARARIN BULUNMAMASI	37
II. ZARARLA EYLEM ARASINDAKİ NEDENSELLİK	
BAĞININ KESİLMESİ	39
1. Zararın, Kişinin Kendi Eyleminden Doğması	40
2. Zararın Üçüncü Kişilerin Eylemlerinden	
Doğması	41
3. Beklenmeyen Sebeplerin Bulunması.....	42

İkinci Kısım

TAZMİNAT KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

§.1. MADDİ TAZMİNAT.....	46
§.2. MANEVİ TAZMİNAT.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ MENSUPLARI AÇISINDAN TAZMİNAT HUKUKU VE UYGULAMASI

Birinci Kısım

TAZMİNAT HAKKI DOĞURAN ÖZEL KAYNAKLAR

§. 1. 2330 SAYILI NAKDİ TAZMİNAT VE AYLIK BAĞLANMASI HAKKINDA KANUN.....	56
---	----

§. 2.3713 SAYILI TERÖRLE MÜCADELE KANUNU	62
§.3. 2453 SAYILI YURT DIŞINDA GÖREVLİ PERSONELE NAKTİ TAZMİNAT VERİLMESİ VE AYLIK BAĞLANMASI HAKKINDA KANUN	66
§.4. 2629 SAYILI UÇUŞ PARAŞÜT DENİZALTI DALGIÇ VE KURBAĞA ADAM HİZMETLERİ TAZMİNAT KANUNU	67
§.5. 3480 SAYILI MALÜLLER İLE ŞEHİT DUL VE YETİMLERİNE TÜTÜN VE ALKOL ÜRÜNLERİNİN SATIŞ BEDELLERİNDEN PAY VERİLMESİ HAKKINDA KANUN	69
§.6. TERÖRLE MÜCADELE KANUNU KAPSAMINDA GÖREV YAPAN TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ PERSONELİNE DİĞER BAZI KANUNLAR İLE SAĞLANAN HAKLAR	72
I. 5434. SAYILI T.C.EMEKLİ SANDIĞI KANUNU	72
II. 205 SAYILI ORDU YARDIMLAŞMA KANUNU	72
III. 2684 SAYILI İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMDE PARASIZ YATILI VEYA BURLU ÖĞRENCİ OKUTMA VE BUNLARA YAPILACAK SOSYAL YARDIMLARA İLİŞKİN KANUN	73
IV. 211 SAYILI TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ İÇ HİZMET KANUNU	73
V. 2985 SAYILI TOPLU KONUT KANUNU	74
VI. 926 *SAYILI TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ PERSONEL KANUNU	75
VII.OKULLARA ÖNCELİKLE ALINMA	75
1. Silahlı Kuvvetler Askeri Liseler Yönetmeliği...	75
2. Silahlı Kuvvetler Astsubay Hazırlama Okulları Yönetmeliği	76
3. Polis Akademisi Giriş Yönetmeliği	76
4. Polis Kolejlerine Giriş Yönetmeliği	76

VIII.MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI ŞEHİTLİK YÖNERGESİ	76
IX. MEHMETÇİK VAKFI YARDIMLARI	76
X. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE MEVCUT MORAL YARDIM SANDIKLARI YARDIMLARI	77
XI. GENELKURMAY BAŞKANLIĞINCA YAPILAN DESTEK YARDIMI	77
XII.T.S.K.KONUT YÖNERGESİ	77
XIII.BAŞBAKANLIKCA YAPILAN NAKTİ YARDIM	78

İkinci Kısım

TAZMİNAT HUKUKUNA İLİŞKİN MADDİ VE MANEVİ TAZMİNAT UYGULAMALARI

§.1 MADDİ TAZMİNAT UYGULAMASI.....	79
I. HAK SAHİPLERİ.....	79
II. CİSMANİ ZARAR NEDENİYLE MADDİ TAZMİNAT.	81
III. ÖLÜM NEDENİYLE MADDİ TAZMİNAT	83
IV. MADDİ TAZMİNAT UYGULAMASINDA GÖZÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN İLKELER	88
1. Zararın Hesabı	89
A) Yedeksubay, Er ve Erbaşlar İçin Zarar Hesabı	89
a) Ücretin belirlenmesi	89
b) Desteğin yardım görenlerden her birine gelirden ayırdığı ya da ayıracağı payların belirlenmesi	92
c) Zarar süresinin saptanması.....	93
d) Zarar hesabının soyut biçimde yapılması	94

B) Subay, Astsubay, Uzman Jandarma Çavuş Ve Uzman Erbaşlar İçin Zarar Hesabı	95
a) Ücretin belirlenmesi	95
b) Desteğin yardım görenlerden herbirine gelirinden ayırdığı ya da ayıracağı payların belirlenmesi	96
c) Zarar süresinin saptanması	96
d) Zarar hesabının somut biçimde yapılması	97
2. Yararın Hesabı	98
A) Yedeksubay, Er Ve Erbaşlar İçin Yarar Hesabı ...	98
B) Subay, Astsubay, Uzman Jandarma Çavuş Ve Uzman Erbaşlar İçin Yarar Hesabı	99
3. AYİM'de Zarar ve Yararın Hesaplanmasındaki Diğer İlkeler	100
A) Yedeksubay, Er Ve Erbaşların Ölüm Olaylarında	100
B) Denkleştirme Ve İndirimlerde Sıralama	101
a) Hakediş miktarının tespiti	101
b) Evlenme şansı indirimi	101
c) Kusur oranı indirimi	101
d) Borçlar Kanununun 43 ncü maddesine dayanılarak yapılan indirim	102
4. Tazminatın Ödenme Şekli	102
5. İstemle Bağlılık Kuralı	104
6 .Felaketin Özlenir Hale Getirilmemesi Kriteri...	105
7. Cismani Zarar Halinde Bakıcı İhtiyacının Saptanması Ve Bakıcı Giderlerinin Tazmini	107
8. 10 Yıllık Süre İçin Konut Kira Bedellerinin Karşılanması	108
9. Maddi Tazminat Hak Sahibi Asker Kişinin Maluliyet Halinde Çalışıp Kazanabileceği Varsayılan Gelir	108

10. Maddi Tazminatta Faiz Uygulaması ve Hesaplamalarda % 5 Faiz Üzerinden Baliğ ve Peşin Değer Tablosunun Kullanılması	109
11. Subayların Emekli, Dul ve Yetim Aylıklarının Hesaplanmasında Dikkate Alınan Yaş Hadleri	111
12. Tazminatın Ödeneceğinin Varsayıldığı Tarih .	112
13. Maddi Tazminattan Düşülmeyen Yardımlar	112
§.2. MANEVİ TAZMİNAT UYGULAMASI	114
I. HAK SAHİPLERİ.....	114
II. CİSMANİ ZARAR NEDENİYLE MANEVİ TAZMİNAT	115
III. ÖLÜM NEDENİYLE MANEVİ TAZMİNAT	118
IV. MANEVİ TAZMİNAT UYGULAMASINDA GÖZÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN İLKELER	119
1. Tazminatın Belirlenmesi	119
A) Kusurun Etkisi	119
B) Tecavüzün Ağırlığı.....	120
C) Mağdura İlişkin Özellikler	120
2. Tazminatın Şekli	121
3. Manevi Tazminatın Ödenmesi	122
4. Manevi Tazminat Uygulamasında Faiz Sorunu.	122
S O N U Ç	124
Y A R A R L A N I L A N K A Y N A K L A R	i-v
E K L E R	
E K I	
TSK MENSUPLARI MAAŞ HESAPLAMA TABLOSU	i-x

GİRİŞ

Günlük yaşantımızın içerisinde artık kanıksamaya başladığımız, hatta gazetelerin ikinci sayfalarında ancak kendine yer bulabilen terörle mücadele kapsamında şehit ve malül olan askerlerimizin geride bıraktıkları ne olmaktadır ? Veya vatani hizmetini yapmak için işini sevdiğini hatta yaşamlarının bir bölümünü geride bırakarak askere gelen gencecik çocukların bu hizmetleri esnasında ölmeleri veya sakat kalmaları halinde ne yapılmaktadır ? Geride bıraktıklarına ne gibi yardım sağlanmaktadır ?

Bir takım haklarının düzenlemeleri dahi anayasal güvence kapsamı dışında bırakılan “asker kişilerin” acaba tazminat hakları var mıdır ? Varsa nasıl düzenlenmiştir ? Tüm bu sorular birçok kişinin kafasında soru işaretleri yaratmaktadır.

Bunun yanısıra Türk Hukuk literatürüne ilk kez 1971 Anayasa değişikliği ile giren Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin tazminat hukuku ile ilişkisi ve yaklaşımı nedir ?

İlk bakışta İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında yapılan bir çalışma için Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının tazminat uygulamalarının incelenmiş olması yadırganabilecek ise de ; yukarıda açıklamaya çalıştığımız nedenler ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin pek az bilimsel çalışmaya konu olması böyle bir konu seçilmesinde bizleri cesaretlendirmiştir. Bu hususta isabetli bir karar verdiğimiz kanaatinin en önemli kanıtı Tablo-1'de görüleceği gibi AYİM'nin bugüne kadar incelediği

21522 davanın %16,2'nin tazminatlarla ilgili olmasıdır. Özellikle 1994 yılı içerisinde AYİM'nin sonuçlandırdığı davaların yarıya yakını tazminatlarla ilgilidir.

Özellikle son 10 yıl içerisinde yaşantımıza damgasını vuran terör olayları sonucu binlerce gencimiz ölmüş ya da sakat kalmıştır (Tablo-2). Bu kişilere veya onların hak sahibi yakınlarına 1994 yılı sonu itibarıyla 297.659.593.000 TL.sı nakti tazminat ödenmiştir (Tablo-2). Devletçe özel kanunlarca sağlanan bu tazminatların gerçekten kişilerin meydana gelen zararlarını tam olarak karşılayıp karşılamadığı sorusu akla gelmektedir. Meydana gelen zarar nasıl hesaplanmaktadır ve zararın oluşumunda sorumluluk nasıl belirlenmektedir ?

Tezin birinci bölümü sorumluluk kavramına ayrılmıştır. Genel olarak idarenin hukuki sorumluluğu ele alınmış ana hatlarıyla sorumluluk kuramları işlenmiştir. Bu bölümde yine AYİM'nin sorumluluk kavramına yaklaşımı ve öğretiyeye uygunluğu araştırılmıştır. Tezin hazırlanmasında ve özellikle AYİM'nin yaklaşımlarını ortaya konmasında, yararlanılan kararlarının ancak çok az bir bölümünün aynı mahkemece yayınlanan dergilerde yayınlanmış olması nedeniyle; AYİM arşivinde bulunan yaklaşık otuz bin civarında AYİM Daireler Kurulu ve muhtelif daire kararlarını tek tek elden geçirerek tasnifi neticesinde özel bir arşiv oluşturan AYİM Başsavcı yardımcısı Dz. Hak. Dr. Kd. Bnb. Serdar ÖZGÜLDÜR'ün arşivinden yararlanılmıştır.

İkinci bölümde ise, tazminat kavramı işlenmiştir. Birinci kısmında TSK mensuplarına özel kanunlar ile sağlanan tazminatlar ve dayandığı gerekçeleri açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümün ikinci kısmı tezin belkide en önemli kısmı denebilir. Çünkü ilk kez TSK mensuplarının tazminat hesaplamaları bu çalışmada bilimsel olarak tespit edilmiş ve bir eserde yayınlanmıştır. Hatta denebilir ki ilk kez hesaplama yöntemi bilim

dünyasına açılmıştır. Hesaplama yönteminin diğer tazminat hesaplama yöntemlerinden farklı olması ve çok az hatta birkaç kişi tarafından biliniyor olması da ikinci kısmın önemini artırmaktadır. Hesaplama yönteminin farklı ve çok az kişice bilinmesi nedeniyle gerçek iki olay örnek olarak ele alınıp hak sahiplerinin tazminatları hesaplanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUMLULUK VE TAZMİNAT

Birinci Kısım

SORUMLULUK-KUSUR İLİŞKİSİNE GENEL BAKIŞ

§.1.SORUMLULUK KAVRAMI VE OLUŞUMU

I. SORUMLULUĞUN TANIMI

Sorumluluk Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisinde “Bir işi üstüne alan ve o işi yapmak zorunda olan bir kimseden, gerektiğinde, yüklendiği bu işlerin hesabının sorulması durumu” olarak tanımlanmıştır. Sorumluluğun sözlük anlamının yanısıra, bizi daha fazlası ile ilgilendiren hukuki tanımlarına göz attığımızda ise, tanımlamalarında ortak pek çok nokta bulunmasına rağmen, İdare Hukukçuları ile Özel Hukukçuların yine de ayrı tanımlamalar yaptığı görülmektedir.

Mustafa Reşit KARAHASAN, borçlunun sorumluluğu yönünden iki anlam üzerinde durmaktadır. Bunlardan birincisi, “...den sorumluluk”, ikincisi, “ile sorumluluk”tur. “...den sorumluluk”da, çoğunca, “sorumlu” ve “sorumluluk” sözcükleri, bir kimsenin zarar veren bir olgudan ötürü giderimle yükümlü olduğunu ve bu anlamda başkasının zarar gerektiren

bir şeyden ötürü (bir şey için) ya da bir kimseden ötürü (bir kimse için) sorumlu bulunduğunu anlatır ¹. Karahasan “ile sorumluluk”da ise, borçlunun birşeyi ile sorumluluğunun söz konusu edildiğini “ile sorumluluk” bir yüküm değil, alacaklının hakkını elde edebilmesi için, bir malvarlığına el koyabilmesi olduğundan bahsetmektedir ². Öğretide birçok yazar borçlunun sorumluluğu yönünden benzer tanımlamalar öngörmüştür ³.

Sorumluluk kavramından geniş anlamıyla bir kişinin başkasına verdiği zararı tazmin yükümlülüğü anlaşılır⁴. Buradaki tanımdanda anlaşılacağı üzere bir “zarar” sözkonusu olmalı ki, sorumluluktan bahsedilebilsin. Buradaki zarar ileride bahsedileceği üzere, bir kimsenin bir haksız fiil veya borcun yerine getirilmemesi sonucu diğer bir kimseye verdiği zarardır.

Hukuki sorumluluk kavramı, başkası tarafından meydana getirilen, sebebiyet verilen zararın giderilmesi ve bu giderim yükümlülüğünün paylaşılması düşüncesinde kendini gösterir. Bu noktadan hareket edildiğinde hukuki sorumluluk, bir şahsın sebebiyet verdiği başkasının uğradığı zararı hangi şartlar altında tazmin etmekle yükümlü

¹ Mustafa Reşit KARAHASAN, **Sorumluluk ve Tazminat Hukuku**, C.I, İstanbul, 1989,s.56.

² KARAHASAN, S.56.

³ Necmettin FEYZİOĞYU, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C.I, İstanbul, 1976 s.16-17; Necip KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, **Borçlar Hukuku Dersleri**, 1. Fasikül, İstanbul, 1985 s.37; Fikret EREN, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C.I, İstanbul, 1987, s.86; Kemal OĞUZMAN, **Borçlar Hukuku Dersleri**, C.I, İstanbul, 1987 ss.9-10; Selhattin Sulhi TEKİNAY, Sermet AKMAN, Haluk BURCUOĞLU, Atilla ALTOP, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C.I, İstanbul, 1985, s.23.

⁴ Henri DESCHENAUX-Pierre TERCIER (Çev. Salim ÖZDEMİR), **Sorumluluk Hukuku**, Ankara, 1983, s.1.

bulduğunu gösteren kurallar bütünü ⁵ olarak tanımlayabiliriz.

İdare hukukçuların tanımlarına gelindiğinde ise, tanımlamalarından ilki, iki patrıman arasında bozulan ekonomik dengenin tekrar kurulmasını amaçlayan ve bunun yaptırım gücünü (müeyyidesini) içine alan hukuki bir kurumdur ⁶ diye Yüksel ESİN tarafından yapılmış olan tanımdır. Bu tanımda ele alınan hukuki sorumluluk, kamusal ihtiyaçları karşılamak amacıyla, idarenin yönetim ve gözetimi altında yapılan ve kamu yararı güden faaliyetlerin icrası sırasında meydana gelen zararların karşılanmasını amaçlayan sorumluluktur. Bu ifadelerden hareketle, kamusal ihtiyaçları karşılayan “devletin” hukuki sorumluluğundan ziyade sadece, idarenin, yani yürütme organının sorumluluğunu ele alan dar kapsamda ele alınması uygun olacaktır. Devlet denilen siyasi ve hukuki varlığa ait görev ve yetkiler yasama, yürütme ve yargı organları arasında bölüştürülmüştür. Yasama ve yargı faaliyetleri nitelik olarak idare işlevinden farklı oldukları için, sadece yürütme organının sorumluluğu altında ve ona ilişkin olan sorumluluk, karşımıza idarenin hukuki sorumluluğu olarak çıkar. Diğer bir deyişle, idarenin sorumluluğu ne genel, ne de salttır; ancak kamu hukukuna özgü ilke ve kurallar çerçevesinde mahkeme içtihatlarıyla belirlenip saptanacak bir sorumluluktur ⁷.

Bugün devletin faaliyet alanının ve yaptığı hizmetlerin genişlemesi, etkilemesi mulitemel kişi sayısını arttırmıştır. Buda kişilerin faaliyetlerden zarar görme ihtimalini arttırmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da, idarenin hizmetinde bulunduğu toplum içerisindeki etkinliği dolayısıyla,

⁵ Zahit İMRE, “Hukuki Mesuliyetin Esası Üzerinde Bazı Düşünceler”, İHFM, C.XLV-XLVII, S.1-4 (Doğumunun 100.Yılında Atatürk’c Armağan), İstanbul, 1982, s.403.

⁶ Yüksel ESİN, **Danıştay’da Açılacak Tazminat Davaları**, II.Kitap:Esas, Ankara, 1973, s.14.

⁷ Lütfi DURAN, **Türkiye İdaresinin Sorumluluğu**, Ankara, 1974, s.9.

zarar görenlerle zarar görmeyenler arasında bozulan dengeyi tekrar kurabilmek için, idarenin sorumluluğu ilkesinin uygulama alanının genişlemesi kaçınılmazdır ⁸. Bugün artık devletin sorumluluğu, özel hukuk sorumluluğundaki zararın tazmin boyutunu aşmış ve kişilerin devletin hukuka aykırı faaliyetleri karşısında etkin bir koruyucu fonksiyonu olma özelliğini yüklenmiştir.

Sonuç olarak, çok genel bir tanımlamayla sorumluluğu; bir şahsın hakka ve kanuna uymayan fiilinin, başkası hakkındaki zararlı neticesinden hesap vermeye mecbur olması veya zarar görenin hakkını elde edebilmek için, zarar verenin mamelekine el koyabilmesi ⁹ olarak ele alabiliriz. Bu açıdan yaklaşıldığında da zarar veren şahsın özel hukuk alanındaki ilişkilerinden kaynaklanan zararları yukarıda tanımlamaya çalıştığımız özel hukuk sorumluluğunu, idare veya idarenin ajanlarının eylem ve işlemlerinin oluşturduğu zararlı neticelerin oluşturduğu sorumluluk ise, idare hukuku alanındaki sorumluluğu meydana getirmektedir. Bu çalışmamızda ele alacağımız sorumluluk ve bu sorumluluk bağlamındaki tazmin yükümlülüğü, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının uğradıkları cismani eza ve ölüm hallerine ilişkin olarak, idarenin hukuki sorumluluğu ve bu sorumluluğun canlandırıldığı Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin sorumluluk kavramına yaklaşımları esas olacaktır.

II. SORUMLULUĞU OLUŞTURAN UNSURLAR

Günümüzde kamusal gücün faaliyet alanı genişledikçe, bu faaliyetlerden doğan zararların tazmini önem arzetmekle beraber, bu

⁸ Ali Ülkü AZRAK, “İdarenin Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramına Göre Kusursuz Sorumluluğu”, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu, (Ankara, 12-13 Mayıs 1979), İHF. Yay. No:622, İstanbul, 1980,s.135.

⁹ Ali Fuat BAŞGİL, “Devletin Ve Diğer Amme Hükmi Şahıslarının Mesuliyeti Meselesi”, Adalet Dergisi, Ankara, 1940, s.598.

hususla Anayasalarında yer veren ÷lke sayısı hiçte sanıldığı kadar çok değildir¹⁰. Bu ÷lkelerin Anayasalarının tümünde de idarenin sorumluluğunun hangi ilke ve kurama göre belirlendiğı belirtilmemiştir.

Türk Hukukunda da idarenin sorumluluğunun temeli konusunda öğretide tam bir birlik mevcut değildir. Mahkemeler ise bu konuda bir çaba göstermekten uzak olmakla beraber, zaten, idarenin sorumluluğunun temeli hakkında herhangi bir gerekçeye yer vermek zorunda da değildir¹¹.

1961 Anayasası'nın 114 üncü maddesi, 1982 Anayasası'nın 125 nci maddesi idarenin eylem ve işlemlerinden doğan zararları tazmin yükümünde olduğunu belirtmektedir. Bunun yanısıra 2575 sayılı Danıştay Kanununun 24, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2 , 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 24, 42, 43 ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 13 ncü maddelerinde idarenin sorumluluğuna yer vermekle beraber ne Anayasalarda ne de adı geçen kanunlarda sorumluluğun dayanağı, temeli gösterilmemiştir. Sorumluluğun dayanağının gösterilmemiş olması, devletin herşeyden sorumlu tutulacağı anlamına gelmemekle beraber, sorumluluğun temelinin ortaya konması, idarenin verdiği zararı neden ödemekle yükümlü olduğunu ve bireylerin, toplulukların hangi hallerde kamu tüzel kişilerine karşı tazminat hakkı bulunduğunun belirlenmesi açısından önemlidir¹².

¹⁰ Bu ÷lkeler İtalya, Avusturya, Japonya, Yugoslavya (eski), Brezilya, Uruguay, Almanya, Hindistan ve Türkiye'dir. Bkz. Cüneyt OZANSOY, "**Tarihsel Ve Kuramsal Açıdan İdarenin Kusurdan Doğan Sorumluluğı**", (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989) (Tarihsel ve Kuramsal), s.24.

¹¹ Duran, **Türkiye İdaresi**, s.12.

¹² Duran, **Türkiye İdaresi**, s.12.

Öğretide, Türk Hukukunda sorumluluğunun temeli konusunda değişik görüşler ortaya atılmıştır. Balta, “Hukuk Devleti” ilkesini ele almakta ve idarenin sorumluluğuna Hukuk Devletinin zorunlu bir ögesi olarak bakmaktadır ¹³. Duran’a göre, sosyal adalet ilkesine yönelen imkan ve fırsat esitliği esası sorumluluğun temeli olabilecektir ¹⁴. Gözübüyük, idarenin sorumluluğunun temeli konusunda ikili bir ayırım yapmakta; idarenin kusura dayanan sorumluluğunu “Hukuk Devleti” ilkesiyle, kusursuz sorumluluğunu ise “Sosyal Devlet” ilkesiyle açıklamaya çalışmaktadır ¹⁵. Yayla “Sosyal Hukuk Devleti” ilkesinin idarenin sorumluluğunun kabulüne yeteceğini belirtmektedir ¹⁶. Eroğlu, sorumluluğun temelini ” Modern Devlet”e dayandırarak, bu modelin de “Sosyal Hukuk Devleti” olduğunu ve Anayasanın 2 nci maddesinde ifadesini bulduğunu söylemektedir ¹⁷. Ozansoy ise, bütün orijinalite eksikliğine ve soyutluğuna karşın “Hukuk Devleti” ilkesinin, Devletin sorumluluğunu açıklayacak yegane ilke olduğunu ileri sürmektedir ¹⁸.

Görüldüğü üzere, öğretilerde tam bir fikir birliği olmamasının yanısıra diğer bir tartışma konusuda gündeme gelmektedir. Kimi özel hukuk yazarlarınca, idarenin sorumluluğunun özel bir kanunla kendine has bir düzenlemeye tabi tutulması gerektiği öne sürülmüştür ¹⁹. Bu görüşe karşı, idari yargının doğal yapısı gereği, yasal bir düzenlemeye gerek

¹³ Tahsin Bekir BALTA, *İdare Hukukuna Giriş*, Ankara, 1970, s.64.

¹⁴ DURAN, *Türkiye İdaresi*, s.16.

¹⁵ Şeref GÖZÜBÜYÜK, *Yönetmelik Yargı*, 8. Baskı, Ankara, 1991, s.261.

¹⁶ Yıldızhan YAYLA, *İdare Hukuku*, İstanbul, 1985, s.146.

¹⁷ Hamza EROĞLU, *İdare Hukuku*, 5.Baskı, Ankara, 1985, ss.485,486.

¹⁸ Cüneyt OZANSOY, *I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi*, I.Kitap, İdari Yargı, Tartışmalar, Ankara, 1991, s.102.

¹⁹ Kemal Tahir GÜRSOY, “İdarenin Sorumluluğuna İlişkin İlkelerde Son Gelişmeler ve İsviçre Hukukunda İdarenin Sorumluluğunun Ana Hatları”, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III.Sempozyum, (Ankara, 12-13 Mayıs 1979), Tartışmalar, İHF.Yay. No: 622, İstanbul, 1980, s.225-228.

olmadığı, Borçlar Hukuku, Medeni Hukuk ve Ticaret Hukukundan esinlendiğini, fakat içtihatlarla geliştirilen ilkelere ve hukukun genel ilkelerine dayanılarak idarenin sorumluluğuna ilişkin olarak kendine özgü rejiminin oluşturulabileceği bazı idare hukuku yazarlarınca öne sürülmektedir ²⁰. İdari yargının kendine özgü yapısı ele alındığında içtihatların, idari yargının gelişimine ne derecede katkıda bulunduğu yadsınmaz bir gerçektir. İdarenin sorumluluğunun içtihatların katkısından yoksun bırakmanın doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Bu nedenle, diğer hukuk dallarından esinlenilerek idare hukukunun kendine özgü yapısıyla oluşturduğu içtihatlarla idarenin sorumluluğunun belirlenmesi daha sağlıklı olacaktır.

İdarenin sorumluluğu, idare tarafından yapılan eylem ve işlemlerden kaynaklanmaktadır. Biz incelediğimiz konu itibarıyla idarenin eylemlerinden doğan sorumluluğu üzerinde duracağımıza göre, öncelikle idari eylem kavramını irdeleyelim. Dar anlamıyla idari eylem deyimi, idarenin kamu hukuku alanındaki maddi fiil ve hareketlerini anlatır ²¹. Bu tanımdan sadece idarenin bir eyleminin anlaşılması gerekir, sözgelimi, idarenin bir durum karşısında hareketsiz kalması ya da eylemsizliğide tıpkı bir eylem gibi anlaşılmalıdır. Bunun yanısıra, hizmetin görülüşü sırasında ve yürütülen idari faaliyetle ilgili olarak, idarenin araç ve gereçlerinin işleyişi veya işlemeyişi ya da idarenin personelinin zarar verici davranışı yüzünden doğan zararları ²², idarenin sahip olduğu kamu hizmetlerinde kullandığı “taşınır ve taşınmaz mallar” ile “hayvanlarından” doğan zararları da “idari eylem” kavramı içinde düşünmek gerekir ²³. Burada idare tarafından yapılan kişi hak ve

²⁰ Recep BAŞPINAR, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu, Tartışmalar, ss.234-235.

²¹ Yüksel ESİN, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları*, I.Kitap:Esas, Ankara, 1973, s.25.

²² YAYLA, s.142.

²³ GÖZÜBÜYÜK, s.253.

hürriyetlerine açık ve haksız müdahale teşkil ederek zarar veren bazı eylemler, klasik anlamda bir idari eylem değil “idarenin haksız fiili” olur ve idare Borçlar Hukuku esaslarına göre sorumlu tutulur ²⁴. “İdari eylem” ile “idarenin haksız fiili” arasında bu farkı belirttikten sonra, idari eylemin niteliklerinede kısaca değinmekte yarar görmekteyiz. İdari eylemler;

- İdareyi meydana getiren kamu birimlerince tesis edilirler,
- Tek yanlıdırlar,
- Kamu hukuku kurallarına göre ve kamu gücüne dayanılarak oluşturulurlar,
- Başka makam ve kişilerin onayına bağlı olmadan doğrudan doğruya uygulanabilirler,
- Kişilerin hukuki durumlarını etkileyen hüküm ve sonuçlar doğururlar ²⁵. Bu nitelikleri itibarıyla idari işlemlerle de aralarında paralellik mevcuttur.

İdari eylemin niteliklerini sıralamamızın temel amacı, idarenin hukuki sorumluluğunda söz edebilmek için sorumluluk kavramını bütün yönleriyle ortaya koymaktır. Bu sorumluluk için öncelikle maddi ve hukuki nitelikteki bazı şartların biraraya gelmesi gerekir ki biz bunlara idari eylemler yönünden genel sorumluluk koşulları diyoruz. Bu koşullar, sorumluluğun aynı zamanda neye dayandığını belirleyecek ve tazminat borcunun ortaya çıkış sebeplerini açıklayacaktır ²⁶.

²⁴ Kemal Galip BALKAR, “İdari Fiillerle Hususi Hukuk Fiillerinin Benzerliğinden Doğan Teshiş Hatası ve Bundan Hasıl Olan Neticeler”, AÜHFDC, C.XIII, S.3-4, Ankara, 1956, s.102.

²⁵ Yüksel ESİN, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları*, I.Kitap:Usul, Ankara, 1973, s.167.

²⁶ EROĞLU, s.486.

Yüksel Esin sorumluluk için gerekli olan şartları genel şartlar ve idari faaliyetin hukuki niteliğine ilişkin şartlar ²⁷ olmak üzere iki başlık altında incelemekte ise de, idarenin gerek kusurlu gerekse kusursuz sorumluluğunun sözkonusu olabilmesi için şu üç koşulun birarada bulunması gerekir:

- Bir zararın varlığı,
- Zararı doğuran işlem ve eylemin idareye yüklenebilir olması (idari bir davranış),
- Zarar ile idari olgu arasında nedensellik bağının bulunması.

Bu genel koşullara ilaveten idari eylem veya işlemin bir hizmet kusuru teşkil etmesi ya da kusursuz sorumluluk kuram ve ilkelerinin uygulanmasına elverişli olmasıdır ²⁸.

1.Bir Zararın Varlığı

Sorumluluğun asıl amacı uğranılan zararın tazminidir. Bu bakımdan, tazmin borcunun doğabilmesi için, herşeyden önce bir zararın doğmuş olması gerekir ²⁹. Zarardan kast edilen ise, mal veya şahıs varlığında irade dışı meydana gelen eksilme olup, bu eksilme idari eylemin meydana gelmesinden önceki ve sonraki durumlar arasında meydana gelen fark sonucu oluşur ³⁰. Zarar vermeye teşebbüs ve zarar tehlikesi sorumluluğa yol açmaz. *

²⁷ ESİN, II.Kitap, s.22.

²⁸ ESİN, II.Kitap, s.22.

²⁹ Atilla İNAN, “Kamu Görevlilerinin Hukuka Aykırı Davranışlarından Devlet ve Diğer Kamu Tüzel Kişilerinin Kusursuz Sorumluluğu”, Danıştay Dergisi, Y.11, S.42-43, Ankara, 1982, s.28.

³⁰ GÖZÜBÜYÜK, s.287.

Zararın nitelikleri konusunda öğretilerde farklı yaklaşımlar olduğu görülmekte ise de, şu başlıklar altında sıralanabilir;

- Gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi kesin olmalıdır,
- Özel nitelik taşınmalıdır,
- Para ile takdir edilebilecek nitelikte olmalıdır,
- Maddi ya da manevi olabilir,
- Hukuken korunan bir duruma, bir hakka eksiklik, noksanlık getirmelidir.

2.Zararı Doğuran Fiilin İdareye Yüklenebilir Olması

İdarenin sorumlu olabilmesi için, herşeyden önce ortada bir “idari davranış” bulunmalıdır ve zarar doğuran tutum ve davranış, idare adına ya da idare tarafından yapılmış olmalıdır ³¹.

İdare dışındaki ve idare ile ilişkisi olmayan kişilerin sebep oldukları zararlar idareye yüklenemez. Fakat, kamu hizmetlerine gönüllü olarak katılanların verdikleri zararlar ile kamu hizmetlerini imtiyaz yolu ile yürüten özel hukuk kişilerinin “aczi” halinde idarenin sorumluluğu devam eder ³².

3. Nedensellik (İllyet) Bağı

İdarenin zararı karşılama sorumluluğunun doğabilmesi için, zarar ile idarenin davranışı (fiil) arasında bir nedensellik bağının, başka bir deyişle sebep sonuç ilişkisinin bulunması gerekir. İdari faaliyet zararın gerçek nedenini, illetini teşkil etmelidir ³³. Bu bağın yokluğu idareyi sorumluluktan kurtarır. Zarar ile zararı doğuran davranış arasında

³¹ GÖZÜBÜYÜK, s.286.

³² GÖZÜBÜYÜK, s.286.

³³ ESİN, II.Kitap, s.22.

doğrudan doğruya bir ilişki bulunmalıdır. Zarar, idari bir davranışın sonucu olmayıp da, olayların normal akışı içinde beklenmeyen bir sonuç ise, nedensellik bağından söz edilmez³⁴.

İdare hukukunda nedensellik bağının ispatı zarar görene ait olmakla beraber ispat yükümlülüğü özel hukuktaki kadar ağır ve zor değildir. Zararın idareden geldiğini kanıtlamak yeterlidir.

Nedensellik bağının sorumluluğu belirlemedeki durumu günümüzde artık tartışılabilir bir hal almıştır. Çünkü, günümüzde toplum yaşamının çok karmaşık bir hal almış olması, gelişen teknoloji karşısında meydana gelen zarar ile, karmaşık, komplike sistemler arasında neden-sonuç ilişkisini kurmak çok zor hatta, bazan imkansız hale gelmektedir. Böylesine karmaşık ve teknik bilgi gerektiren durumlar karşısında nedensellik bağının yetersiz kaldığı gözlerden uzak tutulmamalıdır.

İdarenin genel sorumluluk koşullarına ilişkin Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin uygulamalarının genelde öğretiyeye uygun olduğu görülmektedir.

AYİM, sara hastası olduğu idarece bilinmeyen erin görevli olduğu gemide iken geçirdiği bir sara krizi sonucu denize düşerek boğulmasında³⁵, arazi çalışması yapan iki harita teğmeninden birinin öğle istirahatinde iken çadırda oynadığı tabancanın ateş alması sonucu yatağında istirahat eden teğmenin ölümüne yol açmasında³⁶, kıt'ada pencereden tükürmek için sarkan, ancak askerlik öncesi müptela olduğu baş dönmesi rahatsızlığı nedeniyle dengesini kaybederek aşağıya düşen erin sakatlanmasında³⁷,

³⁴ Metin GÜNDAY, *İdare Hukuku Dersleri I*, (Teksir), Ankara, 1990, s.258.

³⁵ AYİM, 3.D.4.2.1975; E.1974/2369, K.1975/339.

³⁶ AYİM, 3.D.18.11.1975; E.1973/2149, K.1975/2033.

³⁷ AYİM, 3.D.8.6.1976; E.1975/449, K.1976/2846.

koğuşta uyuyan erin ranzasından dūřerek 38, erin sabah sporunda adli tıp raporuna g3re inhibisyon (ani 3l3m) sonucunda 39, gayri tabi cinsel ilişki kurmak maksadıyla n3bet3i eri 3ağıran astsubayın yaptığı teklif 3zerine bu er tarafından vurularak 3ld3r3lmesinde 40, n3bet3i amiri olan y3zbaşının n3beti sırasında tabancasıyla kendisini vurarak intihar etmesinde 41, hizmet dışında arkadaşıyla g3reşen erin sakatlanmasında 42, spor sahasında arkadaşlarına g3steriş amacıyla elleriyle değil de ayaklarıyla tutunup sallandığı barfiks alatinden yere kafa 3st3 d3řen erin sakatlanmasında 43, idareye y3klenebilir bir eylemin bulunmadığına işaret ederek a3ılan davaları reddetmiştir.

AYİM, benzer şekilde boynuna taktığı muskayı B3l3k Komutanının yırtmasından duyduğu tehevvr 3zerine erin kendisini 3adır ipiyle ağaca asarak intihar etmesinde 44, evvelce askerliğe elverişli olduğu saptanan erin sabah sporunda aniden dūřerek 3l3m3nde 45, askerlik 3ncesin t3berk3loz hastası olan erin koğuşta yatağında istirahat ederken solunum yetmezliğine bağlı olarak 3lmesinde 46, meydana gelen zarar ile idari faaliyet arasında nedensellik bağının bulunmadığı kabul ederek, a3ılan tam yargı davalarının reddine karar vermiştir.

Buna karşın ise, hudut karakol komutanının verdiği emirle Meri3 nehri 3zerinde sandalla balık avlayan erin, sandalın su alarak batması

38 AYİM, 3.D.30.6.1977; E.1976/7164, K.1977/9473.

39 AYİM, 3.D.27.11.1979; E.1979/329, K.1979/442.

40 AYİM, 3.D.22.11.1981; E.1980/260, K.1981/25.

41 AYİM, 2.D.29.5.1985; E.1985/166, K.1985/105.

42 AYİM, 2.D.1.5.1985; E.1985/20, K.1985/77.

43 AYİM, 2.D.27.5.1992; E.1991/90, K.1992/308.

44 AYİM, 3.D.9.4.1974; E.1974/598, K.1974/578.

45 AYİM, 3.D.25.11.1975; E.1974/448, K.1975/2015.

46 AYİM, 2.D.13.9.1989; E.1989/182, K.1989/225.

sonucu boğularak ölmesinde ⁴⁷, motor tamiri sırasında gözüne kaçan bir cismin on yıl sonra astsubayın gözünden sakatlanmasına yol açmasında ⁴⁸, üstü olan teğmenin fena muamelesi, dövmesi ve hakaretlerine dayanamıyarak, bıraktığı mektupla sırf bu nedenle ölmeye karar verdiğini belirten erin nöbet sırasında tüfeğiyle kendisini vurarak intihar etmesinde⁴⁹, kalp hastası olan ve gerek iki yıl üstüste doldurduğu atanma istek formlarında gerekse verdiği muhtelif dilekçelerde, tedavisinin mümkün olduğu tam teşekküllü bir hastanenin bulunduğu herhangi bir yere atanma isteminde bulunan yüzbaşının, bu isteminin idarece dikkate alınmaması ve atandırılmaması sonucu, nöbetçi amiri olduğu sırada kalp krizi geçirerek ölmesinde ⁵⁰, nedensellik bağının bulunduğu belirtilerek idarenin sorumluluğu yoluna gidilmiştir.

AYİM, “bir zararın varlığı” koşulunda, zararın “özel” olması gerektiğini benimsemiştir. Bu nedenle de Kıbrıs Barış Harekatı’nda vurularak şehit düşen veya yaralanan askerlerin uğradığı zararın herkesi içine alan “genel” nitelikte bir zarar olduğunu belirterek, açılan tam yargı davalarını reddetmiştir ⁵¹. Oysa ki Güneydoğu’da terörle mücadele esnasında şehit düşen veya yaralanan askerlerin uğradıkları zararın herkesi kapsayan “genel” nitelikte olmayıp, meydana gelen zararın “özel” nitelikte olduğunu kabulle tam yargı davalarını kabul etmektedir ki, bu da öğretiyeye uygundur.

⁴⁷ AYİM, 2.D.2.6.1982; E.1982/247, K.1982/471.

⁴⁸ AYİM, 3.D.3.12.1981; E.1981/34, K.1981/171.

⁴⁹ AYİM, 2.D.20.4..1988; E.1986/174, K.1988/117.

⁵⁰ AYİM, 2.D.27.11.1991; E.1991/63, K.1991/431.

⁵¹ AYİM,3D.18.10.1977;E.19753676,K.1977/11569;AYİM,3D6.12.1977;E.1977/5121,K.1977/13186.

III. SORUMLULUK-KUSUR İLİŞKİSİ

1. Kusur Sorumluluğu

“İdarenin sorumluluğu alanında, kusura dayanan tek kuram hizmet kusuru kuramıdır”⁵², Sayın Esin’in bu nitelendirmesine katılmakla beraber öncelikle “kusur” kavramını açıklamakta yarar olacaktır. Kusur, beşeri bir davranışın hukuk düzenince kınanmasıdır⁵³. Tunçomağ, hukuka aykırı bir irade, hukuken eksik bir irade, yani irade eksikliğidir⁵⁴ diye kusuru tanımlamaktadır. İmre’nin Feyizoğlu’nun da katıldığı tanımda ise, kusur, hukuk düzeninin kınamayı layık gördüğü bir hareket tarzıdır⁵⁵. Gürsoy’a göre geniş anlamıyla kusur, insanın uygun görülmeyen (kınanan) bir tutumudur. Hukuk dilinde bir zararı meydana getiren hareketin bizzat kendisine kusur adı verilir ve meydana gelen bir zarardan bir kimsenin sorumlu tutulmasını haklı gösteren ve hukuka aykırı olan davranıştır⁵⁶.

Yukardaki tüm tanımlarda dikkat çeken nokta, “hukuka aykırı”, “hukuk düzenince kınanan”, “hukuk dilinde zarar meydana getiren” gibi ifadelerden de anlaşılacağı üzere “zarar”ı belirleyen hukuk düzenidir. Konumuzu teşkil eden kusur kavramı ve çeşitleri yalnızca medeni hukuk, borçlar hukuku dalında kalmayıp, idare hukuku, ceza hukuku ve hatta denebilir ki hukukun her dalında karşımıza çıkmaktadır. Burada da daha

⁵² ESİN, II.Kitap, s.22.

⁵³ Ergun ÖZSUNAY, “Türk Hukukunda İşletenin Sorumluluğu ve Sorumluluktan Kurtulması Bakımından ‘Kusur’un Etkisi ve Önemi’, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler I.Sempozyumu (Ankara, 21-22 Ekim 1977), İHF. Yay. No:623, İstanbul, 1980, s.69.

⁵⁴ Kenan TUNÇOMAĞ, *Türk Borçlar Hukuku*, I.Cilt, İstanbul, 1976, s.439.

⁵⁵ Zahit İMRE, *Hukuki Mesuliyet Esası*, s.143.

⁵⁶ Kemal Tahir GÜRİSOY, “Haksız Fiilerden Doğan Talep Hakları ve Bu Hakların Diğer Talep Hakları ile Yarışması”, AÜHF Dergisi, S.1-4, Ankara, s.329.

önceki başlıklarda incelediğimiz üzere, Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin ölüm ve sakatlanmaları halinde doğrudan idare ile ilişkileri irdeleneceğinden, incelememiz idarenin sorumluluğu alanı ile sınırlı kalacaktır.

Tekrar Esin'in "idarenin sorumluluğu alanında tek kuram hizmet kusuru kuramıdır" nitelendirmesine dönecek olursak, karşımıza "hukuka aykırılık" ve "kusurluluk" kavramları çıkmaktadır. Türk Devlet sorumluluğu sisteminde, "hukuka aykırılık ve "kusurluluk", hizmet kusuru kavramı içinde müştereken, hatta birbirine bağlı şekilde mütalaa edilir ⁵⁷. Bu noktayı belirttikten sonra genel olarak hizmet kusuru kuramını ele alalım.

Hizmet kusuru, Fransız hukukundan ithal edilen ve "Faute de service" kavranının bir uyarlaması olan ve devletin sorumluluğunu sağlama amacıyla içtihat tarafından yaratılan bir kavram ve kurum niteliği gösterir ⁵⁸. Hizmet kusuru, hem hizmetteki kusuru, hem de bu hizmeti yürüten idarenin kusuruna ilişkin bir deyim olmasının yanısıra, Türk hukukunda kullanıldığı anlamı itibarıyla da, hizmet dolayısıyla işlenen şahsi kusurları dışına bırakan, "salt kişisel kusurun" zıddı olan, doğrudan doğruya idarenin sorumluluğunu gerektiren daha dar ve teknik bir anlam ifade etmektedir ⁵⁹. Hizmet kusurunun en geniş tanımı Sarıca tarafından yapılmıştır. Yazar hizmet kusurunu "...İdarenin ifa ile mükellef olduğu herhangi bir amme hizmetinin ya kuruluşunda, tanzim ve tertibinde veya teşkilatında, bünyesinde personelinde yahut işleyişinde -gereken emir,

⁵⁷ Tahsin Bekir BALTA, "Organların Hukuka Aykırı Eylem ve İşlemlerinden Dolayı Devletin Sorumluluğu", Çev. Kazım Yenice, Danıştay Dergisi, Y.3, S.12-13, Ankara, 1974, (Organlarından Devletin Sorumluluğu), s.106.

⁵⁸ OZANSOY, *Tarihsel ve Kuramsal*, s.250.

⁵⁹ Ragıp SARICA, "Hizmet Kusuru ve Karakterleri", İHFM, C.XV, S.4, İstanbul, 1949, s.859.

direktif ve talimatın verilmemesi, nezaret, mürakabe, teftişin icra olunmaması, hizmete tahsis olunan vasıtaların kifayetsiz, elverişsiz, kötü olması, icap eden tedbirlerin alınmaması, geç, vakitsiz hareket edilmesi, ilh... şeklinde tecelli eden- bir takım aksaklık, aykırılık, bozukluk, intizamsızlık eksiklik, sakatlık arzetmesidir”⁶⁰ şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımı incelediğimizde hizmet kusurunun iki unsuru ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki zarar doğuran idari faaliyetin bir kamu hizmetine bağlanabilmesi, ikincisi ise, bu zararın, hizmetin kuruluş ve işleyişindeki düzensizliktir⁶¹. Hizmet kusurunun unsurlarından sonra özelliklerini ele alalım. Hizmet kusurunun özelliklerini beş ana başlık altında toplamak mümkündür.

Hizmet Kusurunun Bağımsız Oluşu: “Hizmet kusuru” deyimindeki kusur kelimesi idare hukuku ilke ve esaslarına göre belirlenmekte olup özel hukuktaki anlamından farklıdır. Ayrıca özel hukuktaki sorumluluk kural ve ilkelerinin idare hukukuna adapte edilmiş şeklide değildir. Kısaca “hizmet kusuru”nun bağımsızlığı, bunun idare hukukuna özgü, “nevi şahsına münhasır, muhtar ve orijinal” bir kavram oluşunu ifade eder⁶².

Hizmet Kusurunun Asli Bir Sorumluluk Sebebi Oluşu: İdarenin, hizmet kusuruna dayalı sorumluluğu, personelinin haksız fiilinden dolayı üstlendiği bir sorumluluk olmayıp, idare tüzel kişiliğinin doğrudan doğruya sorumlu tutulduğu bir sorumluluktur. Buradaki sorumluluk, özel hukuktaki istihdam edenin sorumluluğundan da farklı bir sorumluluktur. İstihdam edenin sorumluluğu “garant” (zamin) sıfatıyla ve dolayısıyla olduğu bir sorumluluktur. Diğerinde ise, doğrudan doğruya bir sorumluluktur. İstihdam edenlere tanınmış olan “kurtuluş beyyinelerini” ileri sürerek bu sorumluluktan kurtulamaz⁶³.

⁶⁰ SARICA, **Hizmet Kusuru**, s.858.

⁶¹ ESİN, II.Kitap, s.27.

⁶² SARICA, **Hizmet Kusuru**, s.859.

⁶³ ESİN, II.Kitap, s.30.

Hizmet Kusurunun Anonim Oluşu: Kusurun ismen belirli bir şahsa, tayin ve teşhis olunan bir personele atıf ve isnadına gerek olmaması, hizmet kusurunun anonim olma özelliğidir ⁶⁴. Hizmet kusurunun anonim oluşu nedeniyle, sorumlu personel tayinine gerek yoktur. Çünkü, hizmet kusuru nedeniyle yargılanan ve hakkında hüküm verilecek olan ajan değil hizmettir ⁶⁵.

Hizmet Kusurunun Genel Oluşu: Hizmet kusuru bütün kamu tüzel kişilerinin sorumluluğuna uygulanan bir sorumluluk esasıdır. Bütün idari eylem ve işlemlerden doğan zararlardan dolayı başvurulabilecek ilk sorumluluk şeklidir. Eğer hizmet kusuru tespit edilebiliyorsa, idareyi sorumlu tutmak için başka esas aramaya gerek yoktur ⁶⁶.

Hizmet Kusurunun Esnek Niteliği: Hizmet kusurunun bu niteliği, hizmet kusurunun varlığının her somut olayda “hal ve vaziyetin icaplarına ve hususiyetlerine göre tespit” edilmesini gösterir ⁶⁷. Sarıca, bu niteliği “ameli, müşahhas, ampirik, mürekkep, hadisevi, nisbi, elastiki, mütehavvil ve kaypak” gibi sıfatlarla açıklamaktadır ⁶⁸.

Hizmet kusurunun özelliklerine kısaca değindikten sonra şimdi de hizmet kusuru teşkil eden halleri inceleyelim. İdare üstlenmiş olduğu faaliyetleri yerine getirirken sayısız işlem ve eylemde bulunmaktadır. Bugün gerek öğretilerde gerekse uygulamada hizmet kusurundan doğan sorumluluk halleri; hizmetin kötü işlemesi, hizmetin geç işlemesi ve hizmetin hiç işlememesi olarak üç ana başlık altında toplanmaktadır ⁶⁹.

⁶⁴ SARICA, **Hizmet Kusuru**, s.860.

⁶⁵ Sıddık Sami ONAR, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.II, İstanbul, 1966, s.1698.

⁶⁶ YAYLA, s.48.

⁶⁷ ONAR (III), s.1697.

⁶⁸ SARICA, **Hizmet Kusuru**, s.862.

⁶⁹ SARICA, **Hizmet Kusuru**, s.887.

Şimdi sırasıyla bu üçlü ayırma kısaca temas edelim:

Hizmetin Kötü İşlemesi: Hizmetin kötü işlemesi, hizmetin gereği gibi yapılmamış olmasından kaynaklanan bir durum olup, hizmetin beklenen özen, dikkat ve kalitede yapılmamasıdır. Kamu hizmetlerinin çeşitliliği gözönüne alındığında hizmetin kötü işleyişine belirli sınırlamalar getirmek oldukça zordur. Bu nedenle hizmetin niteliği, zaman ve yer şartları, idarenin elindeki imkan ve araçlar, somut olayın niteliği ve bunun gibi durumları inceden inceye tahlil etmek, her olay için somut olarak bir yargıya varmak mümkündür. Hizmetin kötü işlemesine örnek olarak “ehil personel istihdam etmemesi”, “ajanlarını...yeterli bir şekilde eğitmemesi”, “hizmet personeli üzerindeki nezaret ve murakabenin gereğince yapılmamış olması” sayılabilir ⁷⁰.

Hizmetin Geç İşlemesi: Hizmetin geç işlemesi şeklinde beliren hizmet kusurunu, idarenin hizmetin gereklerine göre kendisinden beklenen ölçüde sürat ve çabukluğu göstermeyerek, ağır ve yavaş hareketi suretiyle bir zarara sebebiyet vermesi şeklinde tanımlamak mümkündür⁷¹. Burada hizmetin niteliği, idarenin sahip olduğu imkan ve araçları, somut olayın özelliklerini gözönünde bulundurarak idarenin gereken çabukluğu gösterip göstermediği ortaya konmalıdır. Her gecikme mutlaka idarenin kusurunu ortaya koymaz. En azından idareye harekete geçebilmesi için normal ve makul bir sürenin tanınması gerekir.

Hizmetin Hiç İşlememesi: İdareye hukuk kuralınca bir takım hizmetlerin yerine getirilmesi konusunda idareye bir takdir yetkisi bırakmayarak bir zorunluluk getirmişse; bu durumda, idarenin “bağlı yetki” gereği, o hizmeti yerine getirmeme konusunda bir serbestisi

⁷⁰ Örnekler için bkz. ESİN, II.Kitap, s.77.

⁷¹ Necdet ÖZDEMİR, *Hizmet Kusuru Teorisi ve İdarenin Sorumluluğu*, Ankara, 1963, s.68.

yoktur. İdarenin aksine davranışı hem hukuka aykırılığı hem de hizmet kusurunu doğurur ⁷². Bu arada takdir yetkisi de, keyfi hareket serbestisi olarak ele alınmamalıdır. Aksine hizmetin daha iyi bir şekilde sunulmasını temin amacına yöneliktir. Bu itibarla, takdir yetkisinin yargı denetimi dışında bırakılması düşünülemez. Hizmetin hiç işlememesine örnek olarak, kamu hizmetinin “düzenlenmesi ve yürütülmesindeki aksaklıklar”, “hizmetin gerektirdiği imkan ve vasıtaların bütün şartlarıyla birlikte yerine getirilmemesi ve her an hizmete hazır bulundurulmaması” gibi haller gösterilebilir ⁷³.

Hizmet kusuru sayılan hallere ilişkin bu üçlü ayırımın yanısıra hizmet kusurunun ağırlığı sorununa da değinmek gerekir. Özel hukukta zarara yol açan her kusurlu fiil, derecesi ne olursa olsun sorumluluğa yol açarken, idari hizmet ve faaliyetlerde görülen her türlü bozukluk ve aksaklıklar mutlaka sorumluluk gerektirmez. İdarenin sorumlu tutulabilmesi için aranan, kusurun belli bir ağırlıkta olması şartı, idarenin her an zarara sebep olma korkusu ve bunu tazmin tehdidi altında bulunarak hizmetleri gereği gibi yürütmekten kaçınmasına zemin hazırlayabileceği, her türlü kusurdan sorumlu olmanın mali bakımdan idareyi müşkül duruma sokacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır ⁷⁴. Bunun yanısıra sorumsuzluk ilkesinden sorumluluğa geçilirken, sorumluluğu belli ölçülerde kısıtlamak için başvuru olan bir yol olarak düşünülmüş ve kabul edilmiştir ⁷⁵.

AYİM'nin hizmet kusuru kavramını işleyişi ve bu kavrama verdiği anlamıda kendi kararlarının ışığında inceleyelim. AYİM hizmet kusurunu şu şekilde tanımlamaktadır: “...idarenin hizmet kusuru için, idarenin ifa

⁷² ESİN, II.Kitap, s.38.

⁷³ YAYLA, s.150.

⁷⁴ ONAR(III), s.1737.

⁷⁵ GÖZÜBÜYÜK, **Yönetmelik Yargı**, s.263.

ile mükellef bulunduğu amme hizmetlerinin; ya kuruluşunda, tazmin ve tertibinde veya teşkilatında, bünyesinde, personelinde veyahut işleyişinde - gereken emir, direktif ve talimatın verilmemesi, nezaret, murakabe, teftişin icra olunmaması, hizmete tahsis olunan vasıtaların kifayetsiz, elverişsiz, kötü olması, icabeden tedbirlerin alınmaması, geç ve vakitsiz hareket edilmesi şeklinde tecelli eden- bir takım aksaklık, aykırılık, bozukluk intizamsızlık, eksiklik, sakatlık mevcut olmalıdır...”⁷⁶. AYİM'nin öğretideki bu klasik tanımlamasının yanısıra, hizmet kusuruna farklı ve orijinal bir bakış getiren, askeri hizmetin özelliğine de değinen kararını ele alalım: “...ölen erin istirahat anında kendine mücade edilen gazinoya gitmesi ,oturup dinlenmesi, arkadaşlarıyla söyleşmesi, kısacası kendisini her türlü tehlike ve musibetten uzak hissetmesi davranışlarını buna göre ayarlaması tabidir. Askerliğin temelinin mutlak itaat olduğundan kuşku yoktur. İtaat, yasak edilen işleri yapmamayı da içerir. Verilen bir ödevin yerine getirilmesi için sadece emredilmiş olması yeterli değildir. Verilen emrin ifasını sağlayacak vasıtaların hazırlanması ve o hizmetin yürütülmesinde emre uygunluğun izlenmesi de gerekir. Her askerin başta gelen vazifelerinden biri de, diğer askerleri her türlü musibetten korumaktır. Gazinoda sorumsuzca yürütüldüğü anlaşılan kontrolsüz ve başıboş hizmetin içinden gelen ve kusuru olmayan bir kimsenin ölümüyle başkalarına zarar veren idarenin, bu zararı hizmet kusuruna müsteniden karşılaması Anayasa ve İdare hukukunun genel ilkelerine uygun düşer...”⁷⁷. Hizmet kusurunun derecesini tespit bakımından “idarenin sahip olduğu imkan ve araçlar” kriterinin işlendiği bir AYİM kararında ise şu gözlemlere varılmaktadır: “...Hizmet kusuru; hizmetin kötü işlemesi, hizmetin işlememesi, hizmetin geç işlemesi şeklinde tecelli eden idari işlem veya eylemlerdir... Hizmet kusuru kuramının uygulanması yönünden idarenin sahip olduğu olanaklarda önemli bir unsur teşkil eder. İdarenin sahip olduğu olanaklar değerlendirilirken; bir yandan hizmetin nitelik ve niceliğinin, diğer

⁷⁶ AYİM, 3.D.25.6.1974; E.1974/217, K.1974/1480.

⁷⁷ AYİM, 3.D.9.6..1977; E.1976/4208, K.1977/8397.

yandan bu hizmete ilişkin mevzuat, idari faaliyet, teşkilat, tesis, araç, gereç, personel ve ödenek durumlarının gözönünde bulundurulması, gerekir...”⁷⁸. Yukarıda yazdığımız üç gerekçeli kararda AYİM'nin hizmet kusuru kavramına nasıl bir anlam verdiğini anlatmaya çalıştık. Görüldüğü gibi AYİM hizmet kusuru kavramına öğretiyeye uygun bir anlam vermektedir. Şimdi de AYİM'nin hizmet kusurunun “ağırlığı” sorununa temas eden kararını belirtelim: “...Her hizmet kusuru otomatikman kamu kudretinin sorumluluğunu gerektirmez. Bu kusurun bir dereceye kadar ağır olması da gereklidir. Ağırlık derecesinin ölçüsü, zarar görenin sözkonusu hizmetten beklemekte olduğu özen ve uyanıklık oranına göre, her hadisede ayrı ayrı takdir edilmek gerekir...”⁷⁹.

AYİM'nin hizmet kusuru ile ilgili yaklaşımına daha geniş bilgi vermesi amacıyla bu konudaki bazı kararlarını inceleyelim: Nöbetçi amiri binbaşının önceden yayınlanan emirlerin dışına çıkarak, komutanlık nizamiyesi önünden geçmekte olan sulama kanalına, hiçbir önlem almaksızın erati serinletmek amacıyla sokması sonucu yedi erin boğularak ölmesinde⁸⁰, birlik revirinde görevli sıhıye çavuşunun bir ere iğne yaparken hatalı enjeksiyon nedeni ile erin bacağının felç geçirmesine yol açmasında⁸¹, er eğitim merkezinde kısım komutanı olan erin, verilen emirlere aykırı davrandığı gerekçesi ile, içtima halindeki kıtanın önünde acemi ere diz çöktürüp, tüfeğin namlusunu ağzına soktukten ve “son duanı yap” dedikten sonra ateş edip eri öldürmesinde⁸², ehliyeti olmayan erin manga komutanının emriyle kullandığı aracın devrilmesine ve bir erin ölümüne sebebiyet vermesinde⁸³, hizmetin kötü işlediğine işaret edilmiştir.

⁷⁸ AYİM, 3.D.29.11.1979; E.1979/428, K.1979/460.

⁷⁹ AYİM, 2.D.9.6..1977; E.1976/4208, K.1977/8397.

⁸⁰ AYİM, 3.D.20.5.1973; E.1973/2137, K.1975/996.

⁸¹ AYİM, 2.D.30.9.1987; E.1987/29, K.1987/133.

⁸² AYİM, 2.D.22.1.1992; E.1991/32, K.1992/38.

⁸³ AYİM, 2.D.20.5.1992; E.1992/185, K.1992/238.

Yer karolarındaki ziftlerin erata benzinle sildirilmek suretiyle temizlettirilmesi esnasında, benzinin parlaması sonucu bir erin yanarak sakatlanmasında ⁸⁴, hudut nöbetçisi olan erin, devriye gezinirken yağın şiddetli yağmurdan korunmak için, içine girdiği kerpiçten yapılmış nöbetçi kulübesinin şiddetli yağmurun tesiri ile çökmesi sonucu ölmesinde⁸⁵, fitiği olduğu bilinmesine rağmen kireç bidonu taşıtılan erin bidonu düşürerek gözüne kireç kaçması sonucu sakatlanmasında ⁸⁶, idarenin ağır hizmet kusurunun bulunduğu vurgulanmıştır.

Ayrıca AYİM, el bombasının imalat hatası nedeniyle zamanından önce patlaması ⁸⁷, akıl hastası teğmenin servis otobüsü içinde üsteğmeni kasten vurarak öldürmesinde, akıl hastası bir subayın orduda istihdama devam edilmesi ⁸⁸, görevli olduğu yemekhaneye girerken buz tutmuş olan merdivenlerden ayağı kayan erin ölmesinde, mevsimin kış olmasına rağmen merdivenlerdeki kar ve buzların temizlettirilmemesi ⁸⁹, askeri kampta cankurtaran olarak görevlendirilen erin denizde boğulmakta olan iki bayanı kurtarmaya giderken , su alan sandalın alabora olması sonucu boğularak ölümünde, güneşte kurumuş ve eskimiş olduğu halde gerekli bakımı yapılmamış bir sandalla, yüzme bilmeyen bir çavuşun cankurtarma işlerinde görevlendirilmesi ⁹⁰, askeri aracın şehir içinde şöförün hatası sonucu devrilerek tabip üsteğmenin ölümünde, şöför erin İstanbul gibi trafiği çok sıkışık olan bir yerde araç kullanabilecek şekilde yetiştirilmemiş olması , paraşütle atlama eğitimi sırasında paraşütün açılmaması ve çıkan şiddetli rüzgarın tesiriyle denize düşerek ölümü

⁸⁴ AYİM, 3.D.27.1.1977; E.1976/2952, K.1977/1801.

⁸⁵ AYİM, 3.D.22.2.1977; E.1974/2028, K.1977/3580.

⁸⁶ AYİM, 3.D.16.10.1980; E.1979/390, K.1980/223.

⁸⁷ AYİM, 2.D.13.10.1982; E.1982/405, K.1982/598.

⁸⁸ AYİM, 3.D.12.5.1977; E.1976/728, K.1977/8017.

⁸⁹ AYİM, 3.D.27.1.1976; E.1973/124, K.1976/152.

⁹⁰ AYİM, 3.D.22.2.1977; E.1976/468, K.1977/2666.

olaylarında, paraşütün önceden kontrol edilmemesi ve atlama öncesi gerekli meteorolojik verilerin alınmayarak, tatbikat mahallinde bir kurtarma ekibinin bulundurulmaması hallerinde hizmet kusuru nedeniyle idareyi sorumlu tutmuştur.

2.Kusursuz Sorumluluk

Kusur ilkesi, hukuk tarihi içerisinde Roma hukukundan XVIII.yüzyılın sonuna kadar, hatta idare hukukunda XX.yüzyılın başlarına kadar sorumluluğun tek kaynağı olmuştur. Çünkü o zamanın liberal ekonomik, ferdiyetçi düşüncesi sorumluluk için mutlaka kusur aramakta idi.⁹¹ Sadece kişiler arasında ilişkiler söz konusu olduğu sürece subjektif sorumluluk ilkesi kolayca anlaşılabilir ve kabul görece bir ilkedir. Küçük zanaat, küçük esnaflık, tarım ve basit ulaşım araçlarından oluşan iktisadi hayatta da kusur ilkesi ihtiyaçlara cevap verebiliyordu. Fakat modern iktisadi hayatın gerekleri olan iş ilişkilerinin gelişmesi, fabrikaların ve büyük işletmelerin gittikçe çoğalması, devlet yapısının her geçen gün karmaşık bir hal alması karşısında, kusur sorumluluğu ilkesi ihtiyaca cevap verebilmek için çok dar ve yetersiz kalmıştır. Böylelikle modern iktisadi hayatta artık bir “tehlike” vakası ortaya çıkmaya başlamış ve gün geçtikçe önem kazanır olmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak “Tehlikeli iktisadi faaliyetinden menfaat sağlayan kişi, bu faaliyettinden ileri gelebilecek zararları da yüklenmelidir” düşüncesi gitgide taraftar bulmaya başlamıştır. Fakat kusur sorumluluğunun ilkeleri içerisinde işveren durumunda olanın kusurunu ispatlamak oldukça zor olmaktadır. Sorumluluk hukukunun asıl amacı olan zararı tazmin amacı bu kuramın sınırları içerisinde sağlamak mümkün olamamaktaydı. Aynı zamanda çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanan fertlere, yalnız klasik hürriyetleri sağlamakla yetinmeyip aynı zamanda onların insan gibi yaşamaları için zorunlu olan ihtiyaçlarını da karşılamayı da kendine görev

⁹¹ A. Can TUNCA, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, İstanbul, 1986, s.12.

edinen sosyal devlet olgusu oluşmuştur.⁹² Bu meyanda, tehlike, tehlikeli faaliyet, tehlikeli şey vb. kavramlar da, sorumluluğun ve sorumlunun meydana çıkarılmalarını kolaylaştırmak üzere ortaya atılmışlardır. Sanayileşme, tehlikelerin artması, tehlikelerin ciddiyetinin önceleri görülmeyen bir şekilde büyümesi, kişisel sorumlulukları tespit güçlüğü, bireyciliğin gerilemesi vb. nedenler kişisel sorumluluktan başkaca etkin ve aslında ondan daha hakka uygun görünen kusursuz sorumluluk kurumunun benimsenme nedenlerini oluşturur. Sorumluluğu, sorumlunun iradesine bağlama imkanının apaçık bulunmadığı durumlarda, kusursuz sorumluluk öngörmek doğru bir çözüm tarzı olarak kendisini göstermektedir. Kusursuz sorumluluğun gitgide büyümüş eğilimi göstermesinin gerçek nedeni budur⁹³. Kusursuz sorumluluğun esasına ilişkin bir çok görüş ortaya atılmış olmakla beraber çok genel olarak kusursuz sorumluluğun esası, bir sonuç ödevinin yerine getirilmemesi olarak ifade edilebilir⁹⁴. Bugün Türk idare hukuku öğretisinde de, kusursuz sorumluluğun dayanağı konusunda bir birlik bulunmamaktadır. Aksine birbirinden çok farklı görüşlerin ve değerlendirmelerin yapıldığı yine benzer farklılıkların yargı organları arasında da ortaya çıktığı görülmektedir.

Eren ise, M.K.1 nci md. anlamında kanun boşluğunun bulunması durumunda yargıcın kanun koyucu gibi hareketle yeni bir sorumluluk sebebi yaratabileceğini veya mevcut bir sorumluluk türünü başka bir sorumluluğa dönüştürebileceğini öne sürmektedir.⁹⁵

⁹² ERKUL-ALTAN-GEREK, Sosyal Politika Dersleri, C.II, Eskişehir, 1983, s.10.

⁹³ Cengiz KOÇHİSARLIOĞLU, "Objektif Sorumluluğun Genel Teorisi", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.2, Diyarbakır, 1984, s.189.

⁹⁴ KOÇHİSARLIOĞLU, s.240.

⁹⁵ Fikret EREN, Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Sorumluluğu, AÜHF.Yay. No:344, Ankara, 1974, s.86.

Onar ⁹⁶ ve Sarıca ⁹⁷ kusursuz sorumluluğun “hasar”, “sebepsiz iktisap”, “hakkaniyet-nesafet” ve “hukuki müsavat” esaslarına dayandığını,

Duran ⁹⁸, “imkan ve fırsat eşitliği” esasına dayandığını,

Gözübüyük ⁹⁹, “hasar” ve “kamu külfetleri karşısında eşitlik” ilkesinin kuramın esasını oluşturduğunu,

Eroğlu ¹⁰⁰, “hasar”, “sebepsiz iktisap” ve “sosyal hasar” esasına dayanıldığını,

Yayla ¹⁰¹, “tehlikelilik” ve “yükümlülüklerde eşitlik-hakkaniyet”e dayanılması gerektiğini,

Esin ¹⁰², “idari hasar”, “sebepsiz iktisap”, “sosyal hasar” ve “kamu personelinin göreve ilişkin eylemlerinden doğan kusursuz sorumluluk” esas olarak alınması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Danıştay’ında kusursuz sorumluluk kuramına dayandığı kararlarında, “hakkaniyet”, “adalet”, “nesafet”, “risk”, “kamu külfetleri karşısında eşitlik” gibi ilkelere yer verdiği görülmektedir. AYİM’de benzer ilkelere dayanarak kararlar vermektedir. Sayılan, kusursuz sorumluluk ilkelerinden bazılarını kısaca açıklamakta yarar görmekteyiz.

İdari Hasar

İdari hasar kuramı “kamu külfetleri karşısında eşitlik” ile “hakkaniyet ve nesafet” ilkelerine dayanır ¹⁰³. Kişilerin devlet halinde yaşamaları nedeni ile, devletin sağladığı nimetlerden nasıl eşit şekilde yararlanıyorlarsa, külfetler konusunda da eşit olmalıdırlar. Hiç kimse

⁹⁶ ONAR (III), ss.1709-1713.

⁹⁷ SARICA, *İdari Kaza*, İstanbul, 1949, ss.222,223.

⁹⁸ DURAN, *Türkiye İdaresinin*, s.16.

⁹⁹ GÖZÜBÜYÜK, ss.278-279.

¹⁰⁰ EROĞLU, ss.497-504.

¹⁰¹ YAYLA, ss.151-154.

¹⁰² ESİN, II.Kitap, ss.130-168.

¹⁰³ ESİN, II.Kitap, s.131.

toplum yararı için de olsa, başkalarından daha çok fedakarlığa katlanmak zorunda bırakılmamalıdır. Belli kişi veya kişiler özel ve olağan dışı bir zarar görmekte ise, zararın o hizmetten yararlanan topluluk tarafından tazmini gerekir¹⁰⁴. Bunun pratik yolu da, zararın toplumun kasasından ödenmesidir. Bu durum “kamu külfetleri karşısında eşitlik” ilkesinin açıklaması olmakla birlikte, toplum yararı uğruna belli kişilerin gördüğü bu özel, olağandışı ve doğal olmayan zararların yine toplum tarafından karşılanması aynı zamanda “hakkaniyet ve nesafet” kuralları gereğidir.

İdari hasar kuramının uygulanabilmesi için, zararlı sonuçla idari etkinlik arasındaki illiyet bağıını kanıtlamasının yanı sıra, uyumsuzluk konusu olan zararın, zarar gören kişi yönünden diğer kişilere göre özel ve olağan dışı nitelik taşıması gerekir.

Tehlikelilik Esası

İdare hukukunda tehlikelilik idarenin tehlikeli faaliyet veya araç kullanmasından kaynaklanmaktadır. İdarenin bazı faaliyetleri veya araçları birtakım tehlikeleri bünyesinde taşır. Bu hallerde idarenin yürüttüğü faaliyet, bir tehlikelilik gösteriyorsa, bu faaliyetten yararlanan idarenin, zarar görenlere kusuru olmasa da tazminat ödemesi gerekecektir¹⁰⁵.

Öğretide Duran¹⁰⁶ ve Gözübüyük¹⁰⁷, risk kuramının yalnız tehlike taşıyan işlerde ve kamu hizmetleri alanında uygulanabileceğini; çünkü, hasar kuramının tehlikeli bir faaliyet ya da tesisatın varlığını gerektirdiğini savunmaktadırlar.

Tehlikelilik esası içerisinde yapılan diğer bir ayırım “mesleki risk” ilkesidir. Bu ilke kamu hizmetinde görevli ajanların uğramış oldukları ve yapılan görev sebebiyle kaçınılmaz bir şekilde doğmuş olan zararlarda uygulama alanı bulmaktadır.

104 ESİN, II.Kitap, s.131.

105 YAYLA, s.151.

106 DURAN, İdare Hukuku Meseleleri, İstanbul, s.278.

107 GÖZÜBÜYÜK, Yönetmelik Yargı, s.278.

Sosyal Hasar İlkesi

Sosyal hasar ilkesine dayanan kusursuz sorumluluk, yukarıda temas edilen diğer kusursuz sorumluluk hallerinden farklıdır. Burada, idarenin personelinin davranışı ya da tehlike taşıyan tesislerinin yapısındaki bir neden değil; idareye yabancı kişilerin, toplulukların eylemleri sonucu bir zarar meydana gelmiştir. Bu özelliği itibarıyla, zarar ile idari eylem arasında bir nedensellik bağının bulunmadığı tek kusursuz sorumluluk hali budur ¹⁰⁸. İdari eylem ile arasında nedensellik bağının bulunmaması sebebiyle, bu gibi zararların gerçekte idarenin sorumluluğunu doğurmayacağı, ancak zararın toplumsal bir faydanın korunması sonucu oluşması nedeniyle, idarece tazminin gerektiği, Onar tarafından belirtilmektedir ¹⁰⁹.

Modern yaşamın sosyal ve ekonomik koşullarının sonucu ortaya çıkan ve özellikle kitle hareketlerinden doğan kargaşa ve saldırıların yol açtığı zararlarla, savaşlarda sivil halktan kişilerin uğradığı zararların, hiç bir kusuru bulunmayan kişiler üzerinde bırakılmasının hakça bir davranış olamayacağı düşüncesi “sosyal hasar” kuramının ortaya çıkmasına neden olmuştur ¹¹⁰.

Ülkemizde sosyal hasar ilkesinin uygulaması sonucu, 6-7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir’de meydana gelen olaylar nedeniyle gerçek ve tüzel kişilerin zararlarının tazmini için 28.2.1956 tarih ve 684 sayılı Kanun ve bu tarihten 37 yıl sonra ise bu kez Şırnak ve Çukurca’da meydana gelen hasar ve tahribatın tazmini konusunda 28.2.1992 gün ve 3838 sayılı Kanun kabul edilmiştir ¹¹¹.

¹⁰⁸ ESİN, II.Kitap, s.155.

¹⁰⁹ ONAR (III), s.1744.

¹¹⁰ Hüseyin ÇELİKKOL, “İdarenin Objektif Sorumluluğu”, İzmir Barosu Dergisi, Y.4, S.2-3, İzmir, 1985, s.21.

¹¹¹ Serdar ÖZGÜLDÜR, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları”, (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü, 1994), s.89.

AYİM'nin kusura dayanmayan sorumluluğa ilişkin birçok uygulaması bulunmaktadır. Askeri hizmetin özelliği nedeniyle bu kuram çok sık uygulama alanı bulmuştur. AYİM ilk dönem kararlarında kusursuz sorumluluk kuramına ilişkin ilkelere yer verirken “eşitlik ve hakkaniyet”, “hak ve adalet”, “hakkaniyet ve nesafet”, “hak ve nesafet”, “sosyal adalet”, “kamu külfetleri karşısında eşitlik ve hakkaniyet”, “külfette eşitlik”, “hakkaniyet, eşitlik ve risk” ilkeleri sayılmıştır ¹¹². Son dönem kararlarında ise; “sosyal hukuk devleti”, “sosyal hukuk devleti, güvenilir idare ve hukukun üstünlüğü”, “adalet ve hakkaniyet” gibi ilkeleri dayanıldığı, ancak çoğunlukla salt “kusursuz sorumluluk” belirlenmesiyle yetinildiği gözlenmektedir ¹¹³.

AYİM'nin kusursuz sorumluluğa ilişkin olarak tanım yaptığı bir kararında şu görüşlere yer vermektedir: “...Genel anlamda kusursuz ya da objektif sorumluluk, bir hukuk sujesinin kusuru olmadığı halde, kendisiyle ilgili görülen bir zarardan sorumlu tutulmasıdır. Bu tanıma koşul olarak Anayasa'nın ‘idare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür’ diyen 114. maddesinin son fıkrası idarenin sorumluluğunu Anayasa'nın prensibi olarak kabul etmekte ve mali sorumluluk konusunda sadece kusurun esas alınamayacağını açıkça ifade etmiş bulunmaktadır... Bu durumda ayrıca kusur aramaya lüzum olmadığı gibi, kusur karinesinin aksini kanıtlayarak sorumluluktan kurtulmaya da olanak yoktur. Zararın illetini, hizmetin yaratmış olması lazım ve kafidir. Daha açık bir deyimle, idari bir eylem veya işlemle bir hak ihlal edilmiş midir sorusundan önce, idari bir işlem veya eylem ile bir kimseye zarar verilmiş midir sorusunun olumlu yanıtlanması, Anayasa yönünden idarenin sorumluluğu için yeterlidir...”¹¹⁴ AYİM'nin son dönem

¹¹² Serdar ÖZGÜLDÜR, s.253.

¹¹³ Serdar ÖZGÜLDÜR, s.254.

¹¹⁴ AYİM, 3.D. 21.2.1978; E.1977/8723, K.1978/3993.

kararlarından birisinde ise, kusursuz sorumluluğa farklı bir boyut ve yaklaşım getirdiği gözlenmektedir: “...Anayasa’mızın Başlangıç kısmında, Türk vatandaşlarının ‘milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak’ oldukları belirtilmektedir. Yine Anayasa’mızın 125/7. maddesinde idarenin kendi işlem ve eylemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır. İdarenin hizmet kusuruna dayanan bir sorumluluğu olmasa bile, Türk vatandaşlarının yukarıda belirtilen hak-ödev, nimet-külfet ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortaklık sıfatlarından doğan, bu ortaklardan birinin uğradığı zararın sadece o ortağın üzerinde bırakılmayarak diğerlerine de paylaştırılması ana fikrine dayalı bir kusursuz sorumluluğu bulunmaktadır. Bu zararın toplumun ortak kasasından karşılanması gerekir. Zira giderilmesi gereken sözkonusu zarar, kamu yararı için yürütülen askerlik hizmeti sırasında doğmuştur. Türk vatanını, istiklal ve cumhuriyetini korumak için harp sanatını öğrenmek ve yapmak mükellefiyeti olarak tanımlanan askerlik hizmetinden yararlanan toplumun, bu hizmetin yerine getirilmesi sırasında doğan zararları paylaşması en tabii durumdur...”¹¹⁵.

Güneydoğu olaylarında silahlı bir çatışmada vurularak sakatlanan erin davasında AYİM, tehlikeli kamu hizmeti kavramına temas etmektedir: “...İdari hizmet yapılırken, hizmetin özelliğinden kaynaklanan bir takım rizikolar, tehlikeler sözkonusu olabilir. Böyle bir görev verilen kamu ajanının, hizmet sırasında zarar doğuran eyleme maruz kalması halinde, zararın sadece bu kamu ajanı üzerinde bırakılmayıp kamuya mal edilmesi ve Devletçe karşılanması sosyal hukuk devleti, güvenilir idare ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin bir gereğidir...”¹¹⁶.

115 AYİM, 2.D. 9.1.1985; E.1985/48, K.1985/7.

116 AYİM, 2.D. 27.12.1989; E.1989/24, K.1989/364.

AYİM'nin kusursuz sorumluluğa ilişkin yaklaşımını daha iyi anlayabilmek için bu konuda vermiş olduğu kararlarını inceleyelim: “Tehlikelilik (risk ya da hasar)” esasına dayanarak verdiği bazı kararları; cephanelikte meydana gelen ve sebebi bilinmeyen infilak ¹¹⁷, komando eğitimi sırasında kayalardan harp inişi yapan erin beline bağlı olan ipin kopması sonucu uçuruma düşmesi ¹¹⁸, atışlı tatbikatta kısa düşen havan mermisinin mevzideki eratin üzerine düşmesi ¹¹⁹, jet uçağının içtima halindeki askeri birliğin üzerin düşmesi ¹²⁰, atış esnasında top mermisinin namlu içinde infilakı ¹²¹, PKK ile çatışma sırasında timi ile birlikte dereden karşıya geçen üstegmenin akıntıya kapılarak boğulması ¹²², Ağustos ayında Suriye sınırında kızgın güneş altında zorunlu nedenlerle beş saat nöbet tutturulan erin, baygınlık geçirerek nöbet kulübesinden yere düşmesi ¹²³, sonucu uğranılan zararlarda hep tehlikelilik esasına yer verilerek tazminata hükmedilmiştir.

AYİM'nin eşitlik-hakkaniyet esasına ilişkin orjinal bir kararında, tümen komutanı tümgeneral birlik komutanlarıyla makam odasında toplantı yaptığı sırada, geçirdiği ruhi bunalım sonucu silahını çekip orada bulunanlardan alay komutanı albayı öldürmüş, birkaç subayı da yaraladıktan sonra, kendi silahıyla olay akabinde intihar etmiştir. Albayın yakınlarının açtığı davada AYİM, askerlik hizmetinin diğer kamu hizmetlerine göre tamamen değişik koşullara bağlı bulunduğunu ve emir komuta zinciri içinde personelin serbest iradeleri ile hareket etme imkanından yoksun olduğunu, cereyan eden olayda tedbir alma imkanına

¹¹⁷ AYİM, 3.D. 4.11.1975; E.1973/2289, K.1975/1829.

¹¹⁸ AYİM, 3.D. 4.2.1975; E.1973/2522, K.1975/293.

¹¹⁹ AYİM, 3.D. 26.10.1976; E.1973/1117, K.1976/5898.

¹²⁰ AYİM, 2.D.18.1.1984; E.1984/17, K.1984/6.

¹²¹ AYİM, 2.D. 27.4.1988; E.1988/19, K.1988/118.

¹²² AYİM, 2.D. 6.2.1991; E.1990/394, K.1991/37.

¹²³ AYİM, 2.D. 15.4.1992; E.1991/28, K.1992/208.

sahip olmayan idarenin hizmet kusuru bulunmamakla beraber, cinnet geçirilmesi nedeniyle kişisel bir kusura dayandırılması mümkün olmayan olayda, idarenin hakkaniyet esasına göre doğan zararı tazminle yükümlü bulunduğunu hükme bağlamıştır ¹²⁴.

Diğer bir kararında arkadaşını kurtarmak üzere suya atlayıp kendisinde boğulan erin annesinin açtığı vazife malüliyeti aylığı bağlanmaması işleminin iptalini ilişkin AYİM kararı gerekçesinde: "...İç Hizmet Yönetmeliğinin 86. maddesinde; her askerin tehlikeden asla korkmayacağı, gerektiğinde ölmekten çekinmeyeceği, yürekli olması gerektiği ve korkaklığın en büyük ve affedilmeyecek bir kusur olduğu, nefsinin zarardan ve tehlikeden korumak için gerekli vazifeyi yapmamasının bir asker için en şiddetli cezaları gerektireceği vazifenin nefsinden üstün olduğunu düşünerek zamanında fedakarlıktan çekinmemesi gerektiği, bütün silah arkadaşlarının kardeşten ileri olduğunu belirttikten sonra, birbirine yardım başlığını taşıyan aynı maddenin (K) fıkrasında da Silahlı Kuvvetlerin bir ülkü ve aynı vazifede birleşmiş olan fertlerinin birbirlerine yardımlarının, müşterek vazifenin en iyi surette yapılmasını temin edeceği gibi, arkadaşlığı ve bağlılığı da kuvvetlendireceği vurgulanmıştır. Görüldüğü gibi mevzuat, özellikle asker kişilerin bir tehlike halinde birbirlerine yardımını en büyük vazife olarak değerlendirip nitelendirmiştir. Esasen toplum kuralları da can tehlikesi durumunda tehlikeye uğrayan kişiye yardım etmeyi insanlık vazifesi olarak kabul etmektedir. Bu nedenle, boğulmak üzere olan ve yardım isteyen arkadaşını kurtarmak için ayakkabı ve elbisesi ile suya atlayarak kurtarma ameliyesi sırasında boğularak ölen davacının oğlunu vazifeli saymamak mümkün değildir..."¹²⁵ şeklinde saptamada bulunmaktadır. Bu olayda boğularak ölen iki erinde izinsiz olarak birlikten ayrıldıkları ve girilmesinin yasak olduğu DSİ'ye ait sulama kanalına girdiklerini belirtmekte yarar görüyoruz. Çünkü Emekli Sandığı Kanunu'nun 48.

¹²⁴ AYİM, 2.D. 16.2.1983; E.1982/442, K.1983/134.

¹²⁵ AYİM, 1.D. 26.1.1989; E.1989/95, K.1989/354.

maddesinde vazife malülü aylığı bağlanmasının koşulları sıralanmaktadır. Bu koşullar arasında bulunan “Kanun, tüzük ve emir dışında hareket etmiş olmak” şeklinde ifade edilen 48/b maddesine rağmen, AYİM bu kararında yüksek mahkemeye yaraşır bir yaklaşım göstermiştir. Bir yüksek mahkemenin olayları çok daha geniş yorumlaması gerektiğini gösteren örnek bir karardır. Fakat AYİM son yıllarda verdiği bir başka kararında ise, nöbetçi olan bir askerin sabah erleri yataktan uyandırırken, boş olan silahını askerlerin üzerine tutarak tetik düşürmek suretiyle şaka yaptığı, bu hareketini en son yaptığı arkadaşının, uyku sersemliğiyle yatağının ucundaki silahını alarak, kendisine tetik düşürerek şaka yapan nöbetçi arkadaşına ateş etmek suretiyle ölümüne sebebiyet verdiği olayla ilgili olarak, ölen nöbetçi erin ailesinin açmış olduğu vazife malüllüğü aylığının bağlanmaması işleminin iptali davasını, Emekli Sandığı Kanununun 48/b maddesinin “Kanun, tüzük ve emir dışında hareket etmiş olmak” gerekçeyle red etmiştir ¹²⁶.

Yükümlülüklerde eşitlik-hakkaniyet esasına dayanılan diğer kararlarından bazılarını şöylece sıralayabiliriz; mütaka temizliği yapan erin başına çatıdaki bir buz parçasının düşmesi ¹²⁷, hudut karakolundan görevle bölük merkezine giderken yolda aniden çıkan tipiye yakalanan erin donması ¹²⁸, Antalya gibi çok sıcak bir bölgeden Temmuz ayının sonlarında erata güneş altında uzun süre eğitim yaptırılması sonucu bir erin güneş çarpmasına maruz kalması ¹²⁹, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde jandarma karakoluna çığ düşmesi ¹³⁰.

AYİM bazı kararlarında ise, “mesleki risk” ilkesine yer vermiştir. Bu kararların daha ziyade ilk dönemlere ait kararlar olduğu görülmektedir. Bu kararlardan bazıları ise, iki askeri uçağın

¹²⁶ AYİM, 1.D. 31.1.1995; E.1995/76, K.1995/120.

¹²⁷ AYİM,3.D. 10.6.1975; E.1974/2233, K.1975/1356.

¹²⁸ AYİM, 3.D. 21.9.1976; E.1974/2425, K.1976/5184.

¹²⁹ AYİM, 3.D. 8.1.1980; E.1979/133, K.1980/17.

¹³⁰ AYİM, 2.D. 14.4.1993; E.1993/6, K.1993/147.

çarpışması¹³¹, askeri nakliye uçağının görev uçuşu sırasında dağa çarpması¹³², uzman jandarma çavuşun astı olan er tarafından görev sırasında kasten öldürülmesi¹³³, Güneydoğu'da emniyet için jandarma karakolu civarına yerleştirilen aydınlatma mayınının görevli çavuş tarafından emniyet piminin yerine takılması sırasında meydana gelen patlama¹³⁴ sonucu uğranılan zararlarda "mesleki risk" esasına yer verilmiştir. AYİM'nin kusursuz sorumluluk esasına dayanarak vermiş olduğu kararların öğretiyeye uygun olduğu söylenebilir.

§.2.SORUMLULUĞU ORTADAN KALDIRAN SEBEPLER

Sorumluluk için varlığı gerekli şartlardan bir kısmı genel niteliktedir ve bunlar tüm sorumluluk sistemleri için aranılmaktadır. Bu şartlar:

- Bir zararın varlığı
- Zarara yol açan eylemin idareye yüklenebilir olması
- Zararla eylem arasında nedensellik (illiyet) bağının bulunması¹³⁵

Tazmin borcunun doğumu için, genel sorumluluk şartlarının yanısıra idare hukukuna özgü hizmet kusuru ve kusursuz sorumluluk kuramlarının dava konusu idari eyleme uygulanabilme imkanı bulunmalıdır. Buradan hareketle idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıran sebeplerin iki ana başlık altında toplanması mümkündür.

- Tazmini gereken bir zararın bulunmaması,
- Zararla idari eylem arasında nedensellik bağının kesilmiş sayıldığı haller.

131 AYİM, 3.D. 17.9.1974; E.1974/514, K.1974/1486.

132 AYİM, 3.D. 11.2.1975; E.1974/148, K.1975/373.

133 AYİM, 3.D. 13.5.1975; E.1975/1982, K.1975/403.

134 AYİM, 2.D. 12.11.1986; E.1986/170, K.1986/59.

135 ESİN, II. Kitap, s.212.

I. TAZMİNİ GEREKEN BİR ZARARIN BULUNMAMASI

İdarenin sorumluluğunun önkoşulu, bir zararın varlığıdır. Gerek idare hukukunda, gerekse özel hukukta kusurlu davranışın varlığına rağmen bir zarar sözkonusu değilse tazmin yükümlülüğü meydana gelmez.

Zarar, bir çok yazarca tanımlanmış olmakla beraber, genel bir tanımlamaya göre, daima mal varlığı ile ilgili ekonomik yani parayla ifadesi mümkün bir değerlendirmeyi kapsar ¹³⁶.

Esin ise, zarar deyimini bir hukuk süjesinin maddi veya manevi varlığında istemsiz (gayri iradi) olarak ortaya çıkan kayıp ve eksiklikleri anlatır ¹³⁷ diye tanımlamaktadır. Manevi zarar ise, duygulara verilen zarar olarak tanımlanmaktadır.

Tazmin borcunun doğumu için sadece zararın varlığı yeterli değildir. Davacının zararını kanıtlaması gerekir, aksi taktirde ortada tazmini gereken bir zarar yok demektir ¹³⁸.

Ayrıca zararın doğma ihtimalinin bulunması da yeterli değildir. Zararın ya gerçekleşmiş olması gerekir ya da gerçekleşeceği kesin olmalıdır.

•••

Diğer yandan, idare hukuku yönünden, zarar “özel” bir nitelik taşımalıdır. Herkesi içine alan “genel” nitelikteki zarardan ötürü idare sorumlu kabul edilmemektedir ¹³⁹.

¹³⁶ TEKİNAY, s.736.

¹³⁷ ESİN, II. Kitap, s.213.

¹³⁸ Kazım YENİCE-Yüksel ESİN, *İdari Yargılama Usulü*, Ankara, 1983, s.99.

¹³⁹ ESİN, II. Kitap, s.214.

Sonuç olarak; tazmini gereken bir zarardan sözedebilmek için, zararın;

- Gerçekleşmiş ya da gerçekleşeceğinin kesin olması,
- Özel nitelik taşıması,
- Para ile takdir edilebilecek türden bulunması,
- Tazmin isteyen kişi ile meşru bir ilişkinin bulunması gerektiği söylenebilir ¹⁴⁰.

Tazmin sorumluluğunun ilk şartı, ortada maddi ya da manevi bir zarar bulunmasıdır. Tazmini gereken bir zarar yoksa, sorumluluk iddiasının reddedilmesi gerekir ¹⁴¹.

AYİM'nin "tazmini gereken bir zararın bulunmaması" ile ilgili olarak ele alınabilecek ilk örnek karar, komutanlıkça yasaklanmış olmasına rağmen Kore'de görevli iken izinli gittiği Japonya'da aldığı televizyonunu birliğinde muhafaza altında iken kaybolması üzerine AYİM'de açtığı tam yargı davasında, davacının yasaklayıcı emre rağmen yarattığı fiili durumun tedbirlerini düşünmek, mallarının kaybını önlemek için özel bir yerin tahsisini ve muhafazasını üzerine almakla görevli olmadığını, dolayısıyla idareye ait yükümlülükler arasında yer almayan işlerle ilgili zarardan ötürü idareyi sorumlu tutmaya hukuken imkan olmadığını belirterek, "tazmini gereken bir zararın yokluğu nedeniyle, davanın reddine karar vermiştir ¹⁴².

Bir başka kararında, arkadaşının taksirli fiili sonucun vurularak ölen erin yakınlarının AYİM'de açtıkları davayı, ölenin yakınlarının daha önceden adli yargıda açtıkları davayı kazanarak tazminat almaları

¹⁴⁰ ESİN, II. Kitap, s.214.

¹⁴¹ ESİN, II. Kitap, s.213.

¹⁴² AYİM, 3.D. 22.4.1975; E.1974/1491, K.1975/929.

nedeniyle, ortada tazmini gereken bir zararın mevcut olmayışı nedeniyle reddetmiştir ¹⁴³.

Tazmini gereken zararın “özel” nitelikte olması gerektiği nedeniyle de Kıbrıs Barış Harekatında şehit düşen ya da yaralanan askerlerin açtıkları davaları da; “...özel ve olağandışı nitelik taşımayan genel zararların toplum tarafından ödenmesi yeni bir eşitsizliğe, yani kamu külfetleri karşısında eşit olma ilkesine ters düşmüş olur...herkesi içine alan kamu külfeti şeklinde tezahür eden genel nitelikli zararlardan ötürü devletin sorumlu tutulması idare hukuku ilkelerine göre imkan olamayacağından... davanın reddine...”¹⁴⁴.

II. ZARARLA EYLEM ARASINDAKİ NEDENSELLİK BAĞININ KESİLMESİ

Nedensellik bağı, idari sorumluluğun asli bir şartını oluşturur ve bu bağı yokluğu sorumluluğun bütün şartları olsa bile idarenin sorumluluğundan bahsetmek mümkün değildir.

Yaşamın olağan akışına ve genel yaşam tecrübelerine göre, eğer zarar doğurucu fiil ve davranış olmasaydı, o zararın meydana gelmeyeceği kesin bir şekilde söylenebiliyorsa, zarar ile davranış arasında uygun bir illiyet bağı olduğu söylenebilir. Eğer zarara yol açan fiil idareye “atıf” ve izafe olunamıyorsa”, yani zarar hizmet ve idare tüzel kişiliğine yabancı unsurlardan ¹⁴⁵ doğmuşsa, idarenin sorumluluğu yoluna gidilemez.

¹⁴³ AYİM, 3.D. 18.11.1975; E.1975/1084, K.1975/2032.

¹⁴⁴ AYİM, Drl. Krl. 3.6.1977; E.1977/13, K.1977/26.

¹⁴⁵ ESİN, II. Kitap, s.246.

1.Zararın, Kişinin Kendi Eyleminden Doğması

Zararın doğuşunda, çoğalmasında veya önlenememesinde idarenin yanı sıra zarar görenin kusuru da söz konusuysa (müterafik kusur), ödenecek tazminattan bu kusur oranında indirim yapılır. Eğer bu kusur zararın doğmasının başlıca nedeniyse, zararlar idari faaliyet arasında nedensellik bağı kalmaz ve idare sorumluluktan kurtulur ¹⁴⁶.

Kısaca zarar görenin davranışının illiyet bağıni kesebilmesi için, zararın doğumundan esaslı bir rol oynaması, idarenin fiil ve davranışıyla zarar arasındaki nedensellik bağıni kesecek bir nitelikte olması gerekir. Bu hale ilişkin kararlarında başlangıçta AYİM sert bir çizgi izlerken zaman içerisinde daha esnek bir tutum içerisine girmiştir ¹⁴⁷. Bu konudaki bazı kararları; düşen kepini almak üzere hareket halindeki askeri araçtan atlayarak sakatlanan erin ¹⁴⁸, yağışlı havada elinde transistörlü radyo ile kışla içinde dolaşırken yıldırım düşmesi sonucu ölen erin ¹⁴⁹, yetkisi olmadığı halde askeri aracın direksiyonuna geçen ve aracın devrilmesi sonucu ölen erin ¹⁵⁰, koğuştta ranzada arkadaşı ile şakalaşırken dengesini kaybederek yere düşüp ölen Deniz Lisesi öğrencisinin¹⁵¹ uğradıkları zararların, kendi eylemlerinden doğduklarını belirterek, açılan davaları reddetmiştir.

AYİM bir kararında zarar görenin kendi eyleminin hangi şartlarda idarenin sorumluluğunu kaldıracağına ilişkin şu kriteri getirmiştir: “...zarar görenin eylemi, sadece zararın oluşumuna yardım eden ya da

¹⁴⁶ YENİCE-ESİN, s.99.

¹⁴⁷ ÖZGÜLDÜR, s.343.

¹⁴⁸ AYİM, 3.D. 25.2.1974; E.1974/207, K.1974/146.

¹⁴⁹ AYİM, 3.D. 3.2.1976; E.1974/105, K.1976/142.

¹⁵⁰ AYİM, 2.D. 12.7.1984; E.1984/134, K.1984/138.

¹⁵¹ AYİM, 2.D. 7.10.1987; E.1987/128, K.1987/152.

onun genişlemesi sonucunu doğuran bir nitelik taşıyorsa; bu durumda zarar görenin müterafik kusurundan sözedilebilir... Şayet meydana gelen zarar, tamamen zarar görenin kendi eylemi sonucu doğmuşsa; bu durumda idarenin sorumluluğu bütünüyle ortadan kalkmaktadır..”¹⁵².

2. Zararın Üçüncü Kişilerin Eylemlerinden Doğması

İdarenin sorumluluğunu kaldıran üçüncü kişiler, idareyle hiç bir hukuki ilişkisi olmayan kişiler ve kuruluşlardır. Eğer zarara yol açan eylem üçüncü kişilerin eyleminden doğmuş ise, idare bu eylemden dolayı meydana gelen zarardan sorumlu tutulamaz. Ancak, zarara yol açan üçüncü kişiyle idare arasında hukuki bir bağ ya da ilişki söz konusuysa, idarenin sorumluluğu devam eder. İdarenin gözetim ve denetimi altında bir kamu hizmetinin görülmesi halinde “müteahhit, imtiyaz sahibi” gibi kişilerin verdikleri zararlar, idare tüzel kişiliğine bağlanabilir¹⁵³.

Kusura dayanan sorumlulukta (hizmet kusurunda) üçüncü kişinin kusuru, ya idarenin sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırır ya da kusur oranında azaltır. Kusursuz sorumlulukta ise, üçüncü kişinin kusuru idarenin sorumluluğunu azaltmaz da ortadan da kaldırmaz.

“Zararın üçüncü kişilerin eyleminden doğması”na ilişkin AYİM uygulamasına gelince:

AYİM, başlangıçta bu kuramı tatbik ederken çekimser davranarak, görevi sırasında sivil bir aracın çarpması sonucu ölen inzibat erinin¹⁵⁴, nöbetçi bırakıldığı mahal dışında başına sert bir cisimle vurularak öldürülen erin¹⁵⁵ uğradığı zararın, üçüncü kişilerin eyleminden

¹⁵² AYİM, 2.D. 21.1.1987; E.1987/10, K.1987/16.

¹⁵³ ESİN, II. Kitap, s.233.

¹⁵⁴ AYİM, 3.D. 13.5.1975; E.1973/577, K.1975/970.

¹⁵⁵ AYİM, 3.D. 21.2.1978; E.1977/8723, K.1978/3993.

kaynaklandığı gerekçesiyle, açılan davalarda idarenin tazmin sorumluluğunun bulunmadığını belirterek davaların reddine karar vermişse de daha sonra bu içtihadını değiştirmiştir. Bu içtihadını değiştirmesinden bu yana, eğitimden dönen birliğe sivil bir aracın çarparak bir erin ölümüne yol açmasında ¹⁵⁶, nöbet kulübesinde nöbet tutmakta olan erin, dışarıdan kimin attığı bilinmeyen bir mermi ile vurularak ölmesinde ¹⁵⁷, yol devriyesi görevi yapmakta olan jandarma erinin yoldan geçen sivil bir aracın çarpması sonucu sakatlanmasında ¹⁵⁸ ilgili asker kişilerin uğradıkları zarar üçüncü kişilerin eyleminden kaynaklanmasına rağmen; açılan tüm davalarda kusursuz sorumluluk esasına göre idarenin tazmin yükümlülüğünün bulunduğu hükmedilmiştir.

3. Beklenmeyen Haller ve Zorlayıcı Sebeplerin Bulunması

Medeni Kanunda “herhangi bir suretle” (Md.676); Borçlar Kanununda “kazara” (Md.383), “kazaen” (Md.204), “arıza”, (Md.274) kavramlarıyla ifade edilmek istenen beklenmeyen (umulmayan) hal deyimi, bilinmeyen bir nedenden doğan zararlı ve tesadüfi olayları anlatır¹⁵⁹. Unsurları “öngörülmezlik” ve “önlenemezlik”tir.

İdarenin faaliyeti yürütülürken birdenbire ortaya çıkan, yani öngörülmeyen, fakat bilinse önlenebilir olan bir olayın meydana gelmesi, beklenmeyen¹ hale sebebiyet verir. İdarenin kusurlu sorumluluğunu kaldıran, ancak kusursuz sorumluluğunun devamına engel olmayan, ani, umulmayan veya o sırada bilinmeyen olaylardır. Beklenmeyen hallerde zorlayıcı sebepler gibi idarenin iradesi dışında gerçekleşmesine rağmen,

¹⁵⁶ AYİM, 3.D. 21.9.1976; E.1975/3669, K.1976/4933.

¹⁵⁷ AYİM, 3.D. 9.3.1976; E.1974/391, K.1976/374.

¹⁵⁸ AYİM, 2.D. 21.3.1990; E.1988/289, K.1990/98.

¹⁵⁹ ESİN, II. Kitap, s.134.

fiil idarenin kendi içinden çıktığı için, idareye “atıf ve isnat kabiliyeti” devam etmektedir ¹⁶⁰. Beklenmeyen haller hizmetin içinde ve hizmetin işlemesine ilişkindir ¹⁶¹. Örneğin, idareye ait bir aracın lastiğinin patlaması ya da elektrik kontağı veya nedeni belli olmayan bir patlama, beklenmeyen hale sebebiyet verir ¹⁶².

Zorlayıcı sebep (mücbir sebep) ise, genel anlamda sezilemeyen ve karşı konulamayan bir olaydır. Bu kavram Borçlar Kanunu’nun çeşitli maddelerinde (Md. 252, 293, 478, 481) “mücbir sebep”, “mücbir kuvvet” ve “esbabı mücbire”; 2571 sayılı İYUK’nun 53 ve 1602 sayılı AYİM Kanunu’nun 64. maddelerinde “zorlayıcı sebepler” deyimleri ile anlatılmaktadır ¹⁶³.

Genel olarak mücbir sebep, zararın idareye yüklenebilir olmaktan çıkararak, illiyet bağına kesen etkenlerin başında gelir. Zorlayıcı neden sayılan olaylar yıldırım, deprem, fırtına, çığ, sel gibi doğa olayları olduğu gibi, harp, devrim, ayaklanma, yağmacılık gibi insan ve toplum olayları ile Devletçe konulmuş hukuki yasaklar da zorlayıcı neden sayılır ¹⁶⁴.

Mücbir sebebi teşkil edecek olaylar, idarenin elindeki araçlarla önlenemeyecek türdendir. “Önlenemezlik” ve “öngörülemezlik” ile birlikte “dışsallık” mücbir sebebin unsurlarını oluşturur. “Dışsallık” unsuru zararın kökeninin hizmetin ve failin dışında olmak özelliği nedeniyle, zararlar zarar doyurucu işlem veya eylem arasındaki bağı keser ve kusursuz sorumluluk alanında da sorumluluğu ortadan kaldıran bir rol oynar.

¹⁶⁰ ONAR (III), s.80.

¹⁶¹ GÖZÜBÜYÜK, s.292.

¹⁶² GÖZÜBÜYÜK, s.292.

¹⁶³ A. Polat GÖZÜBÜYÜK, s.24.

¹⁶⁴ ESİN, II. Kitap, s.237.

AYİM, mücbir sebebin idarenin sorumluluğunu ortadan kaldırmış olması kabul edilmiş olmasına rağmen, yağışlı havada elinde transistörlü radyo ile dolaşan eri yıldırım çarpması olayı hariç ¹⁶⁵, diğer tüm davalarda, idarenin sorumluluğunu kabul ederek tazminata hükmetmiştir. Bu meyanda, nöbet kulübesinde nöbet tutmakta olan erin kulübe üzerinden geçen elektrik tellerine yıldırım düşmesi sonucu elektriğe kapılarak ölümü ¹⁶⁶, tertip edildiği birliğine kafile halinde gitmekte olan erin, yolda kötüleşen hava koşulları nedeniyle donarak ölmesi ¹⁶⁷, atışlı tatbikat alanında nöbet tutmakta olan erin, aniden vukubulan sele kapılarak ölümü¹⁶⁸ nedeniyle uğranılan zararlarda, hep mücbir sebebin etkisi söz konusu olmakla beraber; kiminde hizmet kusuruna kiminde de kusursuz sorumluluk esasına dayanılarak tazminata karar vermiştir.

¹⁶⁵ AYİM, 3.D. 3.2.1976; E. 1974/105, K.1976/142.

¹⁶⁶ AYİM, 3.D. 6.11.1976; E.1974/610, K.1976/67.

¹⁶⁷ AYİM, 3.D. 9.3.1976; E.1975/372, K.1976/5184.

¹⁶⁸ AYİM, 3.D. 18.5.1976; E.1975/3715, K.1976/2499.

İkinci Kısım

TAZMİNAT KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Bir hukuk sujesinin maddi veya manevi varlığında istemsiz olarak ortaya çıkan kayıp ve eksikliklere “zarar” denir. Maddi zarar, kişinin malvarlığında, isteği dışında meydana getirilen ve para ile değerlendirilebilen bir zarardır. Böyle bir zarar ise, malvarlığında ya eksilme ya da meydana gelecek bir çoğalmayı önleme yoluyla belirir ¹⁶⁹.

Manevi zarar, malvarlığı dışındaki hukuksal değerlere, manevi varlığa yapılan saldırılardan ötürü meydana gelen eksilmedir ¹⁷⁰.

Tazmin borcu deyimi, hukuki sorumluluğu saptanan hukuk sujesine yargı organınca yüklenen ödevi anlatır. Diğer bir deyişle, tazmin borcu, hukuki sorumluluğun doğal sonucu, onun yaptırım gücüdür ¹⁷¹.

Tazmin borcu, “mağdurun” uğradığı zararın tamamını kapsar. ¹⁷² Gelecekte tesirini gösterecek olan ve para ile tatmini mümkün olmakla beraber, miktarı belirli olmayan zararlarda, tazmin borcu doğurur ¹⁷³. Sonuç olarak maddi ve manevi varlığında (mal varlığında ya da kişi varlığında) meydana getirilmiş olan eksilmenin doldurulması için

¹⁶⁹ KARAHASAN, s.79.

¹⁷⁰ KARAHASAN, s.88.

¹⁷¹ ESİN, II.Kitap, s.441.

¹⁷² ONAR, (III).s.1952

¹⁷³ ONAR, (III), s.1716

yüklenilen edime, giderim (tazminat) denilir ¹⁷⁴.

§.1.MADDİ TAZMİNAT

Öğretide, maddi zararın giderilmesi için sorumlu kişi tarafından yerine getirilmesi gereken ve para ile iade edilebilen bir edim şeklinde tanımlanan ¹⁷⁵ maddi tazminat idare hukuku yönünden yasalarımızda ele alınmamıştır. İdare hukuku yönünden maddi tazmin borcunun hangi zarar unsurlarını kapsayacağı ve bunun para olarak karşılığının nasıl hesaplanacağı konusunda yasalarımızda bir hüküm yoktur ¹⁷⁶. Bu yüzden uygulamada Borçlar ve Medeni Kanunu'nun ilgili hükümlerinden ve özel uygulama alanı için 6085 sayılı Kanun ve İş Kanunundan yararlanılmaktadır.

Beden ve ruh tamlığının ihlalinden doğan zarar giderimi (BK.46.md), adam ölmesinden doğan zarar giderimi (BK.45 md), destekten yoksun kalma giderim (BK.45 (II.md), haksız muameleden doğan giderim (BK.48 md), istihdam edenlerin mesuliyetleri (BK.55 md, 332 md, İş.K.73.md), hayvanlar tarafından yapılan zarardan mesuliyet (BK.56), bina malikinin mesuliyeti (BK.58 md, MK.931 md), nişanı bozmanın sonucu olarak maddi tazminat (MK.84.md), boşanma sonucu olarak maddi tazminat (MK.143.md), zilliyetin giderim istemi (MK.895 mal, 896 md), araç sahibinin sorumluluğu (6085 s.k. 50 md), sözleşme hükümlerine aykırı hareket etme (TK.806 md) durumlarında maddi tazminattan söz edilmektedir.

Biz konumuz itibarıyla, beden ve ruh tamlığının ihlalinden doğan zarar giderimi, adam ölmesinden doğan zarar giderimi ve destekten yoksun kalma giderimi konularına kısaca değineceğiz.

¹⁷⁴ KARAHASAN,s.99

¹⁷⁵ Haluk TANDOĞAN, *Türk Mesuliyet Hukuku* , Ankara ,1961,s.352

¹⁷⁶ ESİN, II.Kitap, s.441

Beden ve Ruh Tamlığının İhlali

Borçlar Kanununun'nun 46. maddesine göre, "Cismani bir zarara duçar olan kimse külliyen veya kısmen çalışmaya muktedir olmamasından ve ileride iktisaden maruz kalacağı mahrumiyetten tevellüt eden zarar ve ziyasını ve bütün masraflarını isteyebilir.

Beden ve ruh tamlığının ihlalinden doğan zararlar, gerek maddi ve gerekse manevi olabilir. BK.mal 46/5'de bir yandan giderimi istenebilecek maddi zararların neler olduğu ve öte yandan da bunların nasıl belirleneceği gösterilmiştir. Bu hüküm;

İyileştirme giderlerini

Çalışma azalması ya da tüm olarak yitirilmesi sonucu doğan zararları Ekonomik geleceğin tehlikeye girmesini kapsar ¹⁷⁷.

İyileştirme (tedavi) giderlerinden anlaşılması gereken, doktor, hemşire, muayene, tahlil, ameliyat, protez, ilaç, hastahaneye ve doktora gidip gelme, hastalığın gerektirdiği gıda parası gibi bütün giderlerdir. Yapılan giderlerin zorunlu olup olmamasıda önemli değildir. Yeterki dürüstlük kuralları içerisinde yapılsın.

Çalışma gücünün azalması ya da tüm olarak yitirilmesi ise, beden ve ruh tamlığı ihlal edilen kimse, iş ve gücünden kalmış, çalışmamış olabilir. Bu durum malvarlığında eksilme meydana gelmesine neden olur. Buradaki çalışma gücünden amaç, bir kimsenin bedensel, ruhsal ya da zihinsel kabiliyetlerine bağlı olan ekonomik verimliliğidir. Çalışma gücü kaybı geçici ya da kalıcı kısmen ya da tamamen olabilir. Burada şu noktaya değinmekte yarar vardır; kişi cismani eza sonucu sakat kalmasına rağmen kazancında bir azalma olmayabilir. Bu halde dahi, aynı kazancı elde etmek için eskisinden daha fazla güç harcayacağı için efor tazminatı adı altında tazminat verilir.

¹⁷⁷ KARAHASAN ,S.91

Ekonomik geleceğin tehlikeye girmesinde, beden ve ruh tamlığının ihlali, özellikle dış görünüşün bozulması, sakatlık, akıl hastalığı ya da zayıflığına, görme, işitme duygularının azalmasına neden olabilir. İşte bu nedenlerle kişinin iş bulması, yeni bağlantılar kurması zorlaşabilir hatta imkansız hale gelebilir. Böylece ekonomik geleceğin sarsılması, zorlaşması sonucu doğabilir. Ekonomik yönden gelişmesi tehlikeye girerek bir zarar meydana gelir ki, bu zarar tazmin edilmelidir. Burada söz konusu olan zarar, çalışma gücünün azalmasından doğan zarardan farklı bir zarardır. Yüzü çirkinleşen bir artistin çalışma gücü azalmamıştır fakat, çirkinleşmesi yeni iş bağlantılarına girmesini zorlaştıracaktır.

Ölüm Nedeniyle Maddi Tazminat

Borçlar Kanununun 45. maddesine göre, “Bir adam öldüğü takdirde zarar ve ziyan bilhassa defin masrafında ihtiva eder. Ölüm derhal vuku bulmamış ise zarar ve ziyan tedavi maraflarını ve çalışmaya muktedir olmamaktan mütevellik zararı ihtiva eder. Ölüm neticesi olarak diğer kimseler müteveffanın yardımından mahrum kaldıkları takdirde onların bu zararlarını da tazmin etmek lazım gelir.”

Bu yasa hükmü uyarınca ölümden doğan maddi zararlar şöylece sıralanabilir. ,

Ölümden önceki tedavi giderleri

Ölünceye dek çalışma gücünün yitirilmesinden doğan zararlar

Cenaze ve gömme giderleri

Destekten yoksun kalma zararı ¹⁷⁸

Bu maddede düzenlenen destekten yoksun kalma tazminatı yasaca ayrıkt tutulmuştur. 45.md hükmünü, dar ve sınırlı bir anlayışla yorumlamak gerekir. Bu nedenle maddede sayılanlar dışında kalan zararların tazmini istenemez. Özellikle ölen çocuğun yetiştirilmesi, eğitimi için yapılmış giderler, ümit edilen bir mirasın elde edilememesi gibi giderler bu madde hükmü gereğince tazminata konu edilmez.

Ölümden önceki tedavi giderleri, ölüm hemen meydana gelmemesi durumunda, beden ve ruh tamlığı ihlal edilen kişiyi iyileştirmek için yapılan, doktor, hastahane, ilaç, bakım gibi bütün giderlerden haksız eylemi işleyen sorumlu tutulur. Bu giderler kişinin kendisi tarafından yapılacağından, onun mal varlığında bir eksilmeye yol açacaktır. Ölümünden sonra mirasçılarının sözkonusu giderleri tazminat olarak istmeye hakları vardır.

Cenaze ve gömme giderleri ise, ölümlle doğrudan doğruya ilgisi bulunan ve ölenin dini ile sosyal ve ekonomik durumuna uygun olarak, cenazenin taşınması, yıkılması, kefenlenmesi, mezarlık ücreti, mezartaşı, ilan giderleri sadakalar, din adamlarına verilen paralar, otopsi için yapılan giderlerdir. Bu giderler gerçekten yapılması ve mahalli geleneklerde uygun olması halinde, ölenin ekonomik ve sosyal durumuna uygun bulunmak koşuluyla, haksız eylemi işleyen kimseye ödettirilmesi gerekir¹⁷⁹.

Destekten Yoksun Kalma

Borçlar Kanunu'nun 45/II.Maddesine göre "Ölüm neticesi diğer kimseler müteveffanın yardımından mahrum kaldıkları takdirde onların bu zararını da tazmin etmek lazım gelir." Bu madde 41.md. ki tazmin yükümlülüğünden farklı bir durum yaratmaktadır. 41.md.haksız eylemden doğrudan zarar görenin tazmin hakkı var iken burada bu hak

¹⁷⁹ KARAHASAN , s.121

üçüncü bir kişiye tanınmaktadır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 25.12.1984 gün, 982/9-301 Esas ve 619 karar sayılı ilamı ile destekten yoksun kalma tazminatına şöyle bir tanım vermiştir; “Borçlar Yasasının 45/2. maddesi hükmüne göre, bir haksız eylem sonucu desteğini yitiren kimse, bu yüzden uğradığı zararın ödetilmesini dava edebilir. Bu destekten yoksun kalma tazminatı, desteğini yitiren kimse ile desteğin, yani ölenin, yaşamaları muhtemel süre içinde, ölen desteğin çalışarak sağlayabileceği gelir ve kazancından ayırmak suretiyle yapabileceği yardımın tutarının, peşin olarak ve toptan ödetilmesinden ibarettir. Çünkü, bu tazminat ile güdülen amaç destek yaşamış olsa idi, yardım ettiği kimseye, yapabileceği yardım tutarını sağlamaktır. Bir başka anlatımla, desteğini yitiren kimsenin, ölümle sonuçlanan olaydan önceki sosyal ve ekonomik yaşam düzeyinin devamını sağlayacak bir paranın ödettirilmesidir.”

Yukarıdaki izahattan da anlaşılacağı gibi, bu hak mirasçılık niteliğine bağlı değildir. Hatta mirası reddetmiş olan dahi tazminat isteyebilir. Sadece ölen tarafından yapılan yardımın eylemli olması ve ölümden sonra da düzenli bir biçimde devam edeceğinin anlaşılması yeterlidir. Burada bir noktayı daha aydınlatmada yarar var. Şöyle ki; BK.45.md. manasında iki tür destek söz konusudur, gerçek destek, farazi destek. Gerçek destek, ölümüne dek, başkasına eylemli ve düzenli bakan kimsedir. Demek ki , düzenli ve devamlı bir nitelik taşıyan yardım yapan kimse, gerçek destek sayılır.

Varsayımlı (farazi) destek ise, ölüm olmasa idi, yaşamın ve olayların normal akışı içinde ileride kurulacak bakma ilişkisi uyarınca bakması beklenir kimsedir¹⁸⁰. Özellikle küçük yaşta ölen çocuklar, ana baba için bu nitelikte destek sayılırlar.

180 KARAHASAN , s.130

§.2.MANEVİ TAZMİNAT

Bir kişinin şahıs varlığında (kişilik haklarında, manevi değerlerinde) iradesi dışında meydana gelen bir eksilmeyi ifade eden manevi zarar kavramı, tanımından da anlaşılacağı üzere sözkonusu zarar, doğrudan doğruya malvarlığına tesiri olmayan, karşılığı para ile temin edilemeyen ve ticari bir kıymeti bulunmayan bir zarardır.

Manevi tazminat, malvarlığı dışındaki hukuksal değerlere yapılan saldırılar ile meydana getirilen eksilmenin giderilmesi olup, manevi değerlerinde bir eksilme meydana gelen, duyduğu acı, üzüntü, sarsıntı nedeniyle yaşama zevki azalan kişiye bir miktar para verilerek onun bu yoldan doyurulmasıdır.¹⁸¹

Genel hukuk sistemimiz içerisinde başta Anayasamız olmak üzere diğer genel ve özel kanunlarda kişilik hakları ve korunmasına ilişkin pekçok kural yer almaktadır. Genel nitelikteki hükümler Medeni Kanunun 24 ve Borçlar Kanununun 47 ve 49. maddeleridir. Özel hükümler içerisinde ise, ismin korunması (MK.25/II.md.), nişanın bozulması (MK.85.md.), evlenmenin butlanı (MK.126/II.md.) boşanma (MK.143/II.md.), babalık davası (MK.305.md.) haksız rekabet (TTK.58.md., 65.md.), taşıyıcının sorumluluğu (TTK.806.md.), 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 70.maddesi, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 85.maddesi taşıt işletenin sorumluluğu ile ilgili, 5680 sayılı Basın Kanununun 17,66,67 ve 70. maddeleri, Çevre Kanununun 3.maddesi ve Borçlar Kanununun 55,56,58 ve 100.maddeleri manevi zararın tazminine ilişkin hükümlerdir.

Borçlar Kanunu genel nitelikte olmak üzere, iki halde manevi tazminat isteğini öngörmüştür. Bunlardan birincisi cismani zarar ve adam ölmesi, ikincisi ise kişilik hakkının hukuka aykırı bir şekilde tecavüze uğraması halidir.

¹⁸¹ ESİN.II.Kitap, s.450

-Cismani zarar (beden tamlığının ihlali) nedeniyle duyulan acı ve üzüntüler, ölüm dolayısıyla ölene yakından bağlı olan kişilerin çektikleri acı ve üzüntüler.

-Genellikle kişilik haklarının ihlalinden doğan acı ve üzüntüler.

Cismani Zarar ve Ölüm Hali

Kişilik hakkına ilişkin genel düzenlemeden farklılık gösteren BK.47.maddesi, doğrudan doğruya insanın fizik varlığını ve değerlerini esas almıştır. BK.47.maddesi, “Hakim hususi halleri nazara alarak cismani zarara düşen kimseye yahut adam öldüğü takdirde ölünün ailesine manevi zarar namıyla adalete muvafık tazminat verilmesine karar verebilir”. Burada sözkonusu olan zararlar kişinin ne çalışma kabiliyetinin eksilmesi ne iktisadi geleceğinin sarsılması, ne de yapılan masraflar ve mahrum kalınan kâr olmayıp, mağdurun, zarar verici fiil sonucu uğradığı manevi ızdırap ve elemidir. Burada iki durumu yani cismani zarar ile ölüm halini ayrı ayrı kısaca açıklamakta yarar var. Öncelikle cismani zarar nedir? Cismani zarar, bir kimsenin beden ve ruh tamlığının ihlal edilmesi sonucunu doğuran zararlardır. Cismani zararlar kişinin hem bedeni hem de ruhi sisteminde bozukluklar, aksaklıklar meydana getirir.

Cismani zarara uğrayan kişinin manevi tazminata hak kazanabilmesi için bir takım koşulların bir araya gelmesi gerekir. Bunları genel ve özel koşullar olarak iki başlık altında inceleyelim. Genel şartları da kusura dayanan sorumluluk hallerinde ve kusursuz sorumluluk hallerinde olmak üzere ikiye ayırmak gerekir. Kusura dayanan sorumluluk hallerinde genel şartların ilki, manevi tazminat sorumlusunun cismani zarara veya ölüme yol açan bir harekette bulunmuş olması gerekmektedir. İkinci şart ise, zarardır. Buradaki zarar, şahıs varlığına ilişkin bir zarar olmalı ve cismani zarar veya ölüm şeklinde meydana gelmelidir. Üçüncü şart ise, uygun nedensellik bağıdır. Hukuka aykırı davranışla zararlı sonuç

arasında uygun nedensellik bağı bulunmalıdır. Diğer bir şart, hukuka aykırılıktır. Beden ve ruh bütünlüğünün cismani zarara uğratılması veya ölüm şeklinde hayata son verilmesi halinde hukuka aykırılık şüphe götürmez biçimde ortadadır. ¹⁸² Son şart, ise zarar verenin hafif de olsa kusurlu olmasıdır. Türk doktrini ve Yargıtayın bazı kararlarında, BK.47.nci maddede düzenlenmiş bulunan manevi tazminat hallerinde, manevi tazminata hükmedilebilmesi için hafif de olsa failin kusurlu olması şartı aranmaktadır. ¹⁸³

Kusursuz sorumluluk hallerinde genel şartları incelediğimizde, kusur unsuru hariç tutulacak olursa, kusura dayalı sorumluluk ile kusursuz sorumluluk hallerinde de şartlar aynıdır. Kusursuz sorumluluk hallerinde manevi tazminata hükmedilip edilmeyeceği hususunda Yargıtayımız uzun süre çelişkili kararlar vermiştir. Bugün için ise, kusursuz sorumluluk hallerinde gerek uygulamada gerekse doktrinde tartışma olmaksızın BK.47.nci madde hükmünce manevi tazminata hükmedileceği kabul edilmektedir.¹⁸⁴

Cismani zarar ve ölüm haline ilişkin genel şartları sıraladıktan sonra, şimdi özel şartları inceleyelim. Öncelikle cismani zarara uğranılması halinde manevi tazminata ilişkin özel şartlardan birincisi, kişi bir cismani zarara uğramalıdır. Cismani zararın neticesi olarak acı ve ızdırap çekilmelidir. İkinci şart ise, özel hal ve şartlar manevi tazminatı gerektirmelidir. Manevi tazminata hükmedilebilmesi için olayın özelliği manevi tazminatı gerektirmelidir. Uğranılan zararın niteliği, zarar gören nezdinde meydana getirdiği ruhsal çöküntü, bu yüzden zarar görenin toplum içinde düştüğü son durum, zararı meydana getiren olayın özelliği, bu olayı çerçeveleyen diğer durumlar, zarar gören lehine manevi tazminat

¹⁸² ERİN, s.259.

¹⁸³ TEKİNAY, s.883

¹⁸⁴ Tahir GÜRSOY, "Manevi Zarar ve Tazmini", AÜHF, C.XXV, s.1-4, Ankara, 1973, s.14

talebini haklı gösterebilmektedir.¹⁸⁵ Ayrıca manevi zarar önemli olmalıdır. Cismani zarara uğrayan kişide önemli bir manevi zarar, elem ve ıstırap meydana gelmeli; gerçekten bir tatmin ihtiyacı bulunmuş olmalıdır.

Ölüm halinde manevi tazminata hükmedileceği BK.47.ci maddenin açık hükmü gereğidir. BK.47.ci maddesi hükmüne göre, “adam öldüğü takdirde ölenin ailesine manevi zarar namıyla adalete muvafık tazminat verilmesine karar verebilir.” Ölenin yakınları, başka bir deyişle ölenin yakın çevresinde yaşayan ve onunla sıkı ilişkileri bulunan kişiler, ölenin kaybından ötürü uğradıkları manevi üzüntüler için tazminat talebinde bulunabilirler.¹⁸⁶ Ölüm halinde de manevi tazminata hükmedilebilmesi için genel ve özel birtakım şartların biraraya gelmesi gerekir. Genel şartlar cismani zararın genel şartları ile aynıdır. Özel şartlarındaki farklılıkları inceleyelim. Birinci şart ölüm olmalıdır. Ölüm olayının zarar verici olaydan hemen veya bundan bir müddet sonra meydana gelmiş olmasının önemi yoktur. İkinci şart, ölenin yakını olmalı. Ölüm halinde “ölenin ailesi” manevi tazminat talebinde bulunabilir. BK.47.nci maddedeki “ölenin ailesi” deyimini “ölenin yakınları” şeklinde anlaşılmalıdır. Doktrin ve uygulama ittifakla maddenin aslına uygun olarak bu şekilde anlamaktadır.¹⁸⁷ Yakınlık kavramı ölenle arada olan duygusal yakınlığı ifade etmektedir. Böyle oluncada uzak ya da yakın hısımlık bağı yerine, ölenle çok yakın ve içtenlik taşıyan duygusal yakınlık esas alınacaktır. Duygusal yakınlık kavramına, öncelikle anne-baba, eş, çocuk gibi ölene çok yakın olanlar girecektir.

Üçüncü şart ise, ölenin yakını manevi ızdırap, acı çekmiş olmalı. Yakın olmanın yanı sıra öncelikle önemli derecede bir manevi acının varlığı aranmalıdır. Manevi acının ölüm anında veya daha sonra

¹⁸⁵ GÜRSOY, *Manevi Zarar*, s.18

¹⁸⁶ TEKİNAY, s.883

¹⁸⁷ TEKİNAY, s.884; GÜRSOY, s.31; KARAHASAN, s.589

duyulması önemli değildir¹⁸⁸. Ölüm sonucu ölenle gerçek bir bağılık ve ilişki içerisinde bulunan yakınların ölüm dolayısıyla bundan ızdırap ve elem duymuş olmaları kendilerini manevi tazminat istemekte haklı kılacaktır.

Kişilik Haklarının İhlali

Kişilik haklarının ihlali nedeniyle manevi tazminat bizim konumuz dışı olmasına rağmen çok kısa olarak değinmekte yarar görüyoruz.

Kişilik hakkı kavramı, kişinin kişiliğini oluşturan, kendisini insan kılan maddi ve manevi tüm değerler, özel olarak tüm yaşamına, beden bütünlüğüne, sağlığına, onuruna, saygınlığına, özel yaşamının gizliliğine, sözüne, resmine, adına, eserine, özgürlüğüne, bu arada ekonomik hareket serbestliğine ilişkin hakkıdır.¹⁸⁹ Genel olarak kişilik haklarının korunmasını düzenleyen hükümler MK.24 ve BK.49 da yer almaktadır. MK.24 ncü maddesinde “Hukuka aykırı olarak şahsiyet hakkına tecavüz edilen kişi, hakimden tecavüzde bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir”. denilmektedir. Madde hükmü, kişiliği oluşturan maddi, manevi ve ekonomik varlıklardan herhangi birine yönelen ve dışarıdan gelen her tecavüzün yasaklanmasını ve tekrarlanmasının önlenmesini amaç edinmiştir. BK.49 ncu maddesi I.fıkrası “Şahsiyet hakkı hukuka aykırı bir şekilde tecavüze uğrayan kişi, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat namıyla bir miktar para ödenmesini dava edebilir.” denilmektedir. BK.49 ncu maddesi malvarlığına ilişkin zararları kapsamamakta, bunun dışında oluşan ve malvarlıksal nitelikte olmayan zararları tazmine yönelmektedir.¹⁹⁰ Bu itibarla BK.49ncü maddesi, MK.24ncü maddesi ile birlikte kişilik haklarını koruyucu nitelikte genel hüküm olup, kişilik haklarının ihlali halinde uğranılan manevi zararın tazminini sağlamaktadır.

¹⁸⁸ KARAHASAN, s.591

¹⁸⁹ Ahmet KILIÇOĞLU, *Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk*, Ankara, 1982, s.4

¹⁹⁰ TEKİNAY, s.887

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ MENSUPLARI AÇISINDAN TAZMİNAT HUKUKU VE UYGULAMASI

Birinci Kısım

TAZMİNAT HAKKI DOĞURAN ÖZEL KAYNAKLAR

Ş. 1.2330 SAYILI NAKDİ TAZMİNAT VE AYLIK BAĞLANMASI HAKKINDA KANUN

2330 Sayılı Nakdi Tazminat Kanununun amacı 1 nci maddesinde şöyle açıklanmıştır, “...barışta güven ve asayişini korumak, kaçakçılığı men, takip ve tahkikle görevli olanların bu görevlerinden dolayı ya da görevleri sona ermiş olsa bile yaptıkları hizmet nedeniyle derhal veya bu yüzden maruz kaldıkları yaralanma veya hastalık sonucu ölmeleri veya sakat kalmaları halinde ödenecek nakdi tazminat ile birlikte bağlanacak aylığın ve bu yüzden yaralanmaları halinde ödenecek nakdi tazminatın esas ve yöntemlerinin düzenlenmesidir.” Bu maddenin metninden de anlaşılacağı üzere bu kanunla üç hak verilmektedir. Birincisi yaralanma veya hastalık sonucu ölmeleri veya sakat kalmaları halinde nakdi tazminat ödenmesi, ikincisi ise, aynı nedenlerden dolayı aylık bağlanması üçüncü sağlanan hak ise, yaralanması halinde nakdi tazminat ödenmesidir. Şehit olanların ailelerine, sakat kalanların ve yaralananların kendilerine nakdi tazminat verilmekte, yine şehit olanların ailelerine ve sakat kalanların

tazminat verilmekte, yine şehit olanların ailelerine ve sakat kalanların kendilerinde aylık bağlanması bu kanunla sağlanmaktadır. Bu kanunun yürürlüğe girdiği 6.11.1980 tarihinden buyana, Tablo-2 de de görüldüğü gibi 1194 şehit, 280 sakat ve 1010 yaralı olmak üzere toplam 2484 hak sahibi ve yakınına 267.659.593.000.TL. nakdi tazminat ödenmiştir.

Nakti tazminat kanununun 2 nci maddesi kimleri kapsadığını sıralamaktadır. Bu maddeye göre, içgüvenlik ve asayişin korunması veya kaçakçılığın men, takip ve tahkiki konularında görevlendirilen:

- Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı personelini,
 - Silahlı Kuvvetler mensuplarını,
 - Milli İstihbarat Teşkilatı mensuplarını,
 - Çarşı, mahalle ve kır bekçilerini,
 - Orman memurları ve personeli ile Gümrük Muhafaza memurlarını,
 - Güven ve asayışı ihlal eden eylemlere ve kaçakçılığa ilişkin olayları soruşturan adli ve askeri hakim ve savcılarını,
 - Güven ve asayışı ihlal eden eylemlerin önlenmesi esnasında güvenlik kuvvetleriyle birlikte görev yapan mülki idare amirlerini,
 - Ceza ve tutukevlerinin iç ve dış güvenliğinde görevli personeli,
 - Hizmetlerinden yararlanılması zorunlu olan ve yetkililerce kendilerine bu amaçla görev verilen kamu görevlileri ve sivilleri,
 - Güvenlik kuvvetlerine kendiliklerinden yardımcı olmuş ve faydalı oldukları yetkililerce tevsik edilmiş şahısları,
 - Devlet güçlerini sindirme amacına yönelik olarak yapılan saldırılara maruz kalan kamu görevlilerini,
 - Yukarıda sayılanların yaptıkları görevler veya yardımlar sebebiyle saldırıya maruz kalan eş, füru, ana, baba ve kardeşlerini
- Nakti Tazminat Kanunu kapsamı içerisine almaktadır.

Kanunun tazminat verilmesi ve aylık bağlanması olarak iki işlevi olduğunu belirtmiştik. Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim:

Tazminat Verilmesi

Tazminat verilmesinde kendi içerisinde üç başlık altında incelenmektedir. Birincisi ölüm halidir. Ölüm halinde, ölenin kanuni mirasçılara tazminat verilmektedir ki, bu tazminat miktarı 28.2.1995 tarihinde 4082 sayılı kanunla yapılan değişiklikle tazminat verilmesine dair karar tarihindeki en yüksek Devlet memuru aylığının brüt miktarının (Ek gösterge dahil) 60 katı tutarındadır.(Tablo-3)

İkinci hal sakatlanma halidir. Sakatlanma halinde ise, yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz, hayatını başkasının yardım ve desteği ile sürdürebilecek şekilde malul olanlara, tazminat verilmesine dair karar tarihindeki en yüksek Devlet memuru aylığının brüt miktarının 60 katı, diğer sakatlananlara belirtilen bu tutarın % 25 inden % 75 ine kadar, sakatlık derecesine göre nakdi tazminat ödenir.(Tablo-3)

Üçüncü hal yaralanmadır. Yaralanma halinde, buradaki yaralanma yukarıda belirtilen sakatlanma derecelerine girmeyen yaralanmalardır ki, yaranın raporla belirlenen iş ve güce engel olma süresi (3 güne kadar bulunanlar hariç) ile arıza bırakıp bırakmadığı dikkate alınarak, tazminat verilmesine dair karar tarihindeki en yüksek Devlet memuru aylığının brüt miktarının (Ek gösterge dahil) 60 katı tutarının %20 sınırı geçilmemek şartı ile 3 günü müteakip iş ve gücüne esas bulunan her gün için, arıza bırakmaması halinde bu tutarın %1 i, arıza bırakması halinde % 2 oranında nakdi tazminat ödemesi yapılır. (Tablo-3)

Son olarak ölenin mirasçılara nakdi tazminatın dağıtımını üzerinde duralım. Nakdi tazminatın kanuni mirasçılara intikalinde; ölenin eş ve fûrun veya yalnızca fûrun ile içtima eden ve ölüm tarihinde sağ olan ana

ve babasının her birine ayrı ayrı olmak üzere % 15 tutarındaki kısmı verildikten sonra kalanı içtima eden diğer mirasçılara ödenir. Diğer hallerde miras hükümleri uygulanır. Ancak ana veya babaya verilen tazminat çocukların her birine ödenen tazminattan fazla olamaz. Burada miras hükümlerinden farklılık eş ve füruu ile birlikte sağ olmaları halinde anne ve babasında nakdi tazminattan pay almasıdır.

Aylık Bağlanması

Bu kanun kapsamına girenlerden, sakatlanan personelin kendisine, ölümleri halinde de dul ve yetimlerine bağlı buldukları sosyal güvenlik kurumlarınca (TC. Emekli Sandığı S.S.K.gibi) aşağıdaki ilkelere göre aylık bağlanır:

- Sakatlanarak emekliye ayrılanlara görev malüllüğü aylığı bağlanır.
- Emekli aylığı almakta iken saklananların, almakta oldukları aylıkları ilgili sosyal güvenlik kurumunca görev malüllüğü aylığına dönüştürülür.
- Görevde bulunduğu sırada ölenlere bağlanması gereken görev malüllüğü aylığı veya emekli iken ölenlerin aldıkları emekli aylığı görev malüllüğü aylığına dönüştürülmek suretiyle, dul ve yetimlerine intikal ettirilir.

Bu hallerde bağlanacak görev malüllüğü aylığı % 25 arttırılarak ödenir. Ayrıca;

-Malül olanlara bağlanacak aylığın toplam tutarı, bunların görevde iken emsallerinin almakta oldukları aylıklardan az olamaz.

-Ölenlerin aylığa müstehak dul ve yetimlerine bağlanacak aylığın toplam tutarı, bunların görevde olan emsallerinin almakta oldukları aylıklardan az olamaz.

-Emekli olanların öldürülmeleri halinde ise, dul ve yetimlerine bağlanacak aylığın toplam tutarı ve kanuna göre kendisine bağlanabilecek emekli aylığından az olamaz. Az olması halinde aradaki fark tazminat olarak ilgili sosyal güvenlik kuruluşunca ödenir ve karşılığı hazineden tahsis edilir.

-Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayanların sakat kalmaları halinde; öğrenim durumlarına göre 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 36 ncı maddesi hükümlerine göre belirlenecek giriş derece ve kademeleri üzerinden (Öğrenimi bulunmayanların ilkokul mezunu gibi) kendilerine, ölümlerinde dul ve yetimlerine 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre T.C.Emekli Sandığına görev malüllüğü aylığı % 25 arttırılarak bağlanır.

8.6.1994 tarih ve 3997 sayılı Kanunla 3534 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 72.nci maddesinde yapılan değişiklikle; “Bu kanunun 64.ncü maddesinin a,b,c,ç,d ve e fıkralarında açıklanan durumlarından dolayı veya 3.11.1980 tarih ve 2330 sayılı Kanun ile bu kanuna ek 2566 sayılı Kanun kapsamında mütala edilen görevler nedeniyle hayatlarını kaybetmiş bulunan iştirakçilerin baba veya annelerine, ölüm tarihini takip eden aybaşından geçerli aylık bağlanır. Babaya bağlanan aylık, diğer dul ve yetimlerin bulunması halinde dahil, ana ve babaya eşit olarak paylaştırılarak ödenir...” T.C.Emekli Sandığından aylık alan ölenin baba veya annesine almış oldukları bu aylıklarının dışında, çocuklarının ölmesinden dolayı 2330 sayılı Nakdi Tazminat kapsamında aylık almaları sağlanmıştır. Bu değişiklik yapılmadan önce T.C.Emekli Sandığından maaş alan ölenin ana veya babasına 2330 sayılı Kanun kapsamından böyle bir aylık bağlamak mümkün değildi. Yine 3997 sayılı Kanunla 3534 sayılı Kanun Geçici madde 198’e getirilen değişiklikle; “Bu maddenin yürürlüğe girmesinden önce 5434 sayılı Kanunun 72 nci maddesinin son fıkrası kapsamına girenlerden muhtaç olduklarını belgeleyememeleri nedeniyle

kendilerine aylık bağlanmamış baba veya analara, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçmişe yönelik hak doğurmamak kaydıyla, müracaatlarını takip eden aybaşından itibaren aylık bağlanır.” Madde metninden de anlaşılacağı üzere, T.C.Emekli Sandığı Kanununun 72 nci maddesi son fıkrası kapsamına girenler yani hiçbir sosyal güvenlik kurumu kapsamına girmeyenlerin, bu değişiklik yapılmadan önce Emekli Sandığından 2330 sayılı Kanun kapsamındaki çocuklarının ölümü nedeniyle aylık alabilmeleri için muhtaç olduklarını belgelemeleri gerekiyordu. Bu değişiklikle bu zorunluluk kaldırılmış ve 2330 sayılı Kanun kapsamında bulunupda ölenlerin ana veya babalarına muhtaç olmasalar dahi Emekli Sandığından aylığa hak kazanmaları sağlanmıştır.

2330 sayılı Nakti Tazminat Kanunu'nun 7 nci maddesi öğretim ve sağlık yardımına ilişkin düzenlemeyi yapmaktadır. Bu maddeye göre ölenlerin veya çalışamayacak derecede sakat kalanların çocukları, devlete ait yatılı okul ve eğitim kurumlarında yönetmelikte tespit edilen esaslara göre ücretsiz okutulurlar. Bunlardan yüksek öğrenim yapmakta olanlar Devlete ait yurtlar ile yüksek öğrenim kredilerinden öncelikle yararlanırlar.

Bu Kanun kapsamında bulunanlardan, tedavi giderleri kamu kurum ve kuruluşlarınca karşılanmayanların tedavileri; Devlet, üniversite , Sosyal Sigortalar Kurumu hastaneleri ile askeri hastanelerde ücretsiz olarak yapılır.

Son olarak belirtilmesi gereken bir noktada, bu kanun hükümlerine göre bağlanacak nakdi tazminat ile bağlanacak emekli aylığı uğranılan maddi ve manevi zararların karşılığıdır. Yargı mercilerince maddi ve manevi zararlar karşılığı olarak kurumların ödemekle yükümlü tutulacakları tazminatın hesabında bu kanun hükümlerine göre ödenen nakdi tazminat ile bağlanmış bulunan aylıklar gözönünde tutulur.

§. 2. 3713 SAYILI TERÖRLE MÜCADELE KANUNU

12.4.1991 tarihinde kabul edilen Terörle Mücadele Kanunu terörü şu şekilde tanımlamaktadır: “Terör, baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemdir...” Memur ve kamu görevlilerinden yurtiçinde ve yurtdışında görevlerini ifa ederlerken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı yukarıda tanımlanan terör eylemlerine muhatap olarak yaralanan, sakatlanan; ölen ve öldürülenler Terörle Mücadele Kanunu kapsamına girmekte ve bu Kanunla tanınan haklardan yararlanabilmektedir. Bu kanunun öngördüğü haklardan yararlanabilmek için;

- Memur ve kamu görevlilerinden birisi olmak,
- Yurtiçinde veya yurtdışında görevini ifa ediyorken veya sıfatları kalkmış olsa bile, bu görevlerini yapmalarından dolayı yaralanmak, sakatlanmak, ölmek veya öldürülmek,
- Bu durumun terör eylemlerinden meydana gelmesi, şartlarının birlikte bulunması gerekir.

Terörle Mücadele Kanununun sağladığı haklar 20 nci maddedeki koruma tedbirleri ile 21 nci maddesinde malül olanlarla aylığa müstehak dul ve yetimlere sağlanan yardımlar ve 22 nci madde ile terörden zarar gören diğer kişilere yapılan yardımları kapsamaktadır.

Öncelikle terör eylemlerine muhatap olmak suretiyle yaralanan, sakatlanan, ölen veya öldürülenler hakkında 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hümkümleri uygulanır ve bu kanun hükümlerine uygun olarak uygulanacak yukarıda açıklandığı üzere nakdi tazminat ve aylık bağlanması işlemleri yapılır.

28.2.1995 tarihinde kabul edilen 4082 sayılı Kanun ile malül olanlarla aylığa müstehak dul ve yetimlere sağlanan yardımları düzenleyen 21 nci maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (d) bentleri değiştirilmiş ve bu fıkraya (e), (f), (g) ve (h) bentleri eklenmiştir. 28.2.1995 tarihinde yapılan değişiklikle şu haklar sağlanmaktadır;

- Malül olanlarla, ölenlerin aylığa müstehak dul ve yetimlerine bağlanacak aylığın toplam tutarı bunların görevde olan emsallerinin almakta oldukları aylıklardan; emekli olanların terör nedeniyle öldürülmeleri halinde ise, dul ve yetimlerine bağlanacak aylığın toplam tutarı ve kanuna göre kendisine bağlanabilecek emekli aylığından az olamaz. Yaşamak için gereken hareketleri yapamayacak ve başkasının yardım ve desteğine muhtaç olacak derecede malül olanlar ile ölenlerin dul ve yetimlerine en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden, 30 yıl hizmet yapmış gibi emekli ikramiyesi ödenir.

- Yurtiçinde ve yurtdışında kamu konutlarından yararlanmakta iken malül olanların kendileri, ölenlerin aylığa müstehak dul ve yetimleri, Kamu Konutları Kanunu'nda gösterilen özel tahsisli konutlarda oturanlar hariç olmak üzere, bir yıl süreyle kamu konutlarından yararlanmaya devam ederler. Bu süre sonunda kamu konutlarından çıkacaklar ile kamu konutundan yararlanmayanlar ve özel tahsisli konutlarda oturanların istekleri halinde ikametgah olarak kullanacakları yurt içindeki taşınmazın kira bedeli on yıl süre ile devletçe karşılanır. Yurtdışında özel tahsisli konutlarda oturanların yurtdışı kira bedelleri de istekleri halinde bir yıl süreyle Devletçe karşılanır.

Konut kredisinden istifade bakımından, terörle mücadele nedeniyle malül olanlar ile bunların dul olan eşi, eşi hayatta değilse veya evlenmemiş ise çocukları, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun Ek 9 ncu maddesinin üçüncü fıkrasındaki konut kredisinden istifadeye ilişkin hükümünden yararlandırılır. Yani, bunları konut sahibi yapmak amacıyla, toplu konut fonundan miktarı, ödemesiz devresi ve ödeme süresi Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulunca tayin edilecek esaslara göre ve faizsiz olarak kredi verilir. Anılan kredinin kullanılmasına ilişkin esasları gösteren Toplu Konut Fonu'ndan Şehit Ailelerine, Malülleri ile Dul ve Yetimlerine Açılacak Faizsiz Konut Kredisi Yönetmeliği, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca 21.9.1991 yılında yayınlanmıştır. Kredinin miktarı adı geçen yönetmeliğin 5 nci maddesine göre, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenecek T.C.Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca kredi kullanımına aracılık eden ilgili Bankaya bildirilen miktar kadardır.

- Terörle mücadelede malül olanlar ile ölenlerin dul kalan eşleri ile reşit olmayan çocukları ile dul ve yetim bırakmadan ölenlerin anne ve babaları yurtiçinde Devlet Demiryollarında, Denizyolları Şehir Hatlarında ve belediye toplu taşıt araçlarında ücretsiz seyahat ederler.

- Eksilen vücut organları, yurtiçi veya yurtdışında en son teknik usullere göre yapılması mümkün sunileriyle tamamlattırılır ve gerekirse tamir ettirilir veya yenisi yaptırılır.

- Yurtiçinde tedavileri mümkün olmayanlar, yetkili sağlık kuruluşlarının raporlarına istinaden yurtdışında tedavi ettirilirlen.

- Yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz olanlar ile kimsesizler kamu kurum ve kuruluşlarına ait, bunlar bulunmadığı takdirde özel rehabilitasyon ve bakım merkezleri, yurtlar ve

huzurevlerine parasız olarak veya masrafları devlet tarafından karşılanmak üzere barındırılır, yatırılır ve tedavileri yaptırılır.

- Yukarıda sayılan son üç bentte belirtilen haklardan terörle mücadelede görev ifa ederken yaralanarak veya sakatlanarak haklarında 2330 sayılı maddi tazminat kanunu hükümleri uygulanmış olan erbaş ve erler de aynen yararlanırlar.

Kendilerine aylık bağlanan dul ve yetimleri ilgili sosyal güvenlik kurumları mevzuatı gereği aylıklarının kesilmesi halinde nakdi tazminat ve aylık bağlanması ve konut kira yardımı ve konut kredisine ilişkin haklarından yararlanamazlar.

Terörden zarar gören diğer kişilere yardımları kapsayan 22. maddeye göre; terör olaylarından dolayı zarar gören, can ve mal kaybına uğrayan, kamu görevlisi olmayan vatandaşlara Sosyal Yardım ve Dayanışma Fonundan öncelikle yardım yapılır. Yardımın kapsam ve ölçüsü fonun mahalli yetkililerince belirlenir. Aynı maddeye 10.3.1993 yılında yapılan Ek ile ise, memur ve kamu görevlisi olmadıkları halde, bu Kanun kapsamına giren suç faillerinin yakalanabilmesine yardımcı olan veya bunların yerlerini yahut kimliklerini bildiren veya 1481 sayılı Asayişe Müeşsir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun hükümlerine göre para ödülü verilen ve haklarında korunma tedbirleri alınmış olan vatandaşlardan terör eylemlerine muhatap olarak yaralanan sakatlanan, ölen veya ölüdülenler hakkında da 2330 sayılı Nakti Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

§.3. 2453 SAYILI YURT DIŞINDA GÖREVLİ PERSONELE NAKTİ TAZMİNAT VERİLMESİ VE AYLİK BAĞLANMASI HAKKIN KANUN

23.4.1981 günü kabul edilen 2453 sayılı Kanun:

- Yurt dışında sürekli görev veya her türlü geçici görev nedeniyle bulunan Türk uyruklu kamu personelinden; bu görevlerinden dolayı (görevleri sona ermiş olsa bile) yurt dışında maruz kaldıkları tedhiş veya uğradıkları suikast sonucu ölen, sakat kalan ya da yaralananları,

- Anayasanın 92 nci maddesi veya Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca ya da 926 sayılı T.S.K.Personel Kanununun ek 10 ncu maddesi gereğince görevlendirilenler ile yabancı ülkeler veya uluslararası sahalarda yapılan eğitim, tatbikat, manevra veya hareket sırasında bu görevin başlangıcından bitimine kadar geçen süre içerisinde ölen, sakat kalan ve yaralananları kapsamaktadır. Bu kanun kapsamına girenler hakkında 2330 sayılı Nakti Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. Burada bir noktayı dile getirmekte yarar vardır. Şöyle ki, kendilerine vatani hizmet tertibinden aylık bağlananlar, 2330 sayılı Kanunun 4 üncü maddesindeki % 25 oranındaki aylık arttırma hükmünden yararlanamazlar.

Nakdi Tazminat Kanunuyla tanınan bu hakların yanısıra bu kanun kapsamına giren personel ile bunların eş ve ikinci derece dahil kan ve birinci derece sıhri hısımlarından yurt dışında maruz kaldıkları tedhiş veya uğradıkları suikast neticesinde ölenlerin cenazelerinin nakil ve defin giderleri ile yaralanan veya sakat kalanların tedavi giderleri personelin bağlı bulunduğu kurumca karşılanır.

Yukarıdaki olaylar neticesi ölen diğer Türk uyrukluların cenazelerinin nakli ve defin giderleri gerektiğinde Dışişleri Bakanlığınca

karşılır.

Bu kanun ayrıca 3 ncü maddesindeki düzenlemesiyle, bu Kanun kapsamına giren personelin, yurtdışında kendilerine veya mallarına yönelen tedhiş veya yapılan suikast sonucu menkul veya gayrimenkullerinin kısmen veya tamamen tahrip olması halinde; sigorta şirketleri veya yabancı makamlar herhangi bir tazminat ödemedikleri takdirde olayın vuku bulduğu ülkenin mevzuatına göre düzenlenecek hasar tespit raporunda belirtilen miktarda hasar tazminatı, hak sahibinin bağlı olduğu kurumca ödenir. Ancak, ilgili ülke mevzuatının uygulama imkanı bulunmaması gibi zorunlu hallerde en yakın misyon şefi tarafından teşkil edilecek ve uzmanlardan oluşan bir kurulca düzenlenecek hasar tespit raporu ödemeye esas alınır.

Sigorta şirketleri ve yabancı makamların ödedikleri tazminatın tutarı hasar tespit raporunda belirtilen miktardan az olduğu takdirde aradaki fark ödenir.

2453 sayılı Kanun şu ana kadar incelediğimiz diğer kanunlardan farklı tarafı, menkul ve gayrimankullerinin kısmen veya tamamen tahrip olması halinde meydana gelen hasarın tazmin edilecek olmasıdır.

§.4.2629 SAYILI UÇUŞ PARAŞÜT DENİZALTI DALGIÇ VE KURBAĞA ADAM HİZMETLERİ TAZMİNAT KANUNU

Bu Kanun, Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup pilot, silah sistem operatörü, uçuş ekibi personeli, paraşütçü, denizaltıcı, dalgıç ve kurbağa adamlar ile bunların adayları hakkında uygulanmaktadır ve bu personelin niteliklerinin, hizmet sürelerinin, kendilerine ödenecek tazminatların ödenmesine ilişkin esas ve yöntemleri düzenlemektedir.

Bizim konumuz itibarıyla ele alacağımız “Şehitlik ve Sakatlık Tazminatı” başlıklı olan bu kanunun üçüncü bölümüdür. Bu bölümde yer alan 13 ncü maddeye göre;

-Pilot, silah sistem operatörü ve bunların adaylarıyla uçuş ekibi personelinin uçuş hizmet faaliyetlerinden,

-Paraşütçü ve paraşütçü adaylarının uçuş faaliyetleri ile paraşüt atlayışlarından ,

-Denizaltıcı, dalgıç ve kurbağa adamlar ile bunların adaylarının denizaltı, dalgıç ve kurbağa adam hizmet faaliyetlerinden

-Hangi meslek ve sınıftan olursa olsun; vazifeli olarak askeri uçak veya askeri maksatla kullanılan uçak ve denizaltıda bulunan askeri personel ile bir askeri hizmetin ifası için bu vasıtalarda bulunanlar, uçak veya denizaltıda buldukları esnada veya paraşütle atlayış faaliyetlerinden şehit olan veya sakat kalanlara tazminat verilir. Verilecek olan tazminatın miktarı ise bu Kanunun 14 ncü maddesinde belirtilmektedir. Bu maddeye göre ;

-Şehit olanların kanuni mirasçılarına tazminat verilmesine dair karar tarihindeki en yüksek Devlet memuru aylığının (Ek gösterge dahil) 50 katı,

-Sakatlananlara 5434 sayılı Kanun uyarınca vazife malulü olanlar hakkında esas alınan 13.7.1953 gün ve 1053 sayılı “Vazife Malüllüklerinin Nevileri ile Dereceleri Hakkındaki Nizamname”de gösterilen 6 derece üzerinden ve sakatlık derecelerine göre en yüksek Devlet memuru aylığı miktarının;

1 nci dereceye	% 75'i	
2 nci	"	% 65'i
3 ncü	"	% 55'i
4 ncü	"	% 45'i
5 nci	"	% 35'i
6 ncı	"	% 25'i aylık olarak bağlanır.

- Yaralanma ve sakatlık durumları yukarıda gösterilen derecelerde olmamakla birlikte görevlerinden ayrılmalarına neden olmuş ise en yüksek Devlet memuru maaşının 50 katının % 20'si tutarında maddi ve manevi tazminat ödenir.

- Şehit olanın kanuni mirasçılarına verilecek tazminatın intikalinde; şehidin eş ve füruu veya yalnızca füruu ile içtima eden ve ölüm tarihinde sağ olan ana ve babanın her birine ayrı ayrı olmak üzere %10 tutarındaki kısmı verildikten sonra kalanı içtima eden diğer mirasçılarına ödenir. Diğer hallerde miras hükümleri uygulanır. Ancak ana ve babaya verilen tazminat, çocukların herbirine ödenen tazminattan fazla olamaz.

§.5. 3480 SAYILI MALÜLLER İLE ŞEHİT DUL VE YETİMLERİNE TÜTÜN VE ALKOL ÜRÜNLERİNİN SATIŞ BEDELLERİNDEN PAY VERİLMESİ HAKKINDA KANUN

Bu Kanunun amaç ve kapsamı, Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünce imal ve ithal edilen tütün mamülleri ile ağır alkollü içkilerin satış bedellerinden alınacak yüzde iki oranındaki payın bu Kanunun 3 ncü maddesinde sayılan hak sahiplerine bu Kanun hükümlerine göre ödenir. Bu oran Bakanlar Kurulunca bir katına kadar arttırılabilir.

3 ncü maddede sayılan faydalanacaklar ise şunlardır;

-Harp malülleri,

-Şehit dul ve yetimleri,

-Barışta, olağanüstü yönetim usullerinin uygulandığı haller ile talim, tatbikat veya manevra sırasında görevin veya çeşitli harp silah ve vasıtalarının sebep ve tesiri ile vazife malülü sayılan Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları ile askeri harekatı gerektiren iç asayiş hareketleri veya güvenlik veya asayişin sağlanmasında Silahlı Kuvvetlerle birlikte veya ayrı olarak görevlendirilenlerden bu görevlerin çeşitli sebep ve tesirleri ile vazife malülü sayılan jandarma ve emniyet mensupları ile sivil görevlileri;

-Yukarıda belirtilen görevlerin ifası sırasında, bu görevlerin çeşitli sebep ve tesirleri ile ölenlerin dul ve yetimleridir.

Ödeme esasları ise 4 ncü maddede belirtilmiştir. Bu maddeye göre ödemeler aşağıdaki esaslara göre yapılır.

- Hak sahiplerine yukarıda sayılan durumlar nedeniyle, sosyal güvenlik kurumlarınca aylık bağlanmasına esas olan tarihten geçerli olarak müracaat tarihini izleyen yılın en geç ilk üç ayı içinde ve kaynağı tütün ve alkollü içkilerin satış tutarının % 2 lik bölümünün biriktiği T.C.Ziraat Bankası Merkez Müdürlüğündeki “Malüller, Şehit Dul ve Yetimleri Hesabı” ndan önceden aktarılacak paralardan karşılanmak üzere T.C. Emekli Sandığı tarafından ödeme yapılır. Ay farkları yıllık miktarın on ikiye bölünmesi suretiyle hesaplanır.

- Her yıl ödenecek miktar, malüllük derecelerine göre aşağıda yazılı göstergelerin ödemenin yapılması gereken yılın ilk dönemindeki devlet memuru aylıklarına uygulanacak katsayı çarpımı ile bulunacak tutardır. Malüllük derecelerinin karşılığı olan göstergeler 28.2.1995 tarih ve 4082

sayılı Kanun ile değişmiş olup şöyledir.

<u>Malüllük Derecesi</u>	<u>Göstergeler</u>
1	23000
2	21000
3	15000
4	13000
5	11500
6	10000

3 ncü maddede sayılan faydalanacaklardan (b) ve (d) bendindeki dul ve yetimlere 23000 gösterge üzerinden; bunlar bir kişi ise tamamı, birden fazla ise eşit olarak paylaştırılmak suretiyle ve sosyal güvenlik kanunlarına göre dul ve yetim aylığı aldıkları sürece ödeme yapılır.

-Harp veya vazife malülü olanlara hayatta buldukları sürece ödeme yapılır. Ancak, ölen malülün son yıldaki pay tutarının 5 katı, bir defaya mahsus olmak şartıyla kendisinden dul ve yetim aylığı bağlanacaklara eşit miktarda paylaştırılmak suretiyle yardım olarak ödenir.

- Hesapta toplanan miktarın ödemelere yetmemesi halinde aradaki fark Hazinece karşılanır. Ödemeler sonucunda kalan miktarın %25'i şehit ve malül çocuklarının eğitim ve öğretimlerinde sarfedilmek ve sosyal tesisler yapım, onarım ve işletilmesinde kullanılmak üzere T.C.Emekli Sandığına ödenir. Arta kalanı Hazine ve Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından bina, makina vs. onarım ve ihtiyaçlarında kullanılır.

Yine bu kanun, Tütün, Tütün Mamülleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünce satışı yapılan ürünlerin bayiliğinin harp malüllerine, şehit dul ve yetimlerine, bu Kanun kapsamına giren asker ve sivil vazife malüllerine ve 3 ncü maddenin (d) bendinde sayılan dul ve yetimlerine

başka isteyenlere tercihen bu sıra dahilinde derece ve müracaat sırası göz önünde bulunarak verilmesini sağlamaktadır. Yalnız bu bayilikleri kendileri fiilen yapmalıdırlar. Başkalarına devrettikleri takdirde bayilikleri geri alınır.

§.6. TERÖRLE MÜCADELE KANUNU KAPSAMINDA GÖREV YAPAN TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ PERSONELİNE DİĞER BAZI KANUNLAR İLE SAĞLANAN HAKLAR

I. 5434. SAYILI T.C.EMEKLİ SANDIĞI KANUNU

5434 Sayılı Kanun bu çalışmanın değişik bölümlerinde sayılan hakların yanısıra, harp malülerine 65 nci maddesinde yazılan haklarıda sağlamaktadır. Bu haklar; eksilen vucut organlarının yerine yenilerinin takılması, yurtdışında tedavisi gerekli sakatlıkların ücretsiz yaptırılması, kurumlarla yabancı ortaklıkların işlettikleri her çeşit vasıtalarla yapılacak yolculuklardan muvazzaf ordu mensubu gibi ücret alınması, Harp Malülleri Yurdundan ücretsiz barınma ve tedavi imkanı, çocuklarına belli koşullarla ücretsiz okuma imkanı, genel ve katma bütçeli dairelerle belediyelerin hastanelerinden ücretsiz yararlanma haklarıdır.

II. 205 ŞAYILI ORDU YARDIMLAŞMA KANUNU

OYAK, kurum üyelerine veya ölümleri halinde mirasçılarına; daimi üyelerine emeklilik hakkı sağlamakta, bunun yanısıra malülüyet ve ölüm yardımında bulunmaktadır.

III.2684 SAYILI İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMDE PARASIZ YATILI VEYA BURLU ÖĞRENCİ OKUTMA VE BUNLARA YAPILACAK SOSYAL YARDIMLARA İLİŞKİN KANUN

Bu Kanunun 5 nci maddesinin 1 nci fıkrasına göre; “Durumları 5434 sayılı T.C.Emekli Sandığı Kanununun 65 nci maddesinin (d) fıkrası, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 2453 sayılı Yurtdışında Görevli Personele Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile 2566 sayılı Bazı Kamu Görevlilerine Nakdi Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine uyan kişilerin çocukları; doğal afetler, savaş ve olağanüstü haller sebebiyle korunmaya muhtaç duruma düşmüş olan çocuklar ve ayrıca görev yaptıkları yerlerde çocuğunun devam edeceği düzeyde okul bulunmayan öğretmenlerin çocuklarından, M.E.B.lığınca tespit edilecek kontenjan kadarı sınavsız olarak parasız yatılı öğrenciliğe alınırlar. Ancak, bu gibi öğrencilerden özel giriş sınavı ve kayıt kabul şartları bulunan eğitim-öğretim kurumlarına alınacakları, bu kayıtların kayıt-kabul şartlarını taşımaları ve sınavlarını kazanmaları gereklidir”.

IV. 211 SAYILI TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ İÇ HİZMET KANUNU

12.12.1991 tarihli ve 469 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 70 nci maddesine göre, harp ve vazife malûlüğünü gerektiren sebeplerden ölen yedeksubay, erbaş ve erlerin aylık almaya müstehak dul ve yetimleri ile harp ve vazife malûlü yedeksubay erbaş ve erlerle bunların 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre aile fertleri diğer resmi sağlık kurum ve kuruluşları yanında, askeri sağlık ve kuruluşlarından da yararlanmaları mümkündür.

Subay ve astsubaylar, bunların emeklileri, 5434 sayılı Kanuna göre sağlık hizmetlerinden yararlanan aile fertleri veya dul ve yetimleri, harp ve vazife malüllüğünü gerektiren sebeplerden ölen yedeksubay, erbaş ve erlerin aylık almaya müstehak dul ve yetimleri; harp ve vazife malülü yedeksubay erbaş ve erlerle bunların 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre sağlık hizmetinden yararlanabilecek aile fertleri ile dul ve yetimleri yurtiçinde ve yurtdışında ölümleri halinde cenaze masrafı ile cenazenin nakli, arzu edilen yere götürülmesi ve getirilmesi masrafı Milli Savunma Bakanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı bütçelerinden ödenmektedir.

V. 2985 SAYILI TOPLU KONUT KANUNU

2985 Sayılı Kanuna 10.5.1991 tarihli ve 3645 sayılı Kanunla eklenen 1 nci madde gereğince aşağıda yazılı kimselere konut sahibi yapmak amacıyla Toplu Konut Fonundan faizsiz olarak kredi verilir. Bu kişiler şunlardır.

-5434 sayılı T.C.Emekli Sandığı Kanununun 64 üncü maddesi, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun,2566 Sayılı Bazı Kamu Görevlilerine Nakdi Tazminat Verilmesi ve Aylık bağlanması Hakkındaki Kanun 2629 sayılı Uçuş, Paraşüt, Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağadam Hizmetleri Tazminat Kanunu ve 926 sayılı T.S.K.Personel Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamındaki görevler nedeniyle şehit olanların dul eşi, eşi hayatta değilse veya evlenmişse maaşa bağlanmış çocuklarına müştereken, bunlar bulunmadığı takdirde bakmakla yükümlü olduğu ana veya babası.

- Barışta ve olağanüstü hallerde yapılan tatbikat ve manevralar sırasında bu hareket ve hizmetlerin sebep ve etkileriyle hayatlarını kaybedenlerin dul eşi, eşi hayatta değilse veya evlenmişse maaşa bağlanmış çocuklarına müştereken bunlar bulunmadığı takdirde bakmakla yükümlü olduğu ana veya babası.

VI. 926 SAYILI TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ PERSONEL KANUNU

- Ölüm yardımı ödeneği

926 sayılı Kanunun 177 nci maddesinin (b) fıkrasına göre, subay ve astsubayın ölümü halinde, sağlığında bildiri ile gösterdiği kimseye, eğer bildiri vermemiş ise eşine ve çocuklarına, bunlar yoksa ana ve babasına, bunlarda yoksa kardeşlerine son aylığının iki katı tutarında ölüm yardımı ödeneği verilir.

- Madalyalar

926 sayılı Kanunun 191 nci ve Ek 13 ncü maddelerine göre, Silahlı Kuvvetler mensuplarına çeşitli madalyalar gerekli şartların oluşması halinde verilebilmektedir. T.S.K. Başarı Madalyası, T.S.K. Liyakat Madalyası gibi madalyalar verilebilmektedir.

VII. OKULLARA ÖNCELİKLE ALINMA

1. Silahlı Kuvvetler Askeri Liseler Yönetmeliği

Bu Yönetmeliğin 6/b maddesine göre, Kuleli, Işıklar ve Maltepe Askeri Liselerine, şehit ve vazife malülü subay, astsubay, er çocukları giriş koşullarını taşımaları ve seçme sınavlarında tam puanın en az % 50 sini almaları kaydıyla bu konuda ayrılan kontenjandan kendi aralarında en yüksek başarı sırasına göre istifade ettirilirlir.

2. Silahlı Kuvvetler Astsubay Hazırlama Okulları Yönetmeliği

Bu yönetmeliğin 16 ncı maddesine göre, Astsubay Hazırlama Okullarına giriş koşullarını taşıyan ve seçme sınavlarını kazanmış şehit ve vazife malülü subay, astsubay, uzman jandarma çavuş, uzman çavuş ve er çocuklarına bu okullara girişte öncelik tanınmıştır.

3. Polis Akademisi Giriş Yönetmeliği

Bu Yönetmeliğin 5/3 maddesine göre, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun kapsamında bulunan şehit çocukları, yazılı puana bakılmaksızın asıl aday listesine alınmaktadır.

4. Polis Kolejlerine Giriş Yönetmeliği

Bu Yönetmeliğin 25/1 maddesine göre, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun kapsamına giren şehit çocukları yazılı puana bakılmaksızın birinci sırada tercih ettikleri kolejine asıl aday listelerine alınırlar.

VIII. MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI ŞEHİTLİK YÖNERGESİ

M.S.B.Şehitlik Yönergesi kapsamında görevler nedeniyle şehit olanların aile ve yakınlarının Ankara'da M.S.B. Personel Dairesi Başkanlığına il ve ilçelerde Garnizon Komutanlıklarına dilekçe ile müracaatları halinde şartları uygunsa şehitliğe gömülmelerine izin verilir.

IX. MEHMETÇİK VAKFI YARDIMLARI

Bu vakıfça yapılan yardımlar sadece erbaş ve erleri kapsamaktadır. Yardımlar vakıf tarafından yıllara göre değişik olarak tespit edilmektedir.

Bu kapsamda yapılan yardımlar;

-Ölenlerin varislerine (evlilerin varisleri ile diğerlerine) ölüm yardımı ve varsa çocuklarına öğrenim yardımı,

-Sakatlananlara ise sakatlık derecesine göre malûlüyet yardımı yapılmaktadır.(Tablo-4).

X. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE MEVCUT MORAL YARDIM SANDIKLARI YARDIMLARI

Kuvvet Komutanlıkları ile Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde oluşturulmuş olan moral yardım sandıkları üyelerine her yıl saptanan tutarda ölüm ve malûlüyet yardımı yapmaktadırlar.

XI. GENELKURMAY BAŞKANLIĞINCA YAPILAN DESTEK YARDIMI

İçgüvenlik hareketinde, denizde ağır hava şartlarında kurtarma faaliyetlerinde ve denizde çatışmaya girerek veya gemi kurtarma faaliyetinde şehit olanlar ile uçuş esnasında uçak, helikopter kazasında şehit olan pilot ve seyrüsefer görevlilerinin ailelerine Genelkurmay Başkanlığınca nakdi destek yardımı yapılmaktadır.

XII. T.S.K.KONUT YÖNERGESİ

Bu Yönergenin 30/b maddesine göre, kendilerine T.S.K.ait konutlardan tahsis edilenlerden; konutta oturmakta iken ölenlerin aileleri, ölüm tarihinden itibaren iki ay içerisinde, ancak konutta oturmakta iken şehit olan, ölen veya yaralanıp sakat kalarak ilişigi kesilen personelin okulda okuyan çocukları varsa şehit olan ve ölenin aile fertleri veya

sakatlanan personelin kendisinin başvurusu halinde çocuğun okuduğu okulun kapandığı tarihten itibaren onbeş gün içerisinde konutu boşaltmak zorundadırlar. Bu hükümlerle, şehit olan veya yaralanarak T.S.K.'lerinden ilişiği kesilen ve çocukları okullarda okuyan personele çocuklarının öğrenimlerinin yarıda kesilmemesi amaç edinilmiştir.

XIII. BAŞBAKANLIKCA YAPILAN NAKTİ YARDIM

Başbakanlık her yıl değişebilen miktarda olmak üzere 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu Kapsamında görev yapan T.S.K. mensuplarının şehit olmaları durumunda yakınlarına nakdi yardımda bulunmaktadır. Bu miktar 1995 yılı için 50.000.000.TL olarak tespit edilmiştir.

Tüm nakdi olarak yapılan yardım miktarlarını dikkate aldığımızda, Silahlı Kuvvetler personelinin şehit veya malül olmaları halinde, geride kalanlarını mağdur etmeyeceği miktarda olduğu söylenebilir.(Tablo-14).

İkinci Kısım

TAZMİNAT HUKUKUNA İLİŞKİN MADDİ VE MANEVİ TAZMİNAT UYGULAMALARI

§.1 MADDİ TAZMİNAT UYGULAMASI

I. HAK SAHİPLERİ

İdari eylem sonucu zarara uğrayan T.S.K.mensubu asker kişiler ve onların yakınlarının tazminat talebi ile dava açabilecekleri mahkeme Askeri Yüksek İdare Mahkemesidir. 1602 sayılı AYİM Kanununun 20'nci maddesinin 2'nci fıkrasında asker kişilerin kimler olduğu teker teker sayılmak suretiyle belirtilmiştir. Buna göre, "...asker kişiden maksat, Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli bulunan veya hizmeten ayrılmış olan, subay, askeri memur, astsubay, askeri öğrenci, uzman çavuş, uzman jandarma çavuş, erbaş ve erler ile sivil memurlardır." Ayrıca 1683 sayılı Askeri Ceza Kanununun 3 ncü, 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 10 ncu, 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 1 nci ve 926 sayılı T.S.K. Personel Kanununun 1 nci maddelerinde de kimlerin asker kişiler olduğu belirtilmektedir. Burada şu farklılıkta belirtmekte yarar var. Şöyleki 353 sayılı Kanunun asker kişi saydığı askeri yargı organlarınca tutuklanmış sivil kişilerin 1602 sayılı Kanunun uygulanmasında asker kişi sayılmayacağı AYİM Daireler Kurulunca karara bağlanmıştır ¹⁹¹.

¹⁹¹ AYİM.Drl.Krl.25.1.1974.;E.1974/259,K.1974/80.

Tazminat davalarının görüldüğü AYİM de dava açabilecek olanları kısaca belirttikten sonra maddi tazminat talebinde kimler bulunabilecektir bunu inceleyelim. Bunları iki başlık halinde incelemekte yarar var. Bu grubun ilkini, zarara uğrayan asker kişiler, ikincisini ise asker kişinin tazminata hak kazanan yakınları oluşturmaktadır. İdari eylemin yöneldiği asker kişilerin bedeni zararlarda AYİM'den maddi tazminat isteminde bulunabileceklerine kuşku yoktur. Bunların kimler olduğunu yukarıda açıkladık. Burada özellikle şunu açıklamaktada yarar görmekteyiz.; 1602 sayılı Kanunun 20/2 nci maddesinde sivil unsur olarak sadece “ sivil memurlar” sayılmış olup “işçiler” e yer verilmemiştir. Nitekim, askeri dikimevinde işçi statüsünde çalışan kişinin asansör boşluğuna düşerek ölmesi eyleminden ¹⁹² ve jandarma Ana Tamir Fabrikasında işçi olan davacının geçirdiği iş kazasından kaynaklanan ¹⁹³ tam yargı davalarında AYİM, işçilerin 1602 sayılı Kanunun 20 nci maddesinde sayılan asker kişiler arasında sayılmadıkları gerekçesiyle, görev yönünden red kararı vermiştir.

İkinci grup ise, ölen kişinin tazminata hak kazanan yakınları oluşturmaktadır. Ölen kişi hayatta iken bazı kimselerin yardımcısı, maddi desteği durumundadır. Ölüm nedeniyle bu kişilerin ayrıca bir zarara uğrayacağı kuşkusuzdur. Ölenin ileride maddi yönden yardım edeceği, bakıp gözeteceği kimseler de aynı zarara uğramış sayılırlar¹⁹⁴. Ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin maddi tazminat talebinde bulunma hakları vardır. Maddi tazminat talebinde bulunabilecek ölenin desteğinden yoksun kalan kişiler şunlardır; ölenin eşi, çocukları, nikahsız yaşadığı eşi, anne, babası ve ölenin kardeşidir.

Özetleyecek olursak, cismani zarar nedeniyle maddi tazminat istemeye hak kazanan kişiler, zarara neden olan idari eyleme maruz kalan

¹⁹² AYİM.2.D.18.9.1985; E.1985/211, K.1985/132

¹⁹³ AYİM.2.D.18.11.1987;E.1987/214, K.1987/176

¹⁹⁴ AYİM 2.D.18.9.1985.; E.1985/42, K.1985/149

asker kişilerdir. İdari eylem sonucu ölen asker kişinin maddi tazminat istemeye hak kazanan yakınları ise,ölen asker kişinin eşi, çocukları , anne, baba ve kardeşidir.

II.CİSMANİ ZARAR NEDENİYLE MADDİ TAZMİNAT

Borçlar Kanununun 46 ncı maddesinin 1 nci fıkrası, “Cismani bir zarara duçar olan kimse, külliyen veya kısmen çalışmaya muktedir olamamasından ve ileride iktisaden maruz kalacağı mahrumiyetten tevellüt eden zarar ve ziyanını ve bütün masraflarını isteyebilir.” kuralını öngörmektedir. Bu kural uyarınca bir kimse yaralandığı, sakatlandığı veya hastalandığı takdirde, tedavi masraflarından başka, kısmen veya tamamen işgörmez duruma gelmesi ve iktisadi geleceğinin ihlali sonucu meydana gelen zararların tazminini isteyebilecektir. Görüldüğü gibi 46’-ncı maddenin amacı; zararlandırıcı olay sonucu kısmen veya tamamen, sürekli veya geçici bir zarara uğrayan kimsenin muhtemel kazanç kayıplarını olabildiğince giderip olaydan önceki ekonomik durumuna kavuşturmasıdır.

Borçlar Kanununun 46 ncı maddesinin ışığında cismani (bedensel) zarar nedeniyle maddi tazminatı “tedavi giderleri “, “çalışma gücünün azalması veya yok olması (efor tazminatı)” ve “ekonomik geleceğin zorlaşması” başlıkları altında incelemek mümkündür.

Tedavi giderlerine ilişkin uygulamasından AYİM; idari bir eylem sonucu yaralara astsubayın sağlık kurulu raporuyla gerekli olduğu belirtilen fakat askeri hastanede takılmayan lensini dışarıda özel bir sağlık kurulunda taktığı lens için yapmış olduğu giderlerin¹⁹⁵ askerde uğradığı eylem sonucu sakat kalan ve tüm uğraşlara rağmen iyileşmeyenlerin, terhis olduktan sonra özel hastane ve kliniklerde yapmış olduğu

¹⁹⁵ AYİM.2.D.27.4.1988 ; E.1987/194, K.1988/113

tedavi giderlerinin ¹⁹⁶ askerde iken merminin namluda patlaması sonucu gözünden sakatlanan erin, askeri hastanelerce gözünden çıkartılamayan madeni cismin, terhisten sonra özel hastanede ameliyatla gözünden çıkarılması giderlerinin tazminine hükmetmiştir.¹⁹⁷.

Çalışma gücünün azalması veya yok olması nedeniyle ya da efor kaybı dolayısıyla AYİM kararları ise, uğradığı idari eylem nedeniyle yaralanan ancak tam şifa bularak iyileşen kişiye maddi tazminat verilemeyeceğini belirtmekte ¹⁹⁸; askerlik görevi sırasında asker arkadaşının taksirli fiili sonucu iki parmağı kesilen yedeksubayın, düzenlenen raporda malül kalmadığı ve terhisinden sonra eski işinde çalışmaya başlaması nedeniyle maddi tazminatı hak etmediğini belirtmektedir.¹⁹⁹ Yedeksubaylığını yaparken uğradığı idari eylem nedeniyle sakatlanan, ancak arızası mesleğine engel bir hal ve yan etki yaratmayan kişinin, çalışma gücünden % 20 oranında kayba uğradığı ve mesleğini icra ederken ayrı işi yapana göre % 20 oranında daha fazla güç (efor) sarfedeceği görüşünden hareket eden AYİM, bu kişinin güç (efor) kaybından doğan maddi zararın karşılanması gerektiğine karar vermiştir²⁰⁰.

Bedensel zararlar nedeniyle istenecek tazminat konusundaki AYİM görüşünü bir kararında şu şekilde ifade etmektedir; “ Maluliyeti tebeyün ettiği yani çalışma gücünü tamamen yok ettiğinin anlaşıldığı zamana kadar tedavi giderleri hususunda bir zararı olmamış ancak çalışma gücünü yok etmesi nedeniyle cismani zararı ile ekonomik gelişmenin zorlaşması neticesindeki zararlar karşı karşıya kalmıştır. Zarara uğrayan davacının bu iki yönden zararının, yine idare hukuku esaslarına göre bir bilirkişi

¹⁹⁶ AYİM.2.D.12.4.1989; E.1988/240, K.1989/122

¹⁹⁷ AYİM.2.D.10.5.1989; E.1989/53, K.1989/137

¹⁹⁸ AYİM.3.D.2.7.1975; E.1973/861, K.1975/1430

¹⁹⁹ AYİM.3.D.23.12.1975; E.1974/96, K.1975/2343

²⁰⁰ AYİM.2.D.9.2.1983; E.1983/343, K.1983/139

marifetiyle tespit ettirilerek, aynı hukuki prensipler ve hukuki içtihatlar çerçevesinde, sakatlığı yüzünden temin olunan mali olanakların tazminat miktarından indirilmesi gerekmiştir”²⁰¹.

AYİM’in “Ekonomik geleceğin sarsılması” konusundaki yaklaşımı ise şu gerekçeye dayandırılmıştır.

“...subay veya astsubaylar açısından ekonomik geleceğin sarsılmasını, kalıcı sakatlıklar nedeniyle statüden çıkarılma olarak anlamak gerçekçi olacaktır.

Eğer bir subay veya astsubay zarar verici eylem nedeniyle kalıcı sakatlığa uğrar ve zorunlu statüden çıkarılırsa, subay ve astsubay olarak mesleğinin ileriki yıllarında kavuşacağı varsayılan imkanlardan mahrum kalmasını, onun ekonomik geleceğinin ve gelişmesinin sarsılması olarak kabul etmek mümkün olacaktır. Buna karşılık, zarar verici eylemin subay veya astsubayın vücut tamlığında meydana getirdiği kötü sonuçlar, o kişinin statüden çıkarılması sonucunu doğurmuyor ise; kural olarak, o kişinin ekonomik geleceğinin sarsılmış ve bozulmuş olmasından söz edilemeyecektir...davacı sınıf değişikliği yerine emeklilik isteyen dilekçesi ile Silahlı Kuvvetlerden ayrılmayı tercih ettiğinden, askerlikte kalarak bu meslek içindeki ekonomik gelişme imkanlarından isteğiyle uzaklaşmıştır. Bu durum ise, davacının beden tamlığının ihlali sonucu ekonomik geleceğinin sarsılmasından söz edilme imkanını ortadan kaldırmaktadır”²⁰².

III.ÖLÜM NEDENİYLE MADDİ TAZMİNAT

Borçlar Kanununun 45 nci maddesi, “Bir adam öldüğü takdirde zarar ve ziyan bilhassa defin masraflarını da ihtiva eder. Ölüm derhal vuku

²⁰¹ AYİM.3.D.26.10.1976; E.1973/1117, K.1976/5898

²⁰² AYİM.2.D.21.1.1987; E.1985/258, K.1987/19

bulmamış ise zarar ve ziyan tedavi masraflarını ve çalışmaya muktedir olamamaktan mütevellit zararı ihtiva eder.

Ölüm neticesi olarak diğer kimseler müteveffanın yardımından mahrum kaldıkları takdirde onların bu zararını da tazmin etmek lazım gelir.” Bu Maddeye göre; ölüm nedeniyle tazmini gereken zararlar dört grupta toplanabilir. Bunlar, defin ve cenaze masrafları, tedavi masrafları, ölüm derhal vuku bulmamışsa çalışma gücünün kaybından doğan zarar ve nihayet destekten yoksun kalma zararlarıdır.

AYİM’de “ölümden önceki tedavi giderleri”ne ilişkin herhangi bir dava açılmamıştır. Defin ve cenaze giderleri ile ilgili bir tek dava açılmış ve bir subayın babasının vefatı üzerine yaptığı masraflar mahkemece tazmin ettirilmiştir ²⁰³. Ölümün derhal vuku bulmaması halinde çalışma gücünün kaybından doğan zarara ilişkin herhangi bir davayada rastlanılmamıştır. “Destekten yoksunluk” ise çok işlenmiş ve açılmış olan bir dava türüdür.

Borçlar Kanununun 45 nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca, ölüm sonucu, ölenin yardımından yoksun kalan kişiler, uğradıkları zararın tazminini isteyebileceklerdir. Görüldüğü gibi bu düzenleme ile haksız fiilin doğrudan doğruya muhatabı olamayan fakat ölüm dolayısıyla zarara uğrayan veya uğraması muhtemel bulunan üçüncü kişilere tazminat isteme hakkı tanınmıştır. 45 nci madde ile üçüncü kişilere yansıma yoluyla tazminat isteme hakkı tanınmış olmasına karşın, kapsamının da sınırlı tutulması gerekir. Hükmün niteliği itibarıyla üçüncü kişilerin ölüme bağlı olarak tüm zararlarını değil, sadece destekten yoksun kalmadan doğan zararlarının giderilmesini gerektirir. Desteğini kaybedenlere tanınmış olan haklar, doğrudan doğruya desteğini yitirenlerin kişiliğinden doğar ve mirascılık sıfatına bağlı değildir. Hatta

²⁰³ AYİM 3.D.18.12.1980; E.1980/202, K.1980/255.

mirası reddetmiş olan da tazminat isteyebilir.

Destekten yoksun kalma kurumuna yer verilmesinin amacı, ölüm olayı meydana gelmeseydi hak sahibi ne durumda bulunacak idiyse, o durumun gerçekleşmesini sağlamaktır. Destekten yoksun kalma tazminatı, desteğini yitiren kimse ile desteğin, yani ölenin, yaşamları muhtemel süre içerisinde, ölen desteğin çalışarak sağlayabileceği gelir ve kazancından ayırmak suretiyle yapabileceği yardımın tutarının, peşin olarak ve toptan ödettirilmesidir. Çünkü bu tazminat ile güdülen amaç destek yaşamış olsa idi, yardım ettiği kimseye, yapabileceği yardım tutarını sağlamaktır. Bir başka anlatımla desteğini yitiren kimsenin ölümle sonuçlanan olaydan önceki sosyal ve ekonomik yaşam düzeyinin devamını sağlayacak bir paranın ödettirilmesidir ²⁰⁴.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere ölüm ile desteğini yitiren kimsenin giderim isteyebilmesi için, desteğin “bakım gücüne” sahip ve kendisinin de “bakım ihtiyacı” içinde bulunması, eylemli ve düzenli olarak yardım yapılması ya da ölüm meydana gelmemiş olsaydı, yaşamın ve olayların normal akışı içinde gelecekte bakma ilişkisinin kurulabilmesinin beklenir bulunması gerekir ²⁰⁵.

Burada sözü edilen bakım gücü, ihtiyacı olan bir kimseye eylemli ve düzenli yardım etmedir. Bakıma, muhtaç olanın her türlü ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte olabileceği gibi, kısmen de karşılayacak nitelikte olabilir. Para, yiyecek içecek ya da elbise vermek, okuma giderlerini karşılamak gibi yardım çeşitleri hep bakma sayılır.

Bakım ihtiyacı ise, yardım gören kimsenin, devamlı ve gerçek bir ihtiyaç içinde bulunmasıdır. Destekten yoksun kalmış sayılabilmek için o kişinin, desteğin bakma niteliğindeki yardımına muhtaç olması gerekir.

²⁰⁴ KARAHASAN, S.123.

²⁰⁵ KARAHASAN, S.138.

Hiç kimsenin maddi bir yardımına ihtiyacı olmayan bir kimseye yapılan yardımlar ne kadar sürekli, düzenli ve karşılıksız olursa olsun, bu yardım bakma niteliğini vermez ²⁰⁶. Özetle bakım ihtiyacından anlaşılması gereken yardım gören kimsenin zaruret ve sefalet içine düşmesi değil, sosyal seviyesine uygun olan hayat tarzını devam ettirmek için gerekli imkanlardan yoksun kalmasını ifade eder.

Destekten yoksun kalma tazminatının iki türü söz konusudur. Bunlardan birincisi fiili (gerçek) destek, ikincisi ise farazi (varsayımlı) destektir. Şimdi kısaca bu iki tür desteği inceleyelim: Fiili (gerçek) destek, ölümüne dek, başkasına eylemli ve düzenli bakan kimsedir. Ölüm anında diğer kimselerin bakımını fiilen üzerine almış ve ileride de bu durumu devam ettirecek destektir. Burada eylemli ve düzenli bir bakma söz konusudur. Eğer devamlı olarak bakma amacı taşımayan, değişik nedenlerle yapılan yardımlar, bağışlar, verilen hediyeler destek sayılmaz. Ana babanın çocuklara bakma ödevi, çocuğun eylemli olarak ana babasına bakması, eşlerin birbirlerine bakması, yasa dışı birleşmelerde erkeğin kadına bakması durumlarında gerçek destekten sözedilir.

Farazi (varsayımlı) destek ise, ölüm olmasa idi, yaşamın ve olayların normal akışı içinde ileride kurulacak bakma ilişkisi uyarınca bakması beklenir kimsedir. Ölüm anında ve daha önce diğer kimselerin bakımını karşılamadığı halde, ileride bakma ödevini üzerine alması muhakkak olan destektir. Özellikle küçük yaşta ölen çocukların ileride bakım gücüne kavuşarak ana babalarına bakacakları varsayılır ki, bu durumdaki çocuklar farazi destek sayılırlar.

AYİM'ne göre destekten yoksun kalma kavramı, ölümle sonuçlanan ve haksız eylemden doğan "zarar"ın bir çeşidini ifade eder. Mahkemeye göre, "Destekten yoksun kalma tazminatının amacı, desteğini yitiren

²⁰⁶ Sema GÜLEÇ (UÇAKHAN), *Maddi Tazminat Hesapları*, Ankara, 1986, s.101'den Arkun KUDAT, *Destekten Yoksun Kalma Zararı Nasıl Değerlendirilir*, Ankara, 1966, s.77.

kimsenin, ölümün meydana gelmesinden önce içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik yaşama düzeyinin devamını sağlayacak yardımın karşılığı olan paranın ödettirilmesidir. Kanundan veya sözleşmeden doğan bir bakım yükümlülüğü bulunmasa dahi, fiilen ve düzenli biçimde yardım eden ve olayların normal akışına göre eğer ölüm olmasaydı çok yakın gelecekte de bu yardımı sağlayacak kimse destek sayılır”²⁰⁷.

AYİM ilk yıllarda belli ve düzenli geliri olan, maddi durumu iyi olan ana babaya tazminat vermezken²⁰⁸, daha sonra bu içtihadından dönerek Türk örf ve adetlerine göre her erkek evladın ana babasına bakmasının bir yükümlülük ve vicdani sorumluluk olduğunu belirterek tazminata hükmetmiştir²⁰⁹.

Desteğin (ölenin) kadın olması halinde, kocanın ve çocuğun ölen kadının desteğinde olduklarını kanıtlamalarını şart koşmuştur²¹⁰.

Kardeşlere desteklik konusundaki AYİM'nin ölçütü şu olmuştur: “...Kural olarak nafaka yükümlülüğü olmayan kardeşin kardeşe bakım ödevi yoktur. Ölen kardeşin kazançlı ve bolluk içinde bulunması, devamlı ve düzenli şekilde kardeşlerine yardım ettiğinin kanıtlanması ya da ölüm vukua gelmeseydi, yaşamın ve olayların normal akışı içinde gelecekte destek olma ilişkisinin beklenebilir olması halinde, kardeşlerinin destekten yoksunluk tazminatı istemeleri mümkündür...”²¹¹. Görüldüğü üzere kardeşe tazminata hükmedilebilmesi için, devamlı ve düzenli şekilde kardeşe bakıldığığının kanıtlanması veya farazi destek olabileceğinin beklenebilir olması gerekmektedir.

²⁰⁷ AYİM 2.D.28.12.1988; E.1988/290, K.1988/290.

²⁰⁸ AYİM 3.D.18.5.1976; E.1976/106, K.1976/2576.

²⁰⁹ AYİM 3.D.10.5.1979; E.1979/35, K.1979/237.

²¹⁰ AYİM 3.D.6.7..1976; E.1975/665, K.1976/3885.

²¹¹ AYİM 3.D.20.10..1977; E.1977/8705, K.1977/11576.

Çocukların babalarına desteği konusuna ise AYİM’ce verilen cevap olumsuzdur. Birlik içinde patlayıcı madde infilakı sonucu ölen astsubayın çocuğunun, babasına destekliği konusu AYİM’ce reddedilmiştir ²¹². Buradan da anlaşılacağı üzere AYİM çocuğun farazi desteğini kabul etmemiştir ²¹³.

AYİM; destekten yoksun kalan kimseleri “ölenin bakmakla mükellef olduğu kimseler”, “ölenin nafaka vermekle mükellef olduğu kimseler” ve “ölenin hısmı ve mirascısı olmayan kimseler” olmak üzere üç grupta mütala etmiş olmasına rağmen, bu güne kadar sadece ana, baba, eş, çocuklar ve kardeşe destekten yoksun kalma tazminatına hükmetmiştir.

IV. MADDİ TAZMİNAT UYGULAMASINDA GÖZÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN İLKELER

Maddi tazminatın hak sahiplerine verilmesinde, AYİM’nin kurulduğu yıldan buyana hayatın içinden edinilmiş tecrübeleri ile oluşturulan, aynı zamanda yılların birikiminin sonucu oluşturulmuş, gelişen toplum yaşamına uygun olarak değişebilen bir takım ilkeler gözönünde bulundurulmaktadır. AYİM’ne cismani zarara uğrayan asker kişiler, ölüm halinde ise ölen asker kişinin yakınları dava açabilmektedir. Burada hesaplamanın yapılmasında cismani zarara uğrayan asker kişinin statüsü önem arz etmektedir. Eğer ölen ya da cismani zarara uğrayan kişi, belirli bir süre için silah altına alınan, yani geçici bir statü ile Türk Silahlı Kuvvetlerinde görev yapan yedek subay, erbaş ve erlerin olması durumunda ayrı bir tazminat hesaplaması yapılmakta, bunların haricinde kalan asker kişilerin tazminat hesaplanmasında ayrı bir yöntem

²¹² AYİM 2.D.9.9..1982; E.1982/341, K.1982/552.

²¹³ AYİM ‘nin bu tutumu, çocuğun asker kişi sayılmaması nedeni gibi, daha ziyade usuli gerekçelerin de etkisiyle oluşmuştur. Bizce AYİM’nin bu tutumuna rağmen asker kişilerin., çocuklarının kendilerine “farazi destek” sayılabilecekleri yaklaşımdan hareketle, adli yargıda tazminat davası açabilecekleri kanaati daha ağır basmaktadır.

uygulanmaktadır. Bu farklılık tamamıyla adı geçen kişilerin Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde farklı statülerde bulunmalarından kaynaklanmaktadır yoksa başka bir amaç güdülmemiştir.

Tazminat hesaplamalarında öncelikle davacıların olay nedeniyle uğradıkları zararın toplamı hesap edilmektedir. Daha sonra davacılar olay nedeniyle herhangi bir yarar sağlanmışsa bu yararların toplamı bulunarak yarar toplamı zarar toplamından çıkarılmak suretiyle denkleştirme yapılmakta ve böylece karşılanmayan zarar bulunmaktadır. Bu yöntemden hareketle bizde tazminat hesaplamasında öncelikle zararın tespit edilmesinde uygulanan ilkeleri ve daha sonra yararın hesaplanmasında ele alınması gerekli olan ilkeleri sırasıyla inceleyeceğiz. Bu inceleme esnasında, tazminatın sermaye şeklinde verilmesi, istemle bağlılık gibi tazminatın hesaplanmasının dışındaki ilkeleride açıklayacağız.

1.Zararın Hesabı

Zararın hesaplanmasındaki ilkeleri TSK'de sürkeli görev yapan, maaş alan, emekli olan asker kişiler ile geçici olarak silah altına alınan, diğer bir deyişle "vatani vazifelerini" yerine getirmek amacıyla TSK'de bulunan er,erbaş ve yedek subaylar için olmak üzere ayrı ayrı inceleyeceğiz.

A) Yedeksubay, Er ve Erbaşlar İçin Zarar Hesabı

a) Ücretin belirlenmesi

Cismani zararın yada destekten yoksun kalma zararın belirlenmesi sırasında, desteğin askere gelmeden önce bir işyerinde yada kendisine ait işyerinde serbest olarak çalışıp çalışmadığı araştırılmaktadır. Eğer destek, bir işyerinde sigortalı çalışmış ise, ya da bir işyerinde çalışmadan askere

gitmiş ise, zararın hesabında işçi kabuledilmektedir. Desteğin ücretinin asgari ücretin altına düşmeyeceği varsayılmaktadır. Ücretin belirlenmesinde, davacılar tarafından desteğin askere gelmeden önce herhangi bir işte çalıştığını ve gelir elde ettiğini sigorta kartı, vergi beyannamesi, ücret bordrosu gibi belgelerle ispatlamaları durumunda, AYİM ücret tespit amacıyla ilgili Sosyal Sigortalar Müdürlüğünden desteğin en son ödediği primi sormakta ve hesaplamalarda bu bilgileri esas almaktadır. Davacılarca bazı meslek kuruluşlarından alınıp ibraz edilen ve bu kişinin piyasada şu kadar ücretle çalışabileceğine ilişkin yazılara itibar edilmemektir.

İlgili Sosyal Sigortalar Müdürlüğünce bildirilen miktar asgari ücretin üzerinde ise hesaplama şu şekilde yapılmaktadır:

- Desteğin askere gelmeden önceki ücreti 10 birim olsun,
- Desteğin askere gelmeden önceki en son ücretini yani 10 birim ücret aldığı dönemdeki asgari ücret 5 birim olsun,
- Desteğin cismani zarar yada ölümü nedeniyle tazminat hesabının yapıldığı dönemde ise asgari ücret 8 birim olsun,
- Tazminatın hesabına esas ücret 8 birim olarak kabul edilerek hesaplama yapılır ve elde edilen toplam miktar, desteğin askere gelmeden önce elde ettiği gelirin aynı dönemdeki asgari ücrete oranıyla $[\text{desteğin ücreti}(10 \text{ birim}) / \text{aynı dönem asgari ücreti}(5 \text{ birim})=2]$ çıkan rakam çarpılarak desteğin ücreti geliri toplamı bulunmuş olur.

Zarar hesabında baz olarak alınan ücret brüt değil, her türlü vergi, resim ve harçların kesilerek elde edilen net ücrettir. Ayrıca arızı nitelikteki hafta tatili, genel tatil ve fazla çalışma gibi ek ücretler hesap dışı bırakılmaktadır. Sosyal Yardımlar, desteğin sağ kalması ya da sakat kalan tekrar çalışandan daha fazla güç sarfını gerektirmeyeceği için zarar

hesabının nazara alınmamaktadır.

Destek ya da sakat kalan toplu iş sözleşmesine dayanarak çalışmışsa, bilinen dönemin hitam tarihi olarak hüküm tarihi esas alınmaktadır. Şöyleki; 1.1.1994 tarihinde yürürlüğe giren toplu iş sözleşmesiyle 1.yıl ve 2.yıl için ayrı ayrı ücret zamlarının öngörüldüğünü ve 1994 yılı içinde mahkemece karar verildiğini varsayalım. Bu durumda, bilinen dönemin hükmün verildiği tarihten sonraki toplu iş sözleşmesinin 2. yıl zammına ilişkin 1995 yılı sonuna kadar geçecek süreyi kapsayacağı düşünülmekte isede AYİM Yargıtay ile paralellik gösteren bir yaklaşım ile bilinen dönemin hitamı olarak hükümün verildiği 1994 yılına kadar olan dönemi kabul etmektedir.

Sakat kalan ya da ölen desteğin Emekli Sandığına tabi görevlerde çalışıyor olması halinde, askerlik görevi bitiminde hangi derece ve kademedede göreve başlayacak idiyse o derece ve kademe karşılığı ücretin baz alınması suretiyle her yıl o görevde yapacağı derece ve kademe ilerlemeleri karşılığı olan ücretlerin toplanması suretiyle toplam gelir bulunur. Örnek olarak PTT’de memur olarak çalışan desteğin, askerlik görevinin bitiminde 9 ncu derece 3 ncu kademedede memuriyet görevine başlayacağını varsayarsak, ertesi yıl 8 nci derece 1 nci kademedede daha sonraki yıl 8 nci derece 2 nci kademedede ve böylece emekli oluncaya kadar bu ilerlemeleri yapacağını kabulle, her yılın, tazminatın hesaplama anındaki, derece kademe karşılığı olan ücretlerinin toplanması ile ücret gelirleri tespit edilmektedir.

Lise ve teknik lise mezunu olan erbaş ve erlerin ücretlerinin tespitinde ise daha farklı bir yöntem uygulanmaktadır. Lise ve teknik lise mezunu cismani zarara uğrayan ya da ölenin hesaplamalarda baz alınacak ücret; askerliğini bitirdikten sonra Devlet Memurluğuna ilk giriş sırasında alacağı ücret ile asgari ücretten elde edeceği miktarların ortalamasıdır. Yani her iki ücretin net miktarlarının toplanıp ikiye bölünmesiyle elde

edilecek sonuç hesaplamalarda baz alınacak ücrettir.

b) Desteğin yardım görenlerden her birine gelirden ayırdığı ya da ayıracağı payların belirlenmesi

Destekten yoksun kalma tazminatından faydalanacakları AYİM, ölenin eşi, çocukları , nikahsız yaşadığı eşi, anne, baba ve kardeş olarak belirlenmiştir.

Destekten yoksun kalma tazminatı ile desteğini yitiren kimsenin, ölümün meydana gelmesinden önceki, içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik düzeyinin devamını sağlayacak yardımın karşılığı olan paranın, başka bir deyişle bakım giderinin ödetilmesidir. Desteğin gelirin dağıtımında, öbür hak sahiplerinin de varlığı gözönünde tutulur. Desteğini yitiren kimse, kendisine ne yardım yapılması gerekiyorsa, yalnızca o tutarı isteyebilir. Desteğin hayatta iken, zarara uğrayanlara yaptığı yardımlar belli ise, yapılan yardımların miktarı ile ölenin toplam kazancı arasında bir oran kurularak uğranılan zarar ortaya çıkarılabilir. Yapılan yardımın miktarının belli olmadığı durumlarda ise, somut olayların özelliklerine göre varsayımlara başvurulması gerekir Burada gözönünde tutulması gerek şeyler ölenin hak sahipleri ile aralarındaki yakınlık derecesi, ölenin yardım ve fedakarlık duygusunun yüksekliği, bakılanın yaşı, cinsiyeti, ihtiyaçları, sürmekte olduğu hayat tarzıdır. Desteğin yardım görenlere ayıracağı paylar konusunda AYİM yukarıda sayılan hususlarda dikkate alarak, yılların verdiği tecrübe ile belirlediği ve yazılı metin haline getirdiği çizelgeyi uygulamaktadır (Tablo-5). AYİM ölüm halinde geride kalanların paylarını belirlerken, ölenin evli veya bekar olmasını, ölenin anne ve babasının başka erkek evlatlarının olup olmasını, ölenin anne ve babasının az da olsa geliri olup olmasını ve ölenin çocuklarının olup olmasını göz önünde bulundurmuş ve oranları bu varsayımların kombinasyonlarını da oluşturarak tespit etmiştir. Öyle denebilir ki en ayrıntılı olarak tespit edilmiş paylaşırma

tablosu AYİM'nin oluşturduğu bu tablodur.

c) Zarar süresinin saptanması

Desteğin sağ olsa idi, daha ne kadar bir süre geride kalan hak sahiplerine yardımda bulunabilecektir ? Bu sorun kuşkusuz varsayımlara dayanılarak çözümlenebilecektir.

Öncelikle zarar süresinin başlangıcını tespit edelim Burada ilk akla gelen ölümün meydana geldiği tarihin zararın başlangıç anı olacaktır. Fakat AYİM burada diğer yargı organlarının uygulamalarından farklı bir zarar başlangıç anı tespit etmektedir. Şöyleki; ilgili askerlik yükümlülüğünü yerine getirmekte olan birisi olduğu için, öncelikle, ölüm halinde desteğin ölmeseydi hangi tarihte terhise hak kazanacağı belirlenmektedir. Daha sonra, o tarihte terhis olup 2 ay iş arayacağı ve bu iki ayın sonunda yeniden gelir elde etmeye başlayacağı varsayılmaktadır. İlgilinin sakat kalması halinde son ve kesin rapor tarihi zararın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Görüldüğü gibi AYİM, yedek subay, erbaş ve erler için zararın başlangıç tarihi olarak desteğin ölüm tarihini almamıştır. Bunun gerekçesinde desteğin terhis olmadan vatani görevini yaparken bir gelir elde etmeyeceği dolayısıyla da hak sahiplerine herhangi bir yardımda bulunamayacağıdır. Ancak terhis olduktan sonra bir gelir elde etme ve akabinde yardım imkanı edinebilecektir. Tershisten sonraki 2 aylık süre ise iş bulabilmek için özellikle Türkiye şartlarında oldukça makul sayılabilir.

Zararın başlangıç anının tespitinden sonra, ikinci adım zararın süresinin tespit etmektir. Zararın süresini tespit için, ölenin muhtemel yaşama süresi ile aktif çalışma süresinin ve diğer yanda destekten yoksun kalanların yaşama sürelerini mortalite ve aktivite cetvellerinin yardımı ile tespit edilmeleri gereklidir. Ülkemizde son yıllara kadar söz konusu cetveller düzenlenmiş olmadığı için, uygulamada genellikle 1931 tarihli Fransız PMF "mortalite" cetvellerine başvurulmaktadır. AYİM yaşam

sürelerinin tespitinde PMF “mortalit’e” cetvellerini kullanmaktadır (Tablo-6). Burada dikkat edilmesi gereken bir noktada bir kimsenin çalışma gücünün genelde yaşam süresinin sonuna kadar devam etmediği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, aktif hayat dönemi dediğimiz çalışma dönemi ile sonraki emeklilik, yani pasif dönemi birbirinden ayırmak gerekir. AYİM desteğinin aktif hayat süresinin 60 yaşının bitimine kadar süreceğini, daha sonra emekli olup yaşamının sonuna kadar pasif hayat dönemine geçeceğini varsaymaktadır.

Desteğinin bakım gücü ile hak sahiplerinin bakım ihtiyacından hangisi önce sona eriyorsa o süre esas alınmaktadır. Hak sahiplerinden eş, anne ve babaya desteğinin yardımın onların yaşamları boyunca süreceği prensip olarak kabul edilmektedir. Haksahibi çocuk ise, genelde reşit olacağı tarih esas alınmakla birlikte öğrenim gördüğü takdirde koşullara göre 22 ile 25 yaşına kadar yardımın devam edeceği kabul edilmektedir. Kız çocukların evlanmaları ile bakım ihtiyaçlarının sona ereceği varsayılmaktadır.

d) Zarar hesabının soyut biçimde yapılması

İşgörmezlik tazminatı söz konusu ise kazaya uğrayan hak sahibinin muhtemel emeklilik tarihi; destekten yoksun kalma tazminatı söz konusu ise, desteğinin muhtemel yaşama süresi ile destekten yoksun kalanın ihtiyaç süresinden hangisi daha kısa ise o sürenin sonu, bilinmeyen aktif dönemin sonunu belirler. Bu dönem için zarar hesabı gelecekte elde edileceği varsayılan gelirler için olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisi, görevi sırasında sakat kalanlara ya da ölenlerin yakınlarına T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne bağlanan aylıklardır. AYİM’de dava açan ve kendilerine aylık bağlananların tamamına yakını askere gelmeden önce emekli sandığı iştirakçisi değildir ve hiç kesenek ödememiştir. Emekli sandığına bağlanan bu aylık sadece bu olay nedeniyle bağlanmış olduğundan yarar olarak kabul edilmektedir. Yine bu aylığın hüküm tarihine en yakın tarihteki miktarıyla

donup kalacağı ve desteğin yada sakat kalanın ömürünün sonuna kadar sabit kalacağı varsayılmaktadır. Buna karşın ise, ücret zararlarının da sabit kalması gerektiği düşünülürse, AYİM`ce desteğin işinde edineceği tecrübe sebebiyle her yıl % 5 oranında bir artışa hak kazanabileceği kabul edilmektedir. Buradaki % 5 oranındaki artış hayat pahalılığı, enflasyon karşılığı olan bir artış değildir. Bu kişinin kendi mesleğinde elde edeceği varsayılan tecrübe, işindeki aşama, gelişme gibi zamanla elde edeceği varsayılan hüner artışıdır.

Malül kalanların başkasının bakımına muhtaç oldukları sağlık kurulu raporu ile belirlenirse bakıcı giderleride zarar olarak kabul edilmekte ve asgari ücret üzerinden muhtemel ömür sonuna kadar %5 artış hesap edilmektedir.

Gelir kaybından dolayı % 5 yıllık artış ile hesaplanan zarar, 60 yaşına kadar uygulanmaktadır. Bu yaşa gelindiğinde ilgili şahıs askere gelmeden önce sigortalı değil ise, o tarihten muhtemel ömür sonuna kadar sabit gelir sağlayacağı varsayılmaktadır. İlgilinin sigortalı olması halinde ise, 60 yaşında emekli olacağı ve muhtemel ömür sonuna kadar emekli maaşı alacağı kabul edilmektedir.

Hesaplamalarda uygulanan %5 oranındaki artışlar ile elde edilen gelirlerin toplamından ortalama yıllık gelir hesabıyla peşin sermaye değeri bulunmaktadır. Bu yöntem ile elde edileceği varsayılan gelir hesaplanmaktadır.

B) Subay, Astsubay, Uzman Jandarma Çavuş Ve Uzman Erbaşlar İçin Zarar Hesabı

a) Ücretin belirlenmesi

Cismani zarar nedeniyle meydana gelen zararın ve ölüm nedeniyle destekten yoksun kalma zararının belirlenmesinde şöyle bir yöntem

uygulanmaktadır; TSK'de her rütbe ve kıdemde bulunan tüm subay, astsubay ve uzman erbaş gibi maaşla görev yapan mensuplarının aldıkları maaşlar bellidir. Ölüm yada cismani zararın hesaplanması anında ücretler dondurulmakta ve hak sahibinin olay anındaki rütbesinden, kadrosuzluktan emekliye ayrılacağı rütbeyle gelinceye kadar geçen rütbe ve kıdem karşılığı aylıklar toplanır. Örneğin yüzbaşılığının ikinci yılında ölen bir subay için yüzbaşılığının ikinci, üçüncü, dördüncü , beşinci, altıncı yılında, binbaşılığının birinci, ikinci, üçüncü, yılında alacağı aylıklar gibi kadrosuzluktan emekli olacağı kabul edilen, harp okulundan mezuniyetinden itibaren 30 yıl sonra geleceği rütbe ve kıdeme kadar süre giden tüm yıllar için aylıkları toplanır. Burada aylıkların hesaplanmasında, bilirkişice hesaplama yapıldığı anda geçerli olan katsayı ve puanlar dikkate alınır (Tablo-7).

b) Desteğin yardım görenlerden herbirine gelirinden ayırdığı ya da ayıracağı payların belirlenmesi

Desteğin gelirinden, destekten yoksun kalanlara ayıracağı payların belirlenmesi erbaş ve erlerde olduğu gibidir. AYİM yılların verdiği tecrübe ve birikim ile belirleyip yazılı metin haline getirdiği çizelgeyi aynen subay, astsubay gibi diğer mensuplarına da uygulamaktadır (Tablo-5).

c) Zarar süresinin saptanması

Zarar süresinin subay, astsubay ve uzman erbaşlar için tespitinde AYİM erbaş ve erlerden daha farklı bir yöntem uygulamaktadır. Zararın başlangıç anı ölüm ya da cismani zararın meydana geldiği tarihten sonraki ilk aybaşıdır. Diyelim ki ilgili kişi 18 Mart 1995 tarihinde öldü. Zararın başlangıç anı 15 Nisan 1995 tarihidir. YAni hangi aylığı almıyorsa zarar başlangıç anı o tarihtir.

Aktif dönem süresi subay, astsubay, uzman jandarma çavuş ve uzman erbaşlar için farklı farklıdır.

Subaylar için aktif dönem sonu, kadrosuzluktan emekli olacağı, yani harp okulundan mezun olduğu yıldan itibaren 30 yıl sonraki Eylül ayı sonudur.

Astsubaylar için, 55 yaşını doldurdukları tarih aktif dönem sonudur.

Uzman jandarma çavuşlar için emeklilik yaşı, 3466 sayılı Uzma Jandarma Kanununa göre 56 yaştır.

Uzman erbaşlar için ise 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanununun 5'nci maddesine göre emeklilik yaşı, yani aktif dönem sonu 45 nci yaştır.

Pasif dönem süresinde yapılan hesaplamalarda subaylar ile diğerleri arasında farklı uygulama yapılmaktadır. Subaylar için pasif dönem, kadrosuzluktan emekliye ayrıldığı tarihten 65 yaşını doldurduğu tarihin 30 Ağustosuna kadar geçen dönem ve 65 yaşını tamamladığı yılın 1 Eylül tarihinden muhtemel ömür sonuna kadar olan dönem olmak üzere ayrı ayrı parametreler kullanılmak suretiyle hesap edilmektedir.

Astsubay, uzman jandarma çavuş ve uzman erbaşlar için pasif dönem süresinde yapılan hesaplamalar, emeklilik yaşından muhtemel ömür sonuna kadar olan dönem için yapılmaktadır.

d) Zarar hesabının somut biçimde yapılması

Subay, astsubay, uzman jandarma ve uzman erbaşların zarar hesabı, erbaş, er ve yedek subayların aksine somut olarak belirli olan aylıkları üzerinden yapılmaktadır (Tablo-7-8). Ekte sunulan tablolarda da görüldüğü gibi hak sahibi hangi rütbe ve kıdemde sakatlanmış veya ölmüş

ise o rütbe ve kıdemden itibaren karşısında yazılı olan aylık miktarları karşılığı olan yıllık gelirleri toplamak suratiyle aktif ve pasif dönem gelir zararları bilinen rakamlar üzerinden somut olarak tespit edilmektedir. Burada önem arzeden nokta hesaplamanın yapıldığı andaki katsayı ve puanlardır. Hesaplamanın yapıldığı an ile ölüm ya da yaralanma anı farklı katsayı ve puanlara karşılık geliyorsa, bilindiği üzere her üç ayda bir katsayı ve puanlar değişmektedir, hesaplamanın yapıldığı andaki katsayı ve puanlar dikkate alınarak hesaplamalar yapılmaktadır.

2. Yararın Hesabı

Yarar olarak dikkate alınan. cismani zarar ya da ölüm hallerinde ölenin bu olay nedeniyle elde ettiği gelirlerdir. Yararın hesaplanmasında da TSK'de sürekli görev yapan asker kişilerle özel kanunlardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla geçici olarak belirli süreler için silah altında alınan asker kişileri ayrı ayrı inceleyeceğiz.

A) Yedeksubay, Er Ve Erbaşlar İçin Yarar Hesabı

a) Malüliyet halinde kendilerine, ölüm halinde dul ve yetimlerine T.C Emekli Sandığına bağlanan aylıklar, 3480 sayılı kanuna göre tütün ikramiyesi, 2330 sayılı kanuna göre ödenen nakti tazminat, 2629 sayılı kanuna göre ödenen uçuş ve dalgıç tazminatı yarar olarak kabul edilmektedir. Bu yararlar herhangi bir oranda artış uygulanmamaktadır. Emekli sandığına bağlanan aylıklar ile 3480 sayılı kanuna göre ödenen tütün ikramiyesinin peşin sermaye değeri bulunmak suretiyle hesaplamalarda değerlendirmeye alınmaktadır.

b) Geride dul eş kalmış ise, dul eşin yeniden evlenme şansı nedeniyle tazminat miktarında indirim yapılacaktır. AYİM eşini kaybeden kadının yeniden evlenme şansının yaşı ve çocuk sayısına bağlı olduğu noktasından hareketle yılların verdiği tecrübeyle tespit etmiştir (Tablo-9).

B) Subay, Astsubay, Uzman Jandarma Çavuş Ve Uzman Erbaşlar İçin Yarar Hesabı

a) Subay, astsubay, uzman jandarma çavuş ve uzman erbaşlar T.C. Emekli sandığı iştirakçisi olduklarından anılan kurumca bağlanan aylıklar tazminatın hesabında dikkate alınmaktadır. Ancak, T.C.Emekli Sandığına, malül ya da ölüm halinde destek, olay meydana gelmese ve görevi ile hiçbir ilgisi bulunmayan bir sebepten sakat kalsa ya da ölseydi, iştirakçilik süresi itibarıyla emekli aylığına hak kazanıp kazanmayacağı sorulmaktadır. Eğer aylığa hak kazanmadığı halde olay sebebiyle aylık bağlanmışsa bağlanan aylıkların ve ödenen tütün ikramiyesinin tamamı, yani hizmet süreleri 10 yıldan az olanlara bağlanan malül veya dul ve yetim maaşının tamamı yarar sayılır. Şayet iştirakçilik süresi itibarıyla aylığa hak kazanabilecek idiyse, olay sebebiyle bağlanan vazife malülüğü aylığı ile görevle ilgisi bulunmayan sebepten dolayı adi malül olarak kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle, hizmet süreleri 10 yıldan fazla olanlara normal ölüm veya maluliyet halinde bağlanacak maaş ile görevden doğan ölüm veya maluliyet nedeniyle bağlanan maaş farkı ve ikramiye farkı ödenmişse bunun farkı yarar kabul edilir.

b) Emekli ikramiyesinin ödenmiş kısmı, yani ölüm anına kadar hesaplanan emekli ikramiyesi yarar olarak kabul edilir.

c) Silahlı Kuvvetlerin üstlendiği görevleri itibarıyla, sakat kalan subay, astsubayların TSK'de fazla efor sarfederek göreve devam etmesinin mümkün olmaması, TSK dışında TSK'deki statüsü ile görevinin sürdürmesinin imkansızlığı nedeniyle TSK'den ilişkisinin kesileceği şüphesizdir. Bu nedenle sakat kaldığı andan emekli olacağı ana ve daha sonra muhtemel yaşam sonuna kadar emekli aylığı alacağı kabul edilerek zararı hesap edilmektedir. Burada AYİM farklı bir yaklaşım ile maluliyet halinde, malüllerin maluliyet dercelerine göre asgari ücretin belirli oranlarına tekabül eden miktarlarda gelir elde edeceğini kabul ederek bu

gelirleri yarar saymaktadır (Tablo-10).

d) 3480, 2330, 2629 ve 3713 sayılı Kanunlara göre ödeme yapılmışsa yapılan ödemeler yarar olarak kabul edilir. Bu yararlar her hangi bir artış oranı uygulanmaz. Bağlanan maaş ve tütün ikramiyesinin peşin sermaye değeri bulunarak hesaplamalarda dikkate alınır.

3.AYİM'de Zarar ve Yararın Hesaplanmasındaki Diğer İlkeler

A) Yedeksubay, Er Ve Erbaşların Ölüm Olaylarında

a) Erbaş ve erlerin ölüm olaylarında, mütevaffanın emsali ile birlikte terhis olacağı tarihi takip eden iki ayın sonunda, yaralanma olaylarında ise, yaralı hakkında "askerliğe elverişli değildir" kararını içeren sağlık kurulu raporunda gösterilen hastaneden çıkış tarihini takip eden iki ayın sonunda iş bulup çalışacağı varsayılır.

b) Terhis olduktan sonraki ikinci yılın sonunda eleneceği,

c) Üçüncü yılın sonunda bir çocuğu olacağı,

d) Dördüncü yılın sonunda ikinci çocuğunun dünyaya geleceği ve iki çocuklu aile olarak devam edeceği kabul edilmektedir.

e) Müteveffanın ana ve babası sağ ise onlara destekliğinin, ana, babanın 65 yaşına kadar devam edeceği kabul edilmektedir.

f) Sakatlanmalar halinde meslekte kazanma gücünün kaybında nazara alınan malüliyet oranlarının tespitinde AYİM 1 Ocak 1995 tarihinden SSK'nın malüliyet derecelerini gösteren çizelgeleri kullanmaktadır. Daha önceki yıllarda malüliyet derecesine AYİM kendisi karar vermektedir.

B) Denkleştirme Ve İndirimlerde Sıralama

a) Hakediş miktarının tespiti

Toplam zarar ve toplam yarar yukarıda belirtilen ilkeler sonucu tespit edildikten sonra belirtilen ilkeler sonucu hesap edildikten sonra toplam zarardan ve hak sahiplerine ödenmesi gereken “hakediş” miktarı bulunur. Eğer bu hakediş miktarı 2330 sayılı Kanunla ödenen nakdi tazminat veya 2629 sayılı kanunla ödenen uçuş tazminatından fazla ise AYİM’ce maddi ve manevi tazminata hükmolunur. Hakediş miktarı 2330 veya 2629 sayılı kanunlar gereği ödenen tazminat miktarından az ise maddi tazminat ödenmez ve aradaki fark manevi tazminatı da karşılıyorsa manevi tazminatta ödenmez. Manevi tazminatı karşılamadığı miktar kadar AYİM’ce manevi tazminata hükmolunur.

b) Evlenme şansı indirimi

1995 öncesi evlenme şansı indirimleri hesaplanan zarar üzerinden yapılır ve bu zarardan yarar çıkarılarak hakediş bulunurdu. AYİM bu durumun matematiksel olarak, hakedişten, evlenme şansı oranında indirim yapılmasından daha fazla hak sahiplerinin aleyhine olduğu düşüncesiyle 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren evlenme şansı indirimi hakediş miktarından yapılmaktadır. Evlenme şansı indirimi sıralama itibarıyla ilk olarak yapılan indirimdir (Tablo-9).

c) Kusur oranı indirimi

Buradaki kusur ölenin yada cismani zarara maruz kalanın kendisinin hatalı davranışından kaynaklanan kusuru, yani müterafik kusurudur. Buradaki kusur oranı tamamıyla AYİM’ce takdir edilmektedir. Mahkeme üyeleri kendi tecrübeleri ve bilgi birikimlerine dayanarak kusur oranlarını her olay için tespit etmektedir. Burada bilirkişilerin eline

yargıyı bırakmamak gibi geçerli bir gerekçeye rağmen, her türlü olay hakkında uzman olmak gibi bir yaklaşımla kusur oranlarının mahkemesi tespitinde biraz abartılı görülmektedir. Uçaklar, denizaltılar, gelişmiş füze sistemleri, tüfek patlaması, araba kazası gibi pek çok farklı konuda kusur oranlarını tespit etmek durumunda olmak çok zor ve sadece tecrübe ile çözülebilecek bir sorun olmasa gerek. Bu nedenle özellik gerektiren hususların bilirkşi marifetiyle çözülmesi daha sağlıklı olacaktır kanaatindeyiz.

d) Borçlar Kanununun 43 ncü maddesine dayanılarak yapılan indirim

TSK mensuplarına ödenmesi gereken tazminatlar bazan özellikle akıcı zorunluluğunun olduğu durumlarda milyarları aşmaktadır. Tazminatların astronomik miktarlarda çıkması durumunda AYİM felaketin özendirilmemesi gerektiği ilkesinden hareketle BK 43 ncü maddesine dayanarak gerektiğinde tazminat miktarında indirim yoluna gitmektedir. BK 43. maddesi hakime hal ve mevkiinin icabına ve hatanın ağırlığına göre tazminatı tayin hakkını astronomik rakamlara ulaşıldığında kullanmaktadır.

4. Tazminatın Ödenme Şekli

Zararın giderilmesinde iki yöntem uygulanmaktadır. Bunlardan ilki “aynen tazmin” ki bu hemen hemen hiç mümkün olmamaktadır. Diğeri ise “nakden tazmin”dir. Nakden tazmin de kendi arasında “sermaye şeklinde tazmin” ve “irat şeklinde tazmin” olmak üzere ikiye ayrılır²¹⁴. Tazminat ya birdefada toptan verilir buna sermaye şeklinde tazminat denir yada aylık, üç aylık, yıllık vs. gibi iratlar şeklinde ödenir bunada irat şeklinde tazminat denir. İrat şeklinde tazminat, özellikle çalışma gücünün yitirilmesi veya azalması ya da ölen kişinin desteğinden yoksun

²¹⁴ Ahmet İYİMAYA, “Tazminatın İrat Şeklinde Belirlenmesi” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y.3, S.1, Ankara, 190, ss.23-45.

kalma hallerinde, kısaca geleceğe ait zararların bugünden tazmini gereken hallerde sözkonusu olur ²¹⁵.

Fakat Türkiye gibi enflasyon oranlarının yüksek olduğu ülkelerde irat şeklinde hükmedilen tazminatların zaman içerisinde eriyeceği göz önüne alındığında, irat yerine sermaye şeklinde tazminata hükmedilmesinin uygun olacaktır. Danıştayın çok kısa bir sürede olsa iradın “ömür boyu”, “evlenmeye kadar”, “belli bir yaşa gelinceye kadar”, “aylık”, “yıllık” gibi periyotlarla ödenmesine karar verdiği görülmektedir ²¹⁶.

AYİM uygulamasında bir tek karar istisna, irat şeklinde tazminata hükmedilen karar bulunmamaktadır ²¹⁷. Bu kararında da AYİM, davacı tarafında açılan dava sonucu Danıştay tarafından 1971 yılında 6805 TL 51 Kr irat şeklinde bağlanan maddi tazminet miktarı yıllık 10.000.000 TL çıkarılması için AYİM’de açılan davada “görev”, “kesin hüküm”, “istemle bağlılık” gibi kuralları irdeleyerek idare hukuk alanında önemli bir karar alarak davacıya 145.635.877 TL sermaye şeklinde maddi tazminat verilmesine karar vermiştir.

Yukarıda bahsedilen kararın haricinde AYİM’de bu yönde bir karar bulunmamakla beraber, beş yıllık lojmanda oturma süresi dolmaksızın idarenin bir hatası sonucu lojmandan çıkarılması nedeniyle bir astsubayın açtığı davada “kendisine bir lojman tahsis edilene kadar” kira bedelinin “aylık iratlar” şeklinde tazminine hükmetmiştir ²¹⁸.

AYİM bu kararların haricinde tüm tazminatları sermaye şeklinde hükmetmiştir. Bu kararlarına gerekçe olarak, bir kararında da belirttiği şu gerekçeye dayanmaktadır;

²¹⁵ Sema GÜLEÇ, s.83.

²¹⁶ Sözkonusu Danıştay Kararları için bkz.Esin, H.Kitap, ss.150-151, 171-172, 173-174, 96-97, 411.

²¹⁷ AYİM. 2.D.29.12.1992; E.1991/74, K.1992/913.

²¹⁸ AYİM. 1.D.8.2.1994; E.1993/1197, K.1994/277.

“...Borçlar Kanununun 43/2 maddesine göre irat şeklinde tazminata hükmolunması imkan dahilindedir. Ancak, Yıllık enflasyon hızının %30-35 olduğu ve davacının yaşama süreci düşünülürse, 3-5 sene gibi bir süre sonra irat şeklinde hükmolunan tazminat sembolik bir rakam haline geleceği ve bu durumun davacının aleyhine olacağı muhakkaktır. Ayrıca, irat şeklinde hükmolunan tazminatın, özellikle felçli olan davacı için tahsilinin ne kadar güç olacağı da gözönünde bulundurulması gereken diğer bir husustur. Bu bakımdan, davalı idarece ileri sürülen tazminatın irat şeklinde bağlanması hususu da kabule şayan görülmeyerek reddi cihetine gidilmiştir...”²¹⁹.

Görüldüğü üzere AYİM, enflasyon karşısında irat şeklinde bağlanan tazminatın eriyeyeceği endişesini taşımanın yanısıra, sağlık sorunu olan bir çok davacısının tazminatı her ay temininde zor durumda kalacağını da göz önünde bulundurmaktadır.

5. İstemle Bağlılık Kuralı

İstemle bağlılık kuralı, davacının dava dilekçesinde talep ettiği miktarın üzerinde bir tazminata hükmedilmeyeceğini ifade etmektedir. Öğretide bu kuralın “mutlak” olduğunu savunanlar olduğu gibi, özel hukukta geçerli olan bu kuralın idari yargıda terk edilmesi gerektiğini savunanlarda bulunmaktadır.

AYİM, bir kararında istenilen maddi tazminat miktarından daha fazlaya hükmedilmesinin “kanunen” mümkün olmadığını belirtmekte²²⁰; bir başka kararda ise, Danıştay’da açılan ilk dava talep edilen tazminat miktarının, görevsizlik kararı üzerine AYİM’de açılan davada da yeni bir istemle arttırılamayacağı ifade edilmektedir²²¹.

²¹⁹ AYİM. 2.D.16.11.1983; E.19982/400, K.1983/141.

²²⁰ AYİM. 3.D.1.6.1976; E.1974/2205, K.1976/2208.

²²¹ AYİM. 2.D.21.4.1982; E.1982/414, K.1982/369.

Özel hukuk alanında geçerli olduğu ifade edilen bu kuralın adliye mahkemelerindeki uygulamalarında davacı tarafın ilk etapta, yani davanın açıldığı anda, harç miktarının yüksek olması veya bunu ödemekten kaçınma amaçlı olarak tazminat miktarını düşük tutmaktadır. Fakat dava dilekçesinde tazminatın yüksek çıkması haline ilişkin haklarını mahfuz tutabilmektedirler. Oysa ki, AYİM’de böyle bir hak yoktur. Dava dilekçesinde hangi miktarı talep ettiyseniz ancak o miktara kadar tazminat hakkınız vardır. Dava dilekçesinde talebinizin üzerindeki haklarınızı mahfuz tutmuş olduğunuzu ifade etmenizin bir anlamı yoktur. Bu nedenle müvekkillerini büyük zararlara sokan avukatların sayısı oldukça fazladır. İstemle bağluluk kuralı AYİM’de “mutlak” surette uygulanmaktadır. Bu hususa özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir.

6.Felaketin Özlenir Hale Getirilmemesi Kriteri

AYİM uğradığı idari eylem sonucu bir bacağı diz üstünden kesilen, diğer bacağına da hareket kısıtlılığı oluşan üstteğmen bir milyar ikiyüzellimilyon lira ²²², teröristlerce vurularak belden aşağı felç olan ere bir milyar yüzotuzbirmilyon lira ²²³, teröristlerce döşenen bir mayına basma sonucu iki eli ve iki ayağı kopan ere bir milyar ikiyüzyirmiiki milyon lira ²²⁴ gibi çok yüksek sayılabilecek tazminatlara hükmetmiştir.

Maddi tazminatın belirlenmesinde öngörülen ilkelerle meydana gelen zararın tam olarak karşılanması amaç edinilmekte ise de, “tazmin” ile meydana gelen “zarar” arasındaki denge, davacı lehine bozulabilmektedir. İşte bu dengenin bozulması nedeniyle AYİM’in son yıllarda benimsediği “felaketi özlenir hale getirmeme” kriteri ile, maddi tazminatın sınırlandırılması yoluna gidildiği görülmektedir. AYİM bu içtihadı

²²² AYİM. 2.D.7.4.1993; E.1992/624, K.1993/246.

²²³ AYİM. 2.D.9.2.1994; E.1993/190, K.1994/179.

²²⁴ AYİM, 2.D.26.1.1994; E.1993/451, K.1994/146.

yaklaşımını tüm olaylarda değil, davacının özel durumu ve hakkaniyetin gerekli kıldığı hallerde uygulamaktadır. Bu konudaki kararlarında gerekçe olarak, maddi tazminatın “zenginleşme” aracı haline getirilemeyeceğini²²⁵, desteğin ölümünün desteklenenlere bir “nimet vesilesi” olamayacağını²²⁶, maddi tazminatın “kar ve kazanca vesile” edilemeyeceğini²²⁷, ölüm olayının “haksız bir zenginleşmeye” sebep olmaması gerektiğini²²⁸, maddi tazminatın belirlenmesinde, zararlandırıcı eylemin “malüliyeti arzu edilir” hale getirmemesinin esas alınacağını²²⁹ kararlarında sıralamıştır. Geçmiş yıllardaki bu yaklaşımını sürdüren AYİM bu yaklaşımını geliştirerek 1992 yılında “felaketi özlenir hale getirmeme” kriterini uygulamaya koymuştur.

İdare hakiminin “hukuk yaratma” fonksiyonuna uygun şekilde geliştirilen sözkonusu kritere ilişkin kararında AYİM; bilirkişice davacı subay için belirlenen 1,1 milyar lira maddi tazminatı, şu gerekçe ile 600 milyon liraya indirmiştir.

“...maddi tazminatın kar ve kazanca vesile olmaması, kişilerin sebepsiz zenginleşmesine yol açmayacak bir düzeyde olması ve yalnızca maruz kalınan zararı telafi etmesi gereklidir. Belirtilen bu ölçütlerin diğer bir ifadesi, belirlenecek tazminatın hiçbir zaman “felaketi özlenir hale getirecek” seviyede olmaması gerektiğidir.... Az önce değinilen görüş ve ilkeler ışığında değerlendirilmiş ve Borçlar Kanununun 43 ncü maddesinin hukuk hakimine tanıdığı imkandan da esinlenerek, idare hukukunda sorumluluk alanında genel kabul görmüş, hakkaniyet, nesafet gibi hukukun genel ilkeleri uyarınca, sebepsiz zenginleşmeye yol açmayacak, kar ve kazanca vesile teşkil etmeyecek ve felaketi özlenir hale getirmeyecek bir düzeye indirilerek 600.000.000.-TL maddi tazminata

²²⁵ AYİM. 3.D.18.3.1975; E.1974/398, K.1975/532.

²²⁶ AYİM. 3.D.14.12.1976; E.1974/512, K.1976/8150.

²²⁷ AYİM. 3.D.11.1.1977; E.1975/24, K.1977/301.

²²⁸ AYİM.= 3.D.26.9.1978; E.1978/935, K.1978/4287.

²²⁹ AYİM. 3.D.26.5.1979; E.1979/218, K.1979/252.

hükmedilmiştir.

Yeri gelmişken, burada bir hususa da işaret etmek yararlı olacaktır. Yukarıda belirtilen kriter ve kıstaslar her somut olayın ve davacıların durumuna göre değişiklik arzedebilecektir. Sözelimi dava konusunda olduğu gibi 6. derece harp malülü olup, kolundan sakatlanan bir kişi ile daimi felç geçirmiş ve yaşam boyu yatağa bağlı ve başkalarının bakımına bağımlı bir kişi arasında felaketin özlenir hale getirmeme kriterinin rakamsal farklılıklar göstermesi doğaldır”²³⁰.

Adı geçen kriter bazı eleştiriler almasına rağmen hala AYİM’ce davasına ve olayın özelliğine göre uygulanmaktadır. Bu eleştirilerin en başında hiç kimsenin kendi kolunun, bacağına veya herhangi bir organını eksilmesini veya her ne sebeple olursa olsun, eğer normal bir ruh yapısına sahip ise ölmeyi arzulamayacağıdır. Aynı şekilde hiç kimsenin hiç bir vucut organına veya hayatına değer biçilemeyeceği gerçektir.

7. Cismani Zarar Halinde Bakıcı İhtiyacının Saptanması Ve Bakıcı Giderlerinin Tazmini

Ayim sakatlanma halinde bakıcı ihtiyacının olup olmadığını doktor ve kurul raporlarında inceleyerek kendisi tespit etmektedir. Ömür boyu yatağa bağımlı veya hayatını tek başına idamesi mümkün olmayan, cismane zarar mağduru asker kişilerin bakıcı ihtiyacının tespiti sonrası, AYİM’ce asgari ücret üzerinden bakıcı gideri hesaplanmaktadır. Bu hesaplama bakım ihtiyacı olan asker kişinin muhtemel ömür sonuna kadar olan bin süre için, % 5 yıllık artırımlı bir şekilde, asgari ücret üzerinden bilirkişice hesaplanır. Bazen bakıcının part-time olarak mağdurla ilgilenmesinin yeterli olacağı düşüncesiyle asgari ücretin belli oranlarında indirim yapılarak bu hesaplama yaptırılmaktadır. Bakıcı giderleri maddi tazminat hesaplanmasında zarar olarak değerlendirilmektedir.

²³⁰ AYİM. 2.D.21.10.1992; E.1992/201, K.1992/649.

8. 10 Yıllık Süre İçin Konut Kira Bedellerinin Karşlanması

Yurtiçinde ve yurtdışında kamu konutlarından yararlanmakta iken malül olanların kendilerinin ve ölenlerin aylığa müstehak dul ve yetimlerinin istekleri halinde yurtiçindeki konut kira bedelleri 10 yıl süre ile devletce karşılanır. Yurtdışında özel tahsisli konutlarda oturanların ise yurtdışı kira bedelleri istekleri halinde bir yıl süre ile devletce karşılanır. Bu hak 2330 sayılı kanun ile tüm asker kişilere tanınmıştır. Konut bedeli maddi tazminatın hesaplanmasında zarar olarak değerlendirilir. Hesaplanmasında hak sahibinin belirlediği ve oturmakta olduğu konutun, yıllık kira bedelinin % 40 yıllık artış üzerinden, yurtiçi konutları için 10 yıl süreyle, yurtdışındaki konutlar için ise 1 yıl süreyle bilrkişice hesaplanacak miktarı zarar olarak değerlendirilir ve maddi tazminat hesabında dikkate alınır.

9. Maddi Tazminat Hak Sahibi Asker Kişinin Maluliyet Halinde Çalışıp Kazanabileceği Varsayılan Gelir

Malül olan asker kişinin Silahlı Kuvvetlerde görev yapamayacağı Silahlı Kuvvetlerin yapısı itibarıyla bilinen bir gerçektir. O yüzden tazminat hesaplamalarında maluliyet oranının hiçbir etki ve önemi yoktur. Fakat gözardı edilmemesi gereken bir gerçek ise Silahlı Kuvvetlerde çalışmayan bu kişilerin pek çok gelir getiren bir işte çalışabileceğidir. İşte bu nedenle AYİM maluliyet nedeniyle Silahlı Kuvvetlerden ayrılan kişilerin maluliyet derecelerine göre, asgari ücret üzerinden gelir getiren işlerde çalışabileceğini varsaymaktadır. Örneğin 4 ncü dereceden malül olan asker kişinin en azından asgari ücretin % 50 fazlası gelir getiren bir işte çalışabileceğini kabul etmektedir. Maddi tazminat hesaplamasında bu gelirin zararın başlangıcından emekli oluncaya kadar elde edileceği ve yıllık % 5 artan bir gelir olacağı kabul edilerek yarar bölümünde değerlendirmeye alınmaktadır.

10. Maddi Tazminatta Faiz Uygulaması ve Hesaplamalarda % 5 Faiz Üzerinden Baliğ ve Peşin Değer Tablosunun Kullanılması

Maddi tazminatın hesaplanmasında ve maddi tazminatın belirlenmesinden sonrada faiz uygulamalarını ayrı ayrı incelemekte yarar var. Şöyle ki; maddi tazminatın hesaplanmasında “yarar” kabul edilen “emekli ikramiyesi” ve “nakdi tazminat” için faiz uygulaması, erler için ölüm halinde, ölmeselerdi terhis olacakları muhtemel tarihten iki ay sonra, subay ve astsubaylar için ölüm tarihinden başlayarak birikmiş emekli ikramiyesi veya nakdi tazminatın ödendiği tarihe kadar % 30 faiz üzerinden yapılmaktadır. Sakatlanma halinde rapor tarihi esas alınmaktadır.

Oysa “zarar” olarak kabul edilen “OYAK İkramesi” ve “Tasarrufu Teşvik Fonu” ödemeleri % 5 yıllık faiz ile zararın başlangıcından emekliye ayrılıncaya kadar olan süre için subay ve astsubaylara ödenmektedir.

Aynı hesaplama sisteminde bir bakıma hak sahiplerinin zararına olacak şekilde “yarar” için % 30, “zarar” için ise % 5 yıllık faiz uygulanmasına gerekçe olarak % 30’luk faizin Devlet tarafından belirlenen kanuni faiz olduğu, % 5’lik faizin ise OYAK’nun ve Tasarrufu Teşvik Fonunun her yıl için getireceği nema olarak kabul edildiğidir²³¹. Fakat OYAK’nun 1994 yılı için üyelerine % 135 oranında bir artış Tasarrufu Teşvik Fonu nemaları için hükümetin 1994 yılı için ise %170’ler civarında bir artış öngördüğü düşünülürse mahkemenin öngördüğü % 5 oranındaki artışa tekrar ele alması yarar arz etmektedir.

Tazminatın tespitinden yani hüküm tarihinden tazminatın ödendiği tarihe kadar geçen süre içinde öngörülen faiz oranı % 30’dur. Milyarları

²³¹ Bu bilgiler AYİM 2.Daire üyesi Sayın Hak. Kd. Alb. Osman ŞİMŞEK ile 1.2.1995 günü saat 15:00 de makamında yapılan görüşme sırasında bizzat kendisinden alınmıştır.

bulan tazminatın % 30 gibi günümüz koşullarına göre düşük olarak faizlendirilmesinde hak sahiplerinin aleyhine olduğu inancındayız. Ülkemizde % 140'lar civarında hazine bonosu ihalelerinin yapıldığı dönemde % 30'luk yıllık faiz çok mütevazî kalmaktadır. Ayrıca bu konuya ilişkin talepleri, yani maliyece % 30 faizin üzerinde faiz ödenmesi istemiyle açılan davaları bu konunun adliye mahkemelerinde görülmesi gerektiğinden hareketle AYİM görev yönünden reddetmektedir.

Hesaplamalarda % 5 faiz üzerinden Balığ ve Peşin Değer Tablosu kullanılmasına gelindiğinde, ilk akla gelen erbaş ve erlerin tazminat hesaplamalarında % 5 yıllık kazanç artışı uygulanmasından dolayı olabileceğidir (Tablo-11). Erbaş ve erlerin yıllık kazançlarının enflasyonu karşılamak amaçlı olmayan, sadece her yıl mesleklerinde % 5 artış sağlayabilecek tecrübeye sahip olacakları düşüncesiyle AYİM tarafından bu artış oranı tespit edilmiştir ²³². Bu yüzden de % 5 faiz üzerinden Balığ ve Peşin Değer Tablosunun erbaş ve erlerin tazminat hesaplarında kullanılması normaldir. Fakat, yıllık gelirlerinin tazminata esas hesaplamalarında hiçbir artış uygulanmayan subay ve astsubayların tazminat hesaplamalarında % 5 faiz üzerinden Balığ ve Peşin Değer Tablosunun kullanılmasının mantıklı bir gerekçesi yoktur. Çünkü 1.000.000 TL nin % 5 faizli yıl sonu gelirinin 20 yıllık peşin sermaye değeri 12.462.200 TL % 10 faizli peşin sermaye değeri aynı süre için 8.513.490 TL etmektedir. Aralarında bu kadar büyük farklı rakamlar çıkmasına neden olan iki tablo dikkate alındığında hiç artışı olmayan bir paranın % 5 faizliymiş gibi peşin değerinin bulunması pek izah edilebilir nitelikte değildir. Örnek 3'de hesaplanan astsubayın eşinin 28 yıllık II. Dönem geliri olan 1.736.777.650 TL %5 faizli Balığ ve Peşin Değer Tablosundan bulunan 28 yılın karşılığı katsayı ile çarpılarak 924,095,960 TL peşin sermaye değerine çevrilmiştir. Bu işlem ile astsubayın eşinin

²³² Bu bilgiler AYİM, 2. Daire üyesi Sayın Hak. Kd. Alb. Bari ÖZGENÇ'den 1.2.1995 günü Sayın Hak. Kd. Alb. Osman ŞİMŞEK'in odasında saat 15:00 de yapılan görüşme sırasında bizzat kendisinden alınmıştır.

812,681.690 TL gelir bir anda yok sayılmıştır. Oysa bu tablo, belli miktar paranın % 5 her yıl arttırılarak “n yıl” sonunda ulaştığı değerin, bugünkü değerle ne kadar olduğunu bulmak için yapılmıştır. Subay ve astsubayların maaş gelirini tespitinde herhangi bir oranda artış uygulanmamaktadır. Ancak şu yapılabilir; 1.736.777.650 TL bu kişi tarafından 28 yıl içerisinde kazanılacağı varsayılmaktadır ve bu miktar hesaplama anında ödemeye esas alınacaktır. Bu noktadan hareketle yeni bir hesaplama tarzı bulunabilir.

11. Subayların Emekli, Dul ve Yetim Aylıklarının Hesaplanmasında Dikkate Alınan Yaş Hadleri

Subayların cismani zarar ve ölüm hallerinde kendilerine veya hak sahibi yakınlarına bağlanacağı varsayılan emekli, dul ve yetim aylıklarını hesabında ; subayın, çalışma hayatında 30 yılını doldurduğunda emekli olacağı, bu tarihten itibaren 65 yaşına kadar emekli maaşı, makam tazminatı ve kadrosuzluk tazminatı alacağı varsayılmaktadır. 65 yaşından muhtemel ömür sonuna kadarda emekli maaşı ve makam tazminatı alacağı, kadrosuzluk tazminatını almıyacağı varsayılmaktadır. Kadrosuzluk tazminatı için verilen 65 yaş sınırı orgeneral ve korgeneraller için tespit edilen yaş sınırıdır. Oysa ki hesaplamalar kıdemli albaylık sonuna kadar yapılmaktadır. Bu durumda kadrosuzluk tazminatı için yaş sınırı 60 yaş olmalıdır. Çünkü kıdemli albay ve albaylar için tespit edilen kadrosuzluk tazminatı için yaş haddi 60 yaştır (Tablo-12).

Dul ve yetim aylıklarının hesaplanmasında da (Tablo-13) 5434 sayılı kanunda verilen oranlar, eş ve çocukların birlikte ve ayrı yani diğerinin ölümü veya yaşı itibarıyla devreden çıkması hallerinde değişmektedir. AYİM'nin hesaplamalarında bu oranlar başlangıçta tespit edilmekte herhangi birinin devreden çıkması halinde de değişmeksizin devam etmektedir. Oysa ki bir çocuk ve eş için emekli maaşının % 30'u çocuk ve % 60 eş için olmak üzere % 90'ı verilmekte iken eşin öleceği varsayılan

tarihten itibaren çocuğu emekli aylığının % 50'si yetim aylığı olarak verilmektedir.

12. Tazminatın Ödeneceğinin Varsayıldığı Tarih

Subay ve astsubayların tazminatlarının hesabında bilirkişilerce “tazminatın ödeneceği varsayılan” bir tarih tespit edilmektedir. Bu tarih AYİM’de davaların fazla gecikmeksizin görüldüğü dikkate alınarak bilirkişice, hesaplamanın yapıldığı tarihten 3-5 ay sonrasında belirlenen bir tarihtir. Bu tarihin tespiti, bilirkişinin edindiği tecrübelerin ışığında uygun gördüğü bir zamandır. Özelliği ise, hesaplamalarda bir nirengi noktası teşkil etmesidir. Şöyle ki; zararın meydana geldiği andan tazminatın maliyece ödeneceğinin varsayıldığı bilirkişice tespit edilen tarih arasındaki süreyi kapsayan “yarar” ve “zararlar”ın peşin sermaye değeri bulunmamakta hesaplamalarda ayrı bir dönem olarak ele alınmaktadır. Bir nevi “bilinen dönem” kabul edilmektedir. Bu uygulamanın yapılmasının gerekçesinin; desteğin ölüm tarihi ile muhtemel hüküm tarihine kadar olan dönemin işlemiş tazminat sayıldığı ve hüküm tarihinde hemen ödenmesi gereken bir tazminat türü olduğundan peşin ödeme değerinin bulunmasına, başka bir deyişle iskontaya tutulmasına ayrıca gerek bulunmadığı fikrine sahip adliye ve idare mahkemelerinden esinlenilmiş olduğunu tahmin etmekteyiz.

13.Maddî Tazminattan Düşülmeyen Yardımlar

AYİM tazminatın belirlenmesinde, erata veya yakınlarına, subay ve astsubaylara bağlanan aylıklar, emekli ikramiyeleri, subay ve astsubayların sakatlanmaları halinde, malül olarak dışarıda çalışarak elde edecekleri varsayılan kazançlar, tütün ikramiyesi,2330 ve 2629 sayılı kanunlarla yapılan yardımlar “yarar”, P.M.F yaşam tablosuna göre yaşayacağı varsayılan tarihe kadar elde edilecek kazançlar,emekli ikramiyeleri ile kıdem tazminatları, subaylar için kadrosuzluk

tazminatları, OYAK'a ödenen aidatlar, tasarrufu teşvik kesintileri, lojman tazminatı vb. gibi kalemler ise, "zarar" şeklinde nitelendirilmektedir.

Hesaplamalarda yukarıda sayılan yarar ve zarar kalemlerinin haricinde bazı "sosyal" içerikli yardımlar "yarar" olarak sayılmamakta ve hesaplamalarda mahsup işlemi yapılmamaktadır. Bu yardımlar şunlardır;

- OYAK tarafından yapılan ölüm, emeklilik ve malüliyet yardımları ²³³,
- Kuvvet Komutanlıkları Yardımlaşma sandıklarınca yapılan yardımlar ²³⁴,
- Türk Hava Kurumunca yapılan yardımlar ²³⁵,
- Emekli Sandığına yapılan ölüm yardımı ²³⁶,
- Mehmetcik Vakfınca (Tablo-4) yapılan yardımların ²³⁷
- Gerek Silahlı Kuvvetler içinde gerekse özel ve tüzel kişilerce yapılan ya da düzenlenen kampanyalar sonucu toplanan yardım ve bağışlar ²³⁸,
- Sigortalı olmanın tabii bir sonucu olarak, özel sigortaların ödediği tazminatlar,
- Ülkelerarası bir anlaşmaya dayanmayan ve bir başka Devletçe bir atıfet, insani yardım olarak yapılan ödemeler ²³⁹,

Yukarıda sayılan yardımların yarar olarak kabul edilmemesi tazminat miktarlarının artmasına neden olmaktadır ki, AYİM'nin bu yaklaşımı yerinde ve hak sahiplerinin menfaatlerini gözetir niteliktedir.

²³³ AYİM. 2.D.24.2.1988; E.1986/139, K.1988/56.

²³⁴ AYİM. 2.D.10.4.1991; E.1990/116, K.1991/138.

²³⁵ AYİM. 2.D.10.4.1991; E.1990/116, K.1991/138.

²³⁶ AYİM. 2.D.10.4.1991; E.1990/116, K.1991/138.

²³⁷ AYİM. 2.D.31.10.1990; E.1989/235, K.1990/340.

²³⁸ AYİM. 2.D.29.2.1984; E.1984/34, K.1984/44.

²³⁹ AYİM. 2.D.29.3.1989; E.1988, K.1989/92 (Meltem hücum botu, Xacah çatmasına SSCB'nin Kızılhaç vasıtasıyla gönderdiği yardım).

§.2. MANEVİ TAZMİNAT UYGULAMASI

I. HAK SAHİPLERİ

Manevi tazminat isteminde bulunabilecek kişiler, yukarıda maddi tazminat isteminde bulunabilecek kişiler olarak saydığımız tüm asker kişiler ve onların yakınlarıdır. Burada AYİM’ce alınan kıstas akrabalık ilişkisi olmayıp, ölenin gerçek yakını olması, gerçek bir aile ilişkisi içerisinde olması ile birlikte ölenle olan gerçek bir sevgi ve muhabbetir.

AYİM uygulamasında ilk yıllardan itibaren üvey anaya ²⁴⁰ (ölene olan bakın ve yetiştirmedeki çabası ile orantılı olarak), nikahsız (imam nikahlı) eşe ²⁴¹, dedeye ²⁴², babaanneye ²⁴³, anneanneye ²⁴⁴, büyükbaba ve büyükanaya ²⁴⁵, evlendirme memurluğuna başvurarak nikah için gün alan desteğin nişanlısı kıza ²⁴⁶, yoksul ve Belediye yardımına muhtaç teyze ²⁴⁷, desteğe küçük yaştan itibaren babalık yapıp büyüten üveybabaya ²⁴⁸, üveykardeşe ²⁴⁹, koşullarına göre maddi-manevi yada yalnızca manevi tazminat verildiği görülmektedir.

Bunun yanısıra, amcanın ²⁵⁰, kayınpederin ²⁵¹, kayınpeder ve kayınvalidenin ²⁵² açtığı manevi tazminat davalarında tazminat

²⁴⁰ AYİM. 3.D. 13.5.1975; E.1974/1458, K.1975/983.

²⁴¹ AYİM. 3.D. 17.6.1975; E.1974/395, K.1975/1363.

²⁴² AYİM. 3.D. 4.11.1975; E.1974/451, K.1975/1849.

²⁴³ AYİM. 3.D. 25.1.1975; E.1974/403, K.1975/2159.

²⁴⁴ AYİM. 3.D. 4.5.1976; E.1975/919, K.1976/1904.

²⁴⁵ AYİM. 3.D. 22.6.1976; E.1973/752, K.1976/3673.

²⁴⁶ AYİM. 3.D. 6.7.1976; E.1975/776, K.1976/3860.

²⁴⁷ AYİM. 3.D. 29.6.1976; E.1976/298, K.1976/3863.

²⁴⁸ AYİM. 3.D. 18.6.1981; E.1981/59, K.1981/106.

²⁴⁹ AYİM. 2.D. 3.7.1991; E.1991/7, K.1991/238.

²⁵⁰ AYİM. 3.D. 9.12.1975; E.1974/2326, K.1975/2263.

²⁵¹ AYİM. 3.D. 2.12.1975; E.1974/139, K.1975/2349.

²⁵² AYİM. 3.D. 20.2.1979; E.1977/13460, K.1979/92.

verilmeyerek davaların reddedildiği görülmüştür.

AYİM'nin hak sahipleri kavramını çok geniş ve esnek tuttuğu, hakkaniyetin gerektirdiği hallerde bu kişilere tazminat hükmettiği görülmektedir.

Borçlar Kanununun 47 nci maddesine göre "...cismani zarara düşer olan kimseye yahut adam öldüğü takdirde ölünün ailesine manevi zarar namıyla adalete muvafık tazminat verilmesine karar verebilir." Maddenin bu düzenleniş biçiminden, cismani zarar halinde olaydan dolayı zarar görenlere, başka bir ifade ile olaydan yansıma suretiyle zarar görenlere tazminat ödenemeyeceği anlaşılmaktadır. Doğrudan zarara uğrayan bu asker kişilerin ölmemiş olmalarına rağmen, bunlarla birlikte dava açan asker kişilerin yakınlarının ancak "yansıma yoluyla" bir zarara uğramış olabileceklerini kabul eden AYİM²⁵³, bu yakınların açtıkları davaları kabul etmemektedir. Ölüm halinde ise, yakınlarına manevi tazminat verilmesini öngörmektedir. Bu noktadan hareketle manevi tazminat uygulamalarını cismani zarar ve ölüm halinde olmak üzere ayrı ayrı inceleyeceğiz.

II.CİSMANİ ZARAR NEDENİYLE MANEVİ TAZMİNAT

Borçlar Kanununun 47 nci maddesinin lafzından da anlaşılacağı gibi cismani zarar halinde yalnızca zarar gören kimseye manevi tazminat verilmektedir. AYİM'de bu yönde uygulamada bulunmaktadır. Sadece iki olayda AYİM "doğrudan" zarar görenin yakınlarına da manevi tazminat verilmesine hükmetmiştir.

Bu olaylardan ilki, askerlik hizmetinin ifası sırasında yanan ikiz kardeşinin hayatını kurtarmak için kendi rızası ile vücudundan deri alınarak kardeşine nakledilen askerin uğradığı manevi zararı "doğrudan "

²⁵³ AYİM. 2.D. 30.4.1986; E.1985/187-A, K.1986/63.

uğranılan bir zarar olarak kabul etmiş ve manevi tazminata hükmetmiştir²⁵⁴.

İkinci olay ise, askerde iken uğradığı hizmetten doğan bir kaza nedeniyle felç geçiren ve erkekliğini yitiren erin, eşi ile birlikte açtığı tam yargı davasında AYİM,”...kocanın erkeklik gücünü tamamen kaybetmesi halinde, evlilik birliğinin doğal sonucu olan bu zararın, karı için de doğrudan gerçekleşmiş bir zarar olduğu açıktır. Burada evli kadının manevi zararları, duyacağı üzüntü, mahrum kalacağı şeyler yansıma suretiyle oluşan zararlar değil, doğrudan doğruya maruz kaldığı zararlardır. Bu nedenlerle kurulumuzca davacı... ile birlikte eşi...ne de manevi tazminat verilmesi kabul edilmiştir”²⁵⁵ gerekçesiyle erin eşine manevi tazminat verilmesine hükmetmiştir. AYİM’nin her iki olayda da gözönüne aldığı şey “doğrudan uğradığı bir zarar”ın varlığıdır. Meydana gelen zararların nitelikleri itibarıyla, doğrudan doğruya cismani zarar görenin yakınlarına yapılmış kabul edilmeleri gerekmektedir. Aksi taktirde yakınlarına yansıma yoluyla manevi tazminata hükmedilmesine imkan yoktur.

Özel hukuk alanında manevi tazminata “ölüm”, “bedeni zarar” ve “kişilik haklarına saldırı” hallerinde hükmedildiği görülmektedir. İdari yargı ve dolayısıyla AYİM’de özel hukuktan esinlenerek adli yargıya nazaran daha “dar” bir manevi tazminat anlayışı benimsemiştir.

AYİM’nin “şahsiyet haklarına saldırı” olarak kabul ettiği bir kararını, haklı bir sebep gösterilmeksizin ani bir kararla, Kuvvet Komutanlığı gibi üst düzeydeki bir görevden alınma ve emekliye sevk işlemini, davacının onurunu zedeliyen ve şahsiyet haklarına tecavüz teşkil ettiği şeklinde kabul ile manevi tazminata hükmetmiştir²⁵⁶.

²⁵⁴ AYİM. 3.D. 8.6.1976; E.1976/1034, K.1976/3170.

²⁵⁵ AYİM. 3.D. 3.5.1989; E.1987/46, K.1989/138.

²⁵⁶ AYİM. 3.D. 8.1.1978; E.1978/906, K.1978/4366.

AYİM'nin “bedeni zarar” ile “kişilik haklarına saldırı” hallerine ilişkin yaptığı ayırımı ortaya koyması bakımından,askerde iken askeri araçtan düşme sonucu akli dengesini kaybeden erin açtığı tam yargı davasını inceleyelim; Başsavcılık bu davaya ilişkin olarak akli dengesi bulunmayan kişinin manevi acı duymasının sözkonusu olamayacağı düşüncesiyle manevi tazminat verilmemesi ve davanın reddi gerektiğini ileri sürmüştür. AYİM ise “...Temyiz kudretinden yoksun olan kimsenin bu durumu akıl hastalığı ya da akıl zayıflığından kaynaklanıyorsa; kişiliğine yönelik saldırılardan psikolojik varlığı ve ruhsal dengesi bakımından bazı hallerde etkilenmeyeceği düşünülebilir. Ancak Borçlar Kanununun 47. maddesinde öngörülen cismani zarara maruz kalan bir akıl hastasının, örneğin, kolu kırılması, olayımızda olduğu gibi başının üzerine düşerek sakatlanması gibi hallerde, olay anında acı duymadığını düşünmek, o anda mağduru cansız bir varlık kabul etmek anlamına gelir. Daha açık bir ifadeyle, bir akıl hastasının bıçakla yaralanması halinde o kişinin bu yaralanmadan hiç acı duymadığı ve duymayacağı düşünülemez. Bu nedenle kurulumuzca, davacının olaydan dolayı acı ve üzüntü duyacak durumda bulunmadığından manevi tazminata hükmedilmesine gerek olmadığına ilişkin Başsavcılık görüşüne itibar edilmemiş, davacının olay sebebiyle duyduğu acı ve ızdıraplarının kısmende olsa karşılanabilmesi için, uygun miktarda manevi tazminat taleplerinin idarece karşılanması gerekeceği sonucuna varılmıştır...”²⁵⁷.

AYİM'nin Başsavcılığın manevi tazminat verilmemesi hususundaki talebini, akli denegesi yerinde olmıyan kişinin “kişilik haklarına saldırıyı” algılayamayabileceği kabul edilebilir olsa dahi, “bedeni zararı” hissetmemesinin mümkün olamayacağı gerekcesi ile reddetmiştir.

²⁵⁷ AYİM. 2.D. 28.2.1990; E.1989/189, K.1990/87.

III.ÖLÜM NEDENİYLE MANEVİ TAZMİNAT

AYİM'nin BK.nun 47 nci maddesindeki “ölünün ailesi” kavramını, ana-baba ve çocuklardan oluşan “çekirdek aile” olarak değilde, kardeşler ve büyük ebeveynleride içine alan “geleneksel aile” olarak ele alındığını görmekteyiz Hak sahipleri başlığı altında yukarıda saydığımız ölüm halinde kimlere manevi tazminat verileceği hususuna, AYİM kardeşler açısından farklı bir uygulamaya gitmektedir. Manevi acıyı idrak etme yönünden ilk başlarda “çocuklar” ile “kardeşleri” birlikte mütala eden ve küçük yaşta olan çocuklarla, kardeşlerin manevi acıyı idrak edemeyeceğini öngören AYİM ²⁵⁸, daha sonra çocuklar yönünden bu içtihadından dönmüştür ²⁵⁹. Kardeşler yönünden AYİM içtihadı, ilk yıllarından itibaren istikrarlı bir şekilde sürmekte ve 10 yaşını doldurmamış kardeşlerin manevi acıyı idrak edemeyeceklerini kabul etmektedir ²⁶⁰.

AYİM'nin kardeşler ile ilgili yaklaşımından da anlaşılacağı üzere ölüm halinde manevi tazminat için, ölüm olacak, ölenin yakını olacak ve ölüm nedeniyle yakını manevi ızdırap, acı çekmiş en azından bu acıyı idrak edebilecek düzeyde olacak. Manevi acıyı idrak edebilme ile ilgili olarak AYİM'nin bir kararında da, asker iken öldürülen kardeşi nedeniyle, ileri derecede zeka geriliği hastalığına düçar olan kardeşin açmış olduğu manevi tazminat talebini, zeka geriliği nedeniyle kardeşinin ölümünden dolayı bir elem ve ızdırap duyamayacağını belirterek reddetmiştir.

²⁵⁸ AYİM. 3.D. 19.7.1974; E.1974/446, K.1974/1493.

²⁵⁹ AYİM. 3.D. 20.1.1976; E.1973/1883, K.1976/131.

²⁶⁰ AYİM. 2.D. 26.12.1991; E.1991/272, K.1991/464.

IV. MANEVİ TAZMİNAT UYGULAMASINDA GÖZÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN İLKELER

Cismani zarar ve ölüm hallerinde manevi tazminat verilmesine ilişkin olan madde B.K'nun 47 nci maddesidir. BK 49/I. maddesinde ise, manevi tazminat adıyla bir miktar para ödenmesinden söz edilmektedir. Ayrıca BK 49/III. maddesi bir miktar para ödenmesi yerine, tecavüzün kınanması, cevap hakkı verilmesi, sembolik miktarda para ödenmesi gibi kararlara hükmedilebileceği yolunda hakime takdir hakkı tanımıştır.

1. Tazminatın Belirlenmesi

Ölüm veya cismani zarar nedeniyle meydana gelen manevi acıyı tam olarak ölçmeye ve dolayısıyla tam olarak karşılamaya imkan yoktur. Manevi tazminatın uygulamalarında maddi tazminat taleplerine uygulanan somut hesaplama yöntemleri bulunmadığından hakim geniş bir takdir yetkisine sahip ise de, MK. 4. maddesindeki “hak ve nesafete” ve yine BK. 47 nci maddesindeki “adalete muvafık” bir tazminat olmasına dikkat edecektir.

A) Kusurun Etkisi

Manevi tazminatın belirlenmesinde sözkonusu olan kusur failin ve mağdurun kusurlu davranışlarıdır. BK. 43/I. maddesine göre “... hakim, hal ve mevkiin icabına ve hatanın ağırlığına göre tazminatın suretini ve şumulünün derecesini tayin eder”. Bu hükmün öncelikle maddi zararların tazmininde uygulanacağı açık ise de, maddenin kanunda işgal ettiği yer itibarıyla, manevi tazminat hallerinde de geçerli olduğu kuşkusuzdur. Failin kusuru ne kadar ağır ise, hakim takdir edeceği tazminat miktarında bu nispette ağır olacaktır. Mağdurun kusuru da miktarın belirlenmesinde etken olur. Manevi zararın doğumuna neden olan haksız tecavüz fiilinin

meydana gelmesinde, mağdurun da kusuru varsa, tazminat miktarı ona göre azaltılacaktır. Hatta mağdurun kusur oranı tazminat takdirini yersiz kılacak oranda failinkine oranla daha ağır veya illiyet bağıını kesecek yoğunlukta ise, manevi tazminata hükmedilmeyebilir.

B) Tecavüzün Ağırlığı

Manevi tazminatın miktarının belirlenmesinde diğer önemli bir unsur da tecavüzün ağırlığıdır. Önemsiz olaylar manevi zarar için tazminata hak kazandırmaz. Süresi ve sonuçları bakımından, kalıcı bir mahiyette etkiler bırakan tecavüzler için manevi tazminata hükmedilir.

AYİM'si süresi ve sonucu bakımından kişinin uğradığı zararı önce belirlemede, daha sonra bu zararı kendi tecrübelerine istinaden belli bir miktar para ile manevi tazminatı karşılama yoluna gitmektedir. Örnek verecek olursak parmak kopması durumunda 10-15 milyon, bacak kopması durumunda 60 milyon, yüz harabiyeti, göğüs ve karın parçalanmasında 100 milyon, felç durumunda 150 milyon Türk lirası gibi miktarlarda manevi tazminata hükmetmektedir. Burada uğranılan tecavüz karşısında, meydana gelen harabiyetin verdiği ızdırabın, tecavüzün ağırlığı ile artmakta olduğu kabul edilmekte ve farklı miktarlarda tazminata hükümlenmektedir.

Ölüm olaylarında da tecavüzün ağırlığı dikkate alınmaktadır. Teröristlerce işkence yapılarak öldürülenin yakınlarına verilen tazminat miktarı ile trafik kazasında ölenin yakınlarına verilen manevi tazminat miktarı arasında fark vardır.

C) Mağdura İlişkin Özellikler

Burada sözkonusu olan özellikler, tecavüze uğrayan ve manevi ızdırıp duyan kişinin sıfatı, işgal ettiği makam, sosyal ve ekonomik

durumu gibi mağdurun kişiliğine bağlı özelliklerdir. Yukarıda emekli edilen amiralin açtığı tam yargı davasının hükmünde de belirtildiği gibi “davacının sosyal durumu”, “toplumdaki yeri” ve “ekonomik durumu” manevi tazminatın belirlenmesinde dikkate alınmaktadır ²⁶¹. Fakat bunun yanısıra AYİM özellikle terör olaylarında son yıllarda meydana gelen ölüm ve yaralanma hallerine ilişkin olarak sabit miktarlarda manevi tazminat öngörmektedir. Maddi tazminat uygulamalarında kişiyi sosyal ve ekonomik durumuna bağlı olarak elde ettiği gelir miktarları farklılık gösterdiğinden, dolaylı olarak da olsa sosyal ve ekonomik durumları dikkate alınmaktadır. Şöyle ki, gelirlerin hesaplanmasında astsubay çavuşun maaşı ile binbaşının maaşları statülere ve ekonomik durumları itibarıyla farklı olduğundan maddi tazminatın hesabına yansımaktadır. Oysa ki manevi tazminat uygulamasında er, astsubay, subay fark etmemekte, örneğin bacağı kopan her kim olursa olsun 60 milyon Türk lirası gibi tespit edilmiş olan bir miktarda manevi tazminata hükmolunmaktadır. Yani mağdurun kişiliğine ilişkin özellikler bir nevi değerlendirmeye alınmamaktadır. Halbuki herkesin aynı manevi ızdırabı duyacağını düşünmek AYİM'nin kendi uygulamaları ve yaklaşımlarına çelişki gibi görülmektedir.

2. Tazminatın Şekli

AYİM'de manevi zarar karşılığında bir miktar para verilmesine hükmedilmektedir. Para genel bir değer olması yönünden, zarara uğrayanların yada yakınlarının katlandıkları acıları karşılayabilecek ve denkleştirebilecek bir çok imkanlar sağlayan, tatmin ve teselli yolları açan, dolayısıyla da manevi acıları ve kayıpları hafifleten bir vasıtaadır. AYİM'in manevi tazminatın karşılanmasına ilişkin olarak paranın haricinde, bazen davayı kazanmanında davacının sosyal durumu gözetildiğinde yeterli olabileceğini belirtmektedir;

²⁶¹ AYİM. 3.D. 6.1.1976; E.1973/280, K.1976/58.

“... davacının sosyal durumu, toplumdaki mümtaz yeri ve maddi durumu göz önüne tutulduğunda; kendisinin bu durumda duymuş olduğu elem ve ızdırabın, ne kadar çok verilirse verilsin para ile karşılanmayacağı bir gerçek olduğundan; davacının sadece davalı idareye karşı açmış olduğu manevi tazminat davasını kazanmış olmasıyla yetinmesi gerekir...”²⁶².

Bu olayda davacı emekli bir amiraldır ve bir üst rütbeye terfi ettirilmemesi nedeniyle açmış olduğu tam yargı davası hükmüdür. AYİM bu ve benzer kararlar hariç genel olarak tazmin şekli para ile tazmindir. BK.49/III. maddesinde sayılan diğer tazmin şekillerine hükmetmemektedir.

3.Manevi Tazminatın Ödenmesi

Kural olarak manevi tazminatlar parasal olarak hükmedilmektedir. Özellikle ülkemizde ekonomik sorunlar yüzünden, paranın değerinin zaman içerisinde düştüğü gözönüne alınacak olursa, irat şeklinde tazminata hükmetmek mağdurun aleyhine olacaktır. AYİM’de uygulamalarında sermaye şeklinde manevi tazminata hükmetmektedir İrat şeklinde manevi tazminata karar vermemektedir.

4.Manevi Tazminat Uygulamasında Faiz Sorunu

AYİM ilk uygulamalarında Danıştay’ın da etkisiyle manevi tazminata faiz yürütülmeyeceğine ilişkin kararlar vermiştir²⁶³. Daha sonra 1975 yılının başından 1994 yılının başına kadar 19 yıl süreyle manevi tazminata faiz yürütmüş 1994 yılı başından itibaren de yeniden içtihad değiştirerek “...Davacının manevi tazminat talebine olay tarihinden itibaren faiz yürütülmesini talep etmiş ise de; kurulumuzca gerek yaralanma anında duyduğu ve gerekse bu olay nedeniyle ömür boyu duyacağı acı ve ızdırabı

²⁶² AYİM. 3.D. 6.1.1976; E.1973/280, K.1976/58.

²⁶³ AYİM. 3.D. 6.11.1973; E.1973/1265, K.1973/708.

karşılama üzere takdir edilen manevi tazminat miktarı paranın karar anındaki alım gücü esas alınarak tespit edildiğinden davacının talebinin reddi cihetine gidilmiştir...²⁶⁴ gerekçesiyle bu yöndeki istemleri reddetmeye başlanmıştır. Fakat bu bir yıllık uygulamanın ardından, tam olarak tazmini sağlamada çok önemli bir işlev sağlayan “faiz” uygulamasına 1995 yılbaşından itibaren tekrar dönülmüştür. Ağır ekonomik koşulların, enflasyonist tesirlerin, elde edilecek manevi tazminatı kısa sürede erozyona uğratacağı dikkate alındığında, AYİM’in “faiz” uygulamasına yeniden dönüşünün ne kadar yerinde bir karar olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Manevi tazminat uygulamalarında AYİM’in bugünkü anlayışı itibarıyla modern ve doktrine uygun bir yaklaşım sergilediğini söyleyebiliriz. Hatta bugün manevi tazminata faiz uygulamayan Danıştay’dan daha ileri bir çizgide olduğu söylenebilir ²⁶⁵. AYİM’in idare hukukunun geniş, esnek, giderimci yaklaşımlarına uygun bir yaklaşım sergiliyerek, idare hukukuna katkıda bulunduğu gözlenmektedir ki, bu idare hukuku açısından sevindirici bir gelişmedir.

²⁶⁴ AYİM. 2.D. 19.1.1994; E.1993/158, K.1994/107.

²⁶⁵ Dnş. 10.D. 16.1.1985; E.1982/2908, K.1985/26 (Dnş. Der., Y.16, s.60-61, Ankara, 1986, s.462.)

SONUÇ

Son günlerde meydana gelen terör olayları ile gündemde daha fazla yer işgal eden güvenlik güçleri mensuplarımızın yaralanma, ölüm olayları ve oluşan tazminat haklarının yanısıra 1971 Anayasa değişikliği ile Türk hukunda yerini alan AYİM'nin bu hususta üretmiş olduğu çözümler bu çalışmada irdelenmeye çalışılmıştır. Özellikle AYİM'nin henüz yeni yeni bilim dünyasına kapılarını açtığı bir dönemde böyle bir çalışma yapmak ilklerden biri olmanın hazzını da yanında getirmiştir. Bu şevk ile mahkemenin en kapalı olduğu konulardan birisi olan sorumluluk elden geldiğince, mahkemenin kendi kararları ışığında doktrinle mukayeseli olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tezin birinci bölümü tamamıyla “sorumluluk” ve “tazminat” kavramlarına ayrılmıştır. Böylelikle tezin askıda kalmamasının yanısıra idari sorumluluk öğretisi ve AYİM'nin sorumluluk hukukuna yaklaşımının birlikte incelenmesi sağlanmıştır. Mahkemenin yaklaşımlarından birisi ve özellikle kusursuz sorumluluk esasına dayanılmasından “askeri hizmetin gerekleri” kıstası ile bir temel yaratılmaya çalışılması dikkat çekicidir. AYİM'nin kusur ve kusursuz sorumluluk anlayışının ve uygulamalarının öğretiyeye uygun olmasının yanısıra sorumluluk hukukuna katkı yapan ve geliştiren bir nitelik göstermeside sevindiricidir.

Tezin ikinci bölümü ise tazminat hukuku alanında en az bilinen bir konuya TSK mensuplarının “tazminat hakları” ve hak ettikleri tazminatın “hesaplanmasına “ ayrılmıştır. Belki çok şaşırtıcı gelecek ama TSK mensuplarının maddi tazminat haklarından “destekten yoksun kalma” tazminatının hesaplanmasını tüm ayrıntıları ile bir kaç kişi bilmektedir. Özellikle bu çalışma ile kalıcı ve geniş kitlelerin bilgisine sunulan hesaplama yöntemi, hesaplamada dikkate alınan kriterler bu açıdan ayrı bir önem ifade etmektedir. Yine ilk kez bu yöntemlerin eleştirisi bütün eksikliklerine rağmen bir başlangıç olması itibarıyla da önemli olduğu kanaatindeyiz.

Subay astsubayların maddi tazminat hesaplamalarında “zarar” hanesinde önemli bir yer tutan “hizmet gelirlerinin” hesaplanmasında hiç bir oranda artış yapmaksızın bu gelirlerin bulunmasına rağmen %5 faiz üzerinden Baliğ ve Peşin Değer Tablosunun kullanılması, hak sahipleri aleyhine büyük tazminat kayıplarına neden olmaktadır. Yine hesaplamalarda OYAK ve Tasarruf Teşvik ikramiyelerine %5 faiz uygulanması günümüz koşullarında oldukça düşük kalmaktadır. Ayrıca “Felaketin özlenir hale getirilmemesi” kriterinin ve gelir hesaplamalarında dikkate alınan yaş hadlerinin tekrar ele alınmasında yarar olduğu kanaatindeyiz.

Tüm bu eleştirilerin yanısıra AYİM'nin hak sahipleri kavramına verdiği geniş anlam ve kurulduğu tarihten itibaren zararın “tam ve gerçek anlamda” tazmini ilkesi tazminata müstehak kişiler açısından son derece olumlu bir yaklaşımdır. Asıl arzu edilenin TSK mensuplarının tazminat haklarını, mahkeme önüne getirilmeden ve gecikilmeden uğradıkları zararların telafi edilmesidir. Yapılan yeni yasal düzenlemeler ile uğranılan zararların tam ve gerçek anlamda telafi edilebileceğine inanıyoruz.

Objektif bir değerlendirme yaptığımızda AYİM'nin sorumluluk hukukuna yaklaşımının öğretiyeye uygun olduğunu, hak sahibi kişileri bazı eksiklikleri olsa dahi mağdur etmeyecek tazminat uygulamaları içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

TABLO-1
AYİM'İN DAVA TÜRLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIM

DAVA TÜRLERİ			YILLAR					
			1972-1987	1988-1993		1994		Toplam
Minat	Kabul	Toplam	2594	686	1771	254	1415	5780
	Red			1085		1161		
Mülkiyet hakları	Kabul	Toplam	1659	2509	5109	241	780	7548
	Red			2600		539		
Talepler	Kabul	Toplam	278	52	237	19	75	590
	Red			185		56		
Ödemelerin	Kabul	Toplam	5424	-	-	-	-	5424
	Red			-		-		
Evlilik	Kabul	Toplam	974	39	366	7	69	1409
	Red			327		62		
Miras hakları	Kabul	Toplam	1369	129	587	13	482	2438
	Red			458		469		
Mirasçılık hakları	Kabul	Toplam	1307	81	451	5	51	1809
	Red			370		46		
Talepler	Kabul	Toplam	29	7	94	-	8	131
	Red			87		8		
Evlilik-Yolluk hakları	Kabul	Toplam	180	103	522	3	69	765
	Red			419		63		
Yetimliği	Kabul	Toplam	-	381	886	136	493	1379
	Red			505		357		
Talepler	Kabul	Toplam	3233	8	34	-	-	3267
	Red			26				
Evlilik	Kabul	Toplam	4475	120	408	35	233	5116
	Red			288		198		
Toplam			21522	10465		3675		35662
Minat davalarının oranı			%12	%17		%38.5		%16.2

TABLO-2

NAKTİ TAZMİNAT KANUNU GEREĞİ YAPILAN ÖDEMELERİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

2330 Sayılı Nakdi Tazminat Kanununun yürürlüğe girdiği 6.11.1980 tarihinden

1.1.1995 tarihine kadar nakti tazminat ödenen şehit, sakat, yaralı personel sayısı

ve ödenen tazminat miktarları toplamı şu şekildedir.

YILLAR	ŞEHİT	SAKAT	YARALI	TOPLAM	ÖDENEN MİKTAR
1981	3	1	-	4	2.880.000
1982	16	-	5	21	14.589.000
1983	5	2	4	11	5.535.000
1984	3	-	3	6	2.970.000
1985	13	1	-	14	20.781.000
1986	9	1	2	12	17.651.700
1987	31	5	9	45	86.035.000
1988	23	2	4	29	191.776.900
1989	18	4	2	24	345.721.600
1990	55	13	15	83	2.356.711.000
1991	84	17	59	160	7.379.571.700
1992	137	23	110	270	17.895.868.800
1993	213	97	176	486	51.089.636.100
1994	584	114	621	1319	188.249.864.600
TOPLAM	1194	280	1010	2484	267.659.593.000

TABLO-3

NAKTİ TAZMİNATIN YARALANMA, SAKATLANMA VE ÖLÜM
HALLERİNE GÖRE ÖDEME ŞEKLİ

OCAK 1995

$$1.500 + 8.000 = 9.500 \times 1.140 \times 60 = 649.800.000$$

Yaralanma

%	
1	6.498.000 TL
2	12.996.000 TL
3	19.494.000 TL
4	25.992.000 TL
5	32.490.000 TL
6	38.988.000 TL
7	54.486.000 TL
8	51.984.000 TL
9	58.482.000 TL
10	64.980.000 TL
11	71.478.000 TL
12	77.976.000 TL
13	84.474.000 TL
14	90.972.000 TL
15	97.470.000 TL
16	103.968.000 TL
17	110.466.000 TL
18	116.964.000 TL
19	123.462.000 TL
20	129.960.000 TL

Sakatlanma

%	
5	32.490.000 TL
10	64.980.000 TL
15	97.470.000 TL
20	129.960.000 TL
6 → 25	162.450.000 TL
30	194.940.000 TL
5 → 35	227.430.000 TL
40	259.920.000 TL
4 → 45	292.410.000 TL
50	324.900.000 TL
3 → 55	357.390.000 TL
60	389.880.000 TL
2 → 65	422.370.000 TL
70	454.860.000 TL
1 → 75	487.350.000 TL
80	519.840.000 TL
85	552.330.000 TL
90	584.820.000 TL
95	617.310.000 TL
100	649.800.000 TL

TABLO-4

**TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ MEHMETÇİK VAKFININ
1994 VE 1995 YILLARI YARDIM PLANLARI**

AMA LI	YARDIMLARIN ÇEŞİTLERİ (CİNSLERİ)		1994 YILI BİRİM YARDIMI	1995 YILI BİRİM YARDIMI
1	DUL VE YETİMLERE BİR DEFA YAPILAN ÖDEME		30.000.000	50.000.000
2	SAKATLARA YAPILAN TOPTAN ÖDEMELER	1 Derece sakata	30.000.000	50.000.000
		2 Derece sakata	27.000.000	45.000.000
		3 Derece sakata	24.000.000	40.000.000
		4 Derece sakata	21.000.000	35.000.000
		5 Derece sakata	18.000.000	30.000.000
		6 Derece sakata	15.000.000	25.000.000
3	DOĞUM YARDIMI (*)	Ölen erbaş ve erin ölüm tarihinde, eşi hamile ise, doğum yaptığında eşe ödenir.	5.000.000	15.000.000
		1.nci ve 2inci derece sakatın sakat kaldığı tarihte, eşi hamile ise doğum yaptığında ödenir.	5.000.000	15.000.000
4	ÖLÜM YARDIMI (*)	Ölen erbaş ve erin sonradan çocuğunun ölümü halinde veli veya vasiye ödenir.	5.000.000	15.000.000
		1 nci ve 2 nci derece sakatın öldüğünde evliyse eşine, bekarsa Anne ve Babaya ödenir.	7.500.000	20.000.000
		1 nci ve 2 nci derece sakatın çocuğunun ölümünde veli veya vasisine ödenir.	5.000.000	15.000.000
5	BAKIM VE ÖĞRENİM YARDIMI (*)	Okula gitmeyen (12 yaşına kadar) ve İlkokula gidenlere (14 yaşına kadar)	400.000	750.000
		Ortaokul (ve muadiline) giden çocuklara (17 yaşına kadar)	500.000	1.000.000
		Liseye (ve muadiline) giden çocuklara (20 yaşına kadar)	600.000	1.500.000
		Fakülte ve Yüksek Okula gidenlere (25 yaşına kadar)	-	2.500.000 ilaveten Üni. kayıt harç ve temel kitap parası
6	BAKIM YARDIMI (*)	1 nci derece sakatın hayatı boyunca ödenir.	1.750.000	3.500.000
		2 nci derece sakatın hayatı boyunca ödenir.	1.500.000	3.000.000

(x) Yukarıda toptan ödemeler dışında ödenir.

TABLO-5

AYİM'İN ÖLÜM HALİNDE GERİDE KALANLARIN PAYLARINA İLİŞKİN PAY ORANLARI ÖRNEKLERİ

1. Ölen Bekar

A. Destek var + Az da olsa gelir var

Ana % 20 % 12,5

Baba % 20 % 12,5

Ana/Baba

birisi yok % 40 % 25

B. Destek yok + Az da olsa gelir var

Ana % 25 % 15

Baba % 25 % 15

Ana/Baba

birisi yok % 50 % 30

2. Ölen Evli Çocuksuz

A. Destek var + Az da olsa gelir var

Eş % 40 % 40

Ana % 7.5 % 5

Baba % 7.5 % 5

Ana/Baba

birisi yok % 12.5 % 10

B. Destek yok + Az da olsa gelir var

Eş % 40 % 40

Ana % 10 % 7

Baba % 10 % 7

Ana/Baba

birisi yok % 15 % 12.5

TABLO-5 DEVAMI

3. Ölen Evli Bir Çocuklu

A. Destek var + Az da olsa gelir var

Eş	% 35	% 35
Çocuk	% 15	% 15
Ana	% 5	% 4
Baba	% 5	% 4
Ana/Baba		
birisi yok	% 10	% 8

B. Destek yok + Az da olsa gelir var

Eş	% 40	% 35
Çocuk	% 15	% 15
Ana	% 6	% 5
Baba	% 6	% 5
Ana/Baba		
birisi yok	% 12	% 10

4. Ölen Evli İki Çocuklu

A. Destek var + Az da olsa gelir var

Eş	% 30	% 30
Çocuk	% 15	% 15
Çocuk	% 15	% 15
Ana	% 4	% 3
Baba	% 4	% 3
Ana/Baba		
birisi yok	% 8	% 6

B. Destek yok + Az da olsa gelir var

Eş	% 30	% 30
Çocuk	% 15	% 15
Çocuk	% 15	% 15
Ana	% 5	% 4
Baba	% 5	% 4
Ana/Baba		
birisi yok	% 10	% 8

TABLO-6

P. M. F. YAŞAMA TABLOSUNA GÖRE MUHTELİF YAŞLARDA ORTALAMA ÖM
(Population Masculine et Feminine)

Yaş	Bakiye ortalama ömür			Yaş	Bakiye ortalama ömür			Yaş	Bakiye ortalama ömür		
	Yıl	Ay	Gün		Yıl	Ay	Gün		Yıl	Ay	Gün
	0	56	7		24	35	33		5	29	70
1	60	7	9	36	32	8	12	71	8	5	22
2	60	7	2	37	31	10	29	72	7	11	28
3	59	11	24	38	31	1	7	73	7	6	17
4	59	2	20	39	30	3	23	74	7	0	29
5	58	5	0	40	29	8	26	75	6	10	21
6	57	6	28	41	28	8	26	76	6	3	1
7	56	8	19	42	27	11	17	77	5	10	14
8	55	10	3	43	27	2	6	78	5	6	3
9	54	11	9	44	26	4	26	79	5	1	29
10	54	0	11	45	25	7	24	80	4	10	10
11	53	1	10	46	24	10	18	81	4	6	10
12	52	2	9	47	24	1	14	82	4	2	20
13	51	3	12	48	23	4	11	83	3	11	17
14	50	4	15	49	22	7	16	84	3	8	19
15	49	5	29	50	21	10	21	85	3	5	29
16	48	7	16	51	21	1	25	86	3	3	20
17	47	9	15	52	20	5	3	87	3	1	14
18	46	11	20	53	19	8	16	88	2	11	24
19	46	1	25	54	18	11	28	89	2	10	3
20	45	10	29	55	18	3	12	90	2	8	19
21	44	7	5	56	17	9	29	91	2	7	16
22	43	10	3	57	16	10	29	92	2	6	21
23	43	0	18	58	16	1	7	93	2	5	25
24	42	3	9	59	15	6	21	94	2	5	14
25	41	5	29	60	14	10	25	95	2	4	26
26	40	8	16	61	14	2	24	96	2	4	8
27	39	10	29	62	13	7	5	97	2	3	23
28	39	1	7	63	12	11	24	98	2	2	28
29	38	3	27	64	12	4	8	99	2	1	17
30	37	6	3	65	11	9	4	100	2	0	0
31	36	8	16	66	11	2	2	101	1	9	18
32	35	10	29	67	10	6	6	102	1	7	2
33	35	1	7	68	10	0	18	103	1	6	3
34	34	3	16	69	9	6	3	104	1	3	1

TABLO-7
SUBAYLARIN MAAŞ, EMEKLİ MAAŞ VE EMEKLİ İKRAMİYELERİ

(1000 TL)

RUTBESİ	SUBAYLAR				HAVA YER	HAKIM			MUH.TAB.ECZ.VET.		EMEKLİ İKRAMİYESİ	
	MED. DUR.	DER. KAD.	GOST. EK GOST.	EM. ESAS HIZ. YILI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	DİĞER PERSONEL	HAKIM
TUMG.	E.1.Ç.	1/4	1500+7000	50	26.668	22.882			29.982	22.882	467.589	
TUGG.	E.1.Ç.	1/4	1500+6400	45	27.51	20.341			27.824	20.341	447.069	
KD. ALB.	E.1.Ç.	1/4	1500+5800	40	24.724	17.516	30.489	19.796	25.006	17.516	426.549	426.549
ALB.	E.2.Ç.	1/4	1500+4800	36	22.921	14.097	28.810	16.947	23.202	14.097	392.349	392.349
YB.	E.2.Ç.	1/4	1500+3600	32	18.582	9.527	25.965	13.891	18.864	9.527	348.573	362.253
KD. BNB.	E.2.Ç.	1/3	1440+3600	28	17.905	8.891	21.668	9.347	18.156	8.891	322.781	335.549
KD. BNB.	E.2.Ç.	1/2	1380+3600	27	17.855	8.806	21.551	9.157	18.107	8.806	308.790	321.102
KD. BNB.	E.2.Ç.	1/1	1320+3600	26	17.806	8.622	21.435	8.969	18.057	8.622	294.983	306.839
BNB.	E.2.Ç.	2/3	1265+3000		16.788		20.632		17.039			
BNB.	E.2.Ç.	2/2	1210+3000		16.742		20.524		16.993			
BNB.	E.2.Ç.	2/1	1155+3000		16.695		20.417		16.947			
KD. YZB.	E.2.Ç.	3/3	1110+2200		15.560		19.284		15.811			
KD. YZB.	E.2.Ç.	3/2	1065+2200		15.520		19.194		15.771			
KD. YZB.	E.2.Ç.	3/1	1020+2200		15.480		19.103		15.731			
YZB.	E.2.Ç.	4/3	985+1600		14.700		17.815		14.952			
YZB.	E.2.Ç.	4/2	950+1600		14.666		17.742		14.958			
YZB.	E.2.Ç.	4/1	915+1600		14.632		17.669		14.884			
KD. UTGM.	E.2.Ç.	5/3	895+1300		13.928		17.448		14.147			
KD. UTGM.	E.2.Ç.	5/2	865+1300		13.897		17.384		14.116			
KD. UTGM.	E.2.Ç.	5/1	835+1300		13.866		17.319		14.085			
UTGM.	E.1.Ç.	6/3	810+1150		13.095		16.165		13.315			
UTGM.	E.1.Ç.	6/2	785+1150		13.068		16.109		13.287			
UTGM.	BEKAR	6/1	760+1150		13.040		16.053		12.860			
TGM	BEKAR	7/3	740+950		12.118		15.433		12.337			
TGM	BEKAR	7/2	720+950		12.093		15.386		12.313			
TGM	BEKAR	7/1	705+950		12.072		15.348		12.291			
TGM	BEKAR	8/1	660+850		11.982		14.923		12.201			
ATGM	BEKAR	9/1	620		8.914		14.868		9.039			

NOT: HESAPLAMALARDA; (OCAK, ŞUBAT, MART AYLARI)

- AYLIK MAAŞ VE KIDEM AYLIĞI KATSAYISI 1140, TABAN AYLIĞI KATSAYISI 4135, YAN ÖDEME KATSAYISI 380, TAYİN BEDELİ 798.000 TL OLARAK DIKKATE ALINMIŞTIR.
- KIDEM AYLIĞI, PERSONELİN HİZMET YILINA GÖRE DEĞİŞİKLİK GÖSTERMEKTEDİR. HER BİR HİZMET YILI KARŞILIGI 20 PUAN OLUP, 25 VE DAHA FAZLA YIL HİZMETİ İÇİN TAVAN GOSTERGESİ 500'DUR.
- YAN ÖDEME PUANLARI KARARGAH DURUMUNA GÖRE DEĞERLENDİRİLMİŞTİR.
- MAKAM TAZMİNATI, GÖREV AYLIĞINDA VE EMEKLİ AYLIĞINDA (ORGENERAL-ALBAY) RUTBELERİ İÇİN DIKKATE ALINMIŞTIR. EMEKLİLİKTE BU TAZMİNATA HAK KAZANABİLMEK İÇİN; BU RUTBELERDE 2 YIL ÇALIŞMIŞ OLMANIN YANISIRA KAMUDA, ÖZEL SEKTÖRDE VE SERBEST MESLEK OLARAK GÖREV YAPMAMAK ŞARTLARININ BULUNMASI GEREKİR.
- EMEKLİ AYLIKLARININ HESABINDA ORGENERAL-ALBAY RUTBELERİ İÇİN KADROSUZLUK TAZMİNATI DIKKATE ALINMIŞTIR. YAŞ SINIRI SONUNDA KADROSUZLUK TAZMİNATI DÜŞÜLÜR.
- EMEKLİ AYLIKLARININ HESABINDA FİİLİ HİZMET SÜRELERİNİN EN FAZLA (TOPLAM) 8 YILI ESAS ALINMAKTADIR. FİİLİ VE İTİBARI HİZMET SÜRELERİ İLE BİRLİKTE TOPLAM 50 YIL VE DAHA FAZLA HİZMETİ OLANLAR EMEKLİYE ESAS AYLIKLARININ % 100'ÜNÜ HAKETMEKTEDİR. İTİBARI HİZMET SÜRELERİ EMEKLİ İKRAMİYELERİNE TESİR ETMEMEKTEDİR.
- EMEKLİ AYLIK VE İKRAMİYELERİ CETVELDE GÖSTERİLEN HİZMET YILLARI ESAS ALINARAK HESAPLANMIŞTIR.

TABLO-7 DEVAMI

SUBAYLAR						JET PİLOTU		PERVANELİ PLT.		SİLAH/SİS. OPR.		UÇUŞ EKİBİ		PARAŞÜTÇÜ		EMEKLİ İKRAMİYESİ
RÜTBESİ	MED. DUR.	DER. KAD.	GÖST. EK GÖST.	EM. ESAS HİZ. YILI	UÇUŞ HİZ. YILI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	
ORG.(K)	Çz.E	1/4	1500+8400	68	23	46.400	31.831									515.649
ORG.	Çz.E	1/4	1500+8000	68	23	44.272	30.235									501.789
KORG.	Çz.E	1/4	1500+7600	63	23	38.136	24.677									488.109
TÜMG.	E.1 Ç.	1/4	1500+7000	58	23	36.781	22.882									467.589
TUĞG.	E.1 Ç.	1/4	1500+6400	53	23	35.684	21.086	29.412	21.086	33.593	21.086	26.295	21.086	25.409	21.086	447.069
KD. ALB.	E.1 Ç.	1/4	1500+5800	48	23	33.960	18.653	27.686	18.653	31.869	18.653	24.570	18.653	23.684	18.653	426.549
ALB.	E.2 Ç.	1/4	1500+4800	44	23	32.687	15.143	26.413	15.143	30.596	15.143	23.297	15.143	22.411	15.143	392.349
YB.	E.2 Ç.	1/4	1500+3600	40	22	28.561	10.457	22.383	10.457	26.502	10.457	19.007	10.457	18.158	10.457	348.573
KD. BNB.	E.2 Ç.	1/3	1440+3600	36	21	28.096	9.913	22.013	9.913	26.068	9.913	18.653	9.913	17.820	9.913	322.781
KD. BNB.	E.2 Ç.	1/2	1380+3600	35	20	27.728	9.721	21.741	9.721	25.732	9.721	18.466	9.721	17.643	9.721	308.790
KD. BNB.	E.2 Ç.	1/1	1320+3600	34	19	27.466	9.530	21.543	9.530	25.492	9.530	18.278	9.530	17.466	9.53	294.983
BNB.	E.2 Ç.	2/3	1265+3000		18	26.767		20.907		24.814		17.584		16.788		
BNB.	E.2 Ç.	2/2	1210+3000		17	26.508		20.712		24.576		17.400		16.614		
BNB.	E.2 Ç.	2/1	1155+3000		16	26.249		20.517		24.339		17.216		16.441		
KD. YZB.	E.2 Ç.	3/3	1110+2200		15	25.433		19.764		23.543		16.404		15.645		
KD. YZB.	E.2 Ç.	3/2	1065+2200		14	25.180		19.575		23.312		16.226		15.477		
KD. YZB.	E.2 Ç.	3/1	1020+2200		13	24.928		19.386		23.080		16.048		15.310		
YZB.	E.2 Ç.	4/3	985-1600		12	24.254		18.777		22.429		15.449		14.722		
YZB.	E.2 Ç.	4/2	950-1600		11	24.008		18.594		22.204		15.346		14.624		
YZB.	E.2 Ç.	4/1	915-1600		10	23.762		18.412		21.978		15.243		14.526		
KD. ÜTGM.	E.2 Ç.	5/3	895-1300		9	23.164		17.909		21.412		14.756		14.055		
KD. ÜTGM.	E.2 Ç.	5/2	865-1300		8	22.814		17.655		21.095		14.587		13.897		
KD. ÜTGM.	E.2 Ç.	5/1	835-1300		7	22.571		17.476		20.872		14.418		13.739		
ÜTGM.	E.1 Ç.	6/3	810-1150		6	21.694		16.790		20.059		14.040		13.371		
ÜTGM.	E.1 Ç.	6/2	785-1150		5	21.454		16.613		19.840		13.874		13.216		
ÜTGM.	E.1 Ç.	6/1	760-1150		4	21.214		16.437		19.621		13.708		13.061		
TGM	BEKAR	7/3	740-950		3	20.186		15.536		18.636		12.782		12.331		
TGM	BEKAR	7/2	720-950		2	19.843		15.289		18.325		12.619		12.178		
TGM	BEKAR	7/1	705-950		1	19.503		15.044		18.017		12.459		12.029		
TGM	BEKAR	8/1	660-850		1	19.413		14.954		17.865		12.555		11.940		

TABLO-8

ASTSUBAYLARIN MAAŞ, EMEKLİ MAAŞ VE EMEKLİ İKRAMİYELERİ

(1000 TL)

RÜTBESİ	ASTSUBAYLAR					UÇ. HİZ. SÜR.	HAVA YER		UÇUŞ EKİBİ		PARAŞÜTÇÜ		
	MED. DUR.	DER. KAD.	GÖST. EK. GÖST.	EM. ESAS YER	HİZ. YILI UÇUCU		NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	NET MAAŞI	EMEKLİ MAAŞI	EMEKLİ İKRAMİYESİ
II. KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	1/3	1440+3600	38	43	23	17.249	10.244	19.218	10.826	18.332	10.826	349.257
II. KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	2/6	1440+3000	35	43	23	16.878	9.314	18.847	10.19	17.960	10.190	328.737
II. KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	2/5	1380+3000	34	42	23	16.840	9.147	18.810	10.018	17.963	10.018	326.685
II. KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	2/4	1320+3000	32	40	23	16.791	8.854	18.760	9.718	17.874	9.718	323.949
KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	2/3	1265+3000	31	39	23	16.179	8.677	18.679	9.534	17.793	9.534	321.384
KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	2/2	1210+3000	29	37	23	16.133	8.395	18.633	9.245	17.746	9.245	308.191
KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	2/1	1155+3000	28	36	22	16.086	8.222	18.103	9.065	17.254	9.065	295.17
KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	3/3	1110+2200	27	35	21	14.958	7.357	17.299	8.122	16.465	8.122	258.008
KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	3/2	1065+2200	26	34	20	14.918	7.206	17.120	7.964	16.298	7.964	246.521
KAD.KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	3/1	1020+2200			19	14.877		16.942		16.130		
KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	4/3	985+1600			18	13.872		16.261		15.464		
KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	4/2	950+1600			17	13.838		16.089		15.303		
KD.BÇVŞ.	E.2.Ç.	4/1	915+1600			16	13.804		15.917		15.142		
BÇVŞ.	E.2.Ç.	5/3	895+1300			15	13.014		15.451		14.692		
BÇVŞ.	E.2.Ç.	5/2	865+1300			14	12.938		15.282		14.533		
BÇVŞ.	E.2.Ç.	5/1	835+1300			13	12.952		15.113		14.375		
KD.ÜÇVŞ.	E.2.Ç.	6/3	810+1150			12	12.253		14.806		14.078		
KD.ÜÇVŞ.	E.2.Ç.	6/2	785+1150			11	12.225		14.709		13.987		
KD.ÜÇVŞ.	E.2.Ç.	6/1	760+1150			10	12.197		14.612		13.895		
ÜÇVŞ.	E.1.Ç.	7/3	740+950			9	11.412		14.151		13.45		
ÜÇVŞ.	E.1.Ç.	7/2	720+950			8	11.387		13.988		13.298		
ÜÇVŞ.	E.1.Ç.	7/1	705+950			7	11.366		13.828		13.149		
KD.ÇVŞ.	E.1.Ç.	8/3	690+850			6	10.179		13.565		12.896		
KD.ÇVŞ.	E.1.Ç.	8/2	675+850			5	10.157		13.406		12.747		
KD.ÇVŞ.	E.1.Ç.	8/1	650+850			4	10.136		13.246		12.598		
ASTSB. ÇVŞ.	BEKAR	9/3	645			3	8.624		12.127		11.490		
ASTSB. ÇVŞ.	BEKAR	9/2	630			2	8.602		11.967		11.341		
ASTSB. ÇVŞ.	BEKAR	9/1	620			1	8.583		11.811		11.195		
ASTSB. ÇVŞ.	BEKAR	10/1	590			1	8.565		11.792		11.176		

NOT: HESAPLAMALARDA; (OCAK, ŞUBAT, MART AYLARI)

1. AYLIK MAAŞ VE KIDEM AYLIĞI KATSAYISI 1140, TABAN AYLIĞI KATSAYISI 4135, YAN ÖDEME KATSAYISI 380, TAYİN BEDELİ 798.000 TL. OLARAK DİKKATE ALINMIŞTIR.
2. YAN ÖDEME PUANLARI KARARGAH DURUMUNA GÖRE DEĞERLENDİRİLMİŞTİR.
3. EMEKLİ AYLIĞI VE İKRAMİYELERİ CETVELDE GÖSTERİLEN HİZMET YILLARINA GÖRE HESAPLANMIŞTIR.
4. KIDEM AYLIĞI, PERSONELİN HİZMET YILINA GÖRE DEĞİŞİKLİK GÖSTERMEKTEDİR. HER BİR HİZMET YILI KARŞILIĞI 20 PUAN OLUP, 25 VE DAHA FAZLA YIL HİZMETİ OLANLAR İÇİN TAVAN GÖSTERGE 500'DÜR.
5. SİVİL MEMUR MAAŞLARI OYAK ÜYESİ OLARAK DİKKATE ALINMAMIŞTIR.
6. SİVİL MEMURLARA 486 SAYILI K. H. K. İLE GETİRİLEN AZAMI % 15 EK ÖZEL HİZMET TAZMİNATI HESAPLAMALARDA DİKKATE ALINMAMISTIR.

TABLO-9

AYIM'NE GÖRE DUL EŞİN EVLENME ŞANSI İNDİRİM ORANLARI

17- 20 Yaş arası	% 52
21- 25 Yaş arası	% 40
26- 30 Yaş arası	% 27
31- 35 Yaş arası	% 17
36- 40 Yaş arası	% 9
41- 50 Yaş arası	% 2
51- 55 Yaş arası	% 1

* Yukarıdaki yüzdeler çocuksuz eşler içindir. 18 yaşından küçük olan her çocuk için belirtilen oranlardan % 5 indirim yapılır.

TABLO-10

TSK MENSUBU MALÜLÜN MAAŞININ DIŞINDA KAZANABİLECEĞİ VARSAYILAN GELİR

<u>Maliyet Derecesi</u>	<u>Kazanabileceği Varsayılan Gelir</u>
1nci Derece Malül	–
2nci Derece Malül	Asgari ücret
3nci Derece Malül	Asgari ücretin % 25 fazlası
4nci Derece Malül	Asgari ücretin % 50 fazlası
5nci Derece Malül	Asgari ücretin % 75 fazlası
6nci Derece Malül	Asgari ücretin iki katı

TABLO-11
% 5 FAİZ UZERINDEN
BALIĞ VE PEŞİN DEĞER TABLOSU

$$K=1+\frac{5}{100}$$

n	k^n	$\frac{1}{k^n}$	$\frac{k^n-1}{k-1}$	$\frac{k^n-1}{k^n(k-1)}$	$\frac{k^n(k-1)}{k^n-1}$
1	1.0500	0.95238	1.0000	0.9524	1.05000
2	1.1025	0.90703	2.0500	1.8594	0.53780
3	1.1576	0.86384	3.1525	2.7232	0.36721
4	1.2155	0.82270	4.3101	3.5460	0.28201
5	1.2763	0.78353	5.5256	4.3295	0.23097
6	1.3401	0.74622	6.8019	5.0757	0.19702
7	1.4071	0.71068	8.1420	5.7864	0.17282
8	1.4775	0.67684	9.5491	6.4632	0.15472
9	1.5513	0.64461	11.0266	7.1078	0.14069
10	1.6289	0.61391	12.5779	7.7217	0.12950
11	1.7103	0.58468	14.2068	8.3064	0.12039
12	1.7959	0.55684	15.9171	8.8633	0.11283
13	1.8856	0.53032	17.7130	9.3936	0.10646
14	1.9799	0.50507	19.5986	9.8986	0.10102
15	2.0789	0.48102	21.5786	10.3797	0.09634
16	2.1829	0.45811	23.6575	10.8378	0.09227
17	2.2920	0.43630	25.8404	11.2741	0.08870
18	2.4066	0.41552	28.1324	11.6896	0.08555
19	2.5270	0.39573	30.5390	12.0853	0.08275
20	2.6533	0.37689	33.0660	12.4622	0.08024
21	2.7860	0.35894	35.7193	12.8212	0.07800
22	2.9253	0.34185	38.5052	12.1630	0.07597
23	3.0715	0.32557	41.4305	13.4886	0.07414
24	3.2251	0.31007	44.5020	13.7986	0.07274
25	3.3864	0.29530	47.7271	14.0939	0.07095
26	3.5557	0.28124	51.1135	14.3752	0.06956
27	3.7335	0.26785	54.6691	14.6430	0.06829
28	3.9201	0.25509	58.4026	14.8981	0.06712
29	4.1161	0.24295	62.3227	15.1411	0.06605
30	4.3219	0.23138	66.4388	15.3725	0.06505
31	4.5380	0.22036	70.7608	15.5928	0.06413
32	4.7649	0.20987	75.2988	15.8027	0.06328
33	5.0032	0.19987	80.0638	16.0025	0.06249
34	5.2533	0.19035	85.0670	16.1929	0.06176
35	5.5160	0.18129	90.3203	16.3742	0.06107
36	5.7918	0.17266	95.8363	16.5469	0.06043
37	6.0814	0.16444	101.6281	16.7113	0.05984
38	6.3855	0.15661	107.7095	16.8679	0.05928
39	6.7048	0.14915	114.0950	17.0170	0.05876
40	7.0400	0.14205	120.7998	17.1591	0.05828
41	7.3920	0.13528	127.8398	17.2944	0.05782
42	7.7616	0.12884	135.2318	17.4232	0.05739
43	8.1497	0.12270	142.9933	17.5459	0.05699
44	8.5572	0.11686	151.1430	17.6628	0.05662
45	8.9950	0.11130	159.7002	17.7741	0.05626
46	9.4343	0.10600	168.6852	17.8801	0.05593
47	9.9060	0.10095	178.1194	17.9810	0.05561
48	10.4013	0.09614	188.0254	18.0772	0.05532
49	10.9213	0.09156	198.4267	18.1687	0.05504
50	11.4674	0.08720	209.3480	18.2559	0.05478

Yıllar 1 Liranın n devre sonundaki baliğ $K^n(Un)$

1 Liranın n vadeli peşin değeri $\frac{1}{K^n}$ kn

Devre sonlarında n devre müddetle yatırılan 1 liralık taksitlerin peşin değerleri toplamı

TABLO-12

MAKAM VE KADROSUZLUK TAZMİNATI

(1.1.1995 TARİHİ İTİBARIYLA)

ORGENERAL KISTAS AYLIK HESABI: $1500+8000=9500 \times 1140=10.830.000$

RÜTBE	ÇIPLAK EMEKLİ MAAŞI	MAKAM TAZMİNATI	YAŞ HADDİ	KADROSUZLUK TAZMİNATI
		GÖST. X MAAŞ KATSAYI=TUTAR		KISTAS AYLIK X % 100= TUTAR
ORG. (K)	31.831.000	$15.000 \times 1140=17.100.000$	65	$10.830.000 \times 30=3.249.000$
ORGENERAL	30.235.000	$11.000 \times 1140=12.540.000$	65	$10.830.000 \times 30=3.249.000$
KORGENERAL	24.677.000	$7000 \times 1140=7.980.000$	65	$10.830.000 \times 25=2.707.000$
TÜMGENERAL	22.882.000	$5500 \times 1140=6.270.000$	62	$10.830.000 \times 20=2.166.000$
TUĞGENERAL	21.086.000	$5000 \times 1140=5.700.000$	62	$10.830.000 \times 15=1.624.500$
KD. ALBAY	18.653.000	$3500 \times 1140=3.990.000$	60	$10.830.000 \times 12=1.299.600$
ALBAY	15.143.000	$3000 \times 1140=3.420.000$	60	$10.830.000 \times 12=1.299.600$

MAKAM TAZMİNATINDAN YARARLANMA ŞARTLARI

Makam Tazminatına hak kazanılan rütbede toplam iki yıl çalışmış olmak.

TABLO-13

DUL VE YETİMLERE BAĞLANACAK AYLIKLARIN ORANLARI

	% Oranı				
Eş	75	60	50	-	-
1. Çocuk	-	30	25	50	40
2. Çocuk	-	-	25	-	40

TABLO-14

ŞEHİT DUL VE YETİMLERİNİN AYLIKLARINDA SAĞLANAN İYİŞLEŞTİRMELERE İLİŞKİN ÖRNEKLER

(1.000.000)

RÜTBELER	MEVCUT AYLIKLAR (MART 1995)	NİSAN 1995'DE BAĞLANACAK AYLIKLAR (*)
TUĞGENERAL	26.820.000	38.397.000
ALBAY	18.650.000	31.642.000
YARBAY	16.675.000	25.250.000
BİNBAŞI	14.620.000	22.420.000
YÜZBAŞI	11.980.000	19.632.000
ÜSTTEĞMEN	10.225.000	17.523.000
TEĞMEN	9.400.000	16.471.000
KD. BAŞÇAVUŞ	13.540.000	19.894.000
KD. ÜSTÇAVUŞ	10.540.000	16.097.000
ASTSB. ÇAVUŞ	8.150.000	11.884.000
UZMAN ERBAŞ (ÇAVUŞ)	8.150.000	11.884.000
ERBAŞ ER	7.836.000	11.530.000

YASAL DÜZENLEMELERE GÖRE, ŞEHİT DUL VE YETİMLERİNE BAĞLANACAK MAAŞLAR, GÖREVDE BULUNAN EMSALLERİNİN ALMAKTA OLDUĞU AYLIKTAN DAHA AZ OLMAYACAKTIR.

TABLO-14 DEVAMI

ŞEHİT PERSONEL AİLELERİNE YAPILAN NAKTİ ÖDEMELER VE SAĞLANAN ARTIŞLAR

(NİSAN 1995)

RÜTBELER	NAKTİ	OYAK ÖLÜM	OYAK	EM. SAN.	TSK. ÖLÜM	TEKEL VE	HV. K. K. YAR.	GN. KUR.	MORSAN	TOPLAM ELE	
	TAZMİNAT	YARDIMI (*)	EM. YARDIMI	İK.	YARDIMI	ÜRÜNLERİ	SANDIĞI	YARDIMI		GEÇEN	ARTIŞ
TUĞGENERAL	698	356	300	593	19	26	325	50	200	2567	558
ALBAY	698	317	218	593	15	26	325	50	200	2442	661
YARBAY	698	317	187	593	12	26	325	50	200	2408	707
BİNBAŞI	698	317	152	593	10	26	325	50	200	2371	841
YÜZBAŞI	698	317	66	593	6	26	325	50	200	2281	918
ÜSTEĞMEN	698	317	41	593	5	26	325	50	200	2255	974

TEĞMEN	698	317	15	593	3	26	325	50	200	2227	1000
KD. BAŞÇAVU	698	317	180	593	8	26	325	50	200	2397	893
KD. ÜSTÇAVU	698	317	43	593	5	26	325	50	200	2257	939
ASTSB. ÇAVUŞ	698	317	17	593	2	26	325	50	200	2228	1031

UZMAN ERBAŞI	698	317	15	593	1	26		50		1700	1034
--------------	-----	-----	----	-----	---	----	--	----	--	------	------

ERBAŞ/ER	698					26		50		774	386
----------	-----	--	--	--	--	----	--	----	--	-----	-----

OYAK EMEKLİLİK YARDIMINA 1994 YILI KAR PAYI DAHİL DEĞİLDİR. (ORTALAMA KAR PAYI % 91 SEVİYESİNDEDİR.)

ER/ERBAŞLARA AYRICA 50 MİLYON TL. MEHMETÇİK VAKFI TARAFINDAN YARDIM YAPILMAKTADIR.

(EK-1)

TSK MENSUPLARI MAAŞ HESAPLAMA TABLOSU

TSK mensuplarının maaş gelirleri;

1. Aylıklar

- a.Temel gösterge aylığı
- b.Ek gösterge aylığı
- c.Taban aylığı
- d.Kıdem aylığı

2.Tazminatlar

- a.Görevle ilgili tazminatlar
(Uçuş taz., yargıçlık taz., mühendislik, doktorluk vs.taz.)
- b.Silahlı Kuvvetler hizmet tazminatı
- c.Makam tazminatı

3.Yan Ödemeler

- a.İş riski
- b.İş güçlüğü
- c.Eleman temininde güçlük
- d.Mali sorumluluk
- e.Komutanlık

4.Diğer Ödemeler

- a.Aile yardımı
- b.Çocuk yardımı
- c.Tayın bedeli
- d.Lisan tazminatı
- e.Lojman tazminatı

5.Devletçe Verilen Karşılıklar

- a.%20 Emekli Sandığı devlet katkısı
- b.%3 Tasarrufu teşvik devlet katkısı olarak beş ana grup içerisinde yer alır ve brüt olarak hesaplanır.

TSK mensuplarının maaşlarında yapılan kesintiler ise;

1.Sosyal Güvenlik Kuruluşları Üye Aidatları

- a.Emekli Sandığı üye aidatı
- b.OYAK üye aidatı

2.Tasarrufu Teşvik Kesintisi

3.Vergiler

- a.Gelir vergisi
- b.Damga vergisi

Ele geçen net maaş ise maaş gelirlerinden resmi kesintilerin çıkarılması ile elde edilir.

Maaş hesaplamasında adı geçen kavramları açıklayalım:

Gösterge aylığı	:Her memurun derece kademe (kadro) karşılığı puanı ile katsayısının çarpımı ile elde edilir. (8/1 derece için 660 puan gibi)
Ek gösterge	:Her memurun derece kademe ve ünvanına göre aldıkları puanın katsayı ile çarpımından elde edilir. (P.Kd. Alb. için 5800, P.Tğm. için 850 puan gibi)
Taban aylığı	:Her memur için verilen 1000 puanın taban aylığı katsayısı ile çarpımından elde edilir.
Kıdem aylığı	:TSK mensuplarının görevde tamamladıkları her yıl için verilen 20 puanların toplamının katsayı ile çarpımından elde edilir. Puan toplamı 500'ü geçemez.

Görevle ilgili tazminatlar :Rütbe, hizmet yılı karşılığı belirlenen % (Uçuş, denizaltı, yarğışlık vs.tazminatı) oranlarının en yüksek devlet memuru maaşı ile çarpımından elde edilir.

Silahlı Kuvvetler tazminatı :Rütbe karşılığı belirlenen % oranını en yüksek devlet memuru maaşı ile çarpımından elde edilir.

Makam tazminatı :Rütbe karşılığı albay ve daha yukarı rütbedeki TSK mensuplarına verilen puanın katsayı ile çarpımından elde edilir. (Albay için 2500, Kd. Alb. için 3000 puan gibi).

En yüksek devlet memuru aylığı :En yüksek gösterge ve ek gösterge puanına sahip olan devlet memuru aylığıdır. Gösterge ve ek gösterge puanlarının toplamının maaş katsayısı ile çarpımından elde edilir.

Yan ödemeler :Rütbe karşılığı ve kadro ile bağlantılı olarak tespit edilen puanların yan ödeme katsayısı ile çarpımından elde edilir.

Aile yardımı :Hiçbir gelir karşılığı çalışmayan eş (karı-koca) için verilen 300 puanın katsayı ile çarpımından elde edilir.

Çocuk yardımı :Azami iki çocuk için ve çocuk başına 50 puan verilir. 18 yaşını geçmiş ve tahsil hayatı olmayan erkek çocuklara verilmez.

Tayın bedeli	:Silahı Kuvvetler, İçişleri Bakanlığı ve gümrük görevlileri alır. 700 puanın katsayı ile çarpımından elde edilir.
Lisan tazminatı	:Yapılan yabancı dil sınavında aldıkları not karşılığı devlet memurlarına verilen tazminattır.
Lojman tazminatı	:Ek gösterge ile bağlantılı olarak lojmanda oturmayan memurlara verilen tazminattır.
Genel indirim	:193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda belirtilen indirim miktarıdır. 1995 yılı için 900.000 TL dir.

Yukarıdaki tanımlamalar ışığında pilot korgeneral bir subayın net maaşını, emekli maaşını ve emekli ikramiyesini hesaplayalım:

<u>1995 Nisan</u>		<u>Korgeneralin</u>	
Maaş katsayısı	: 1225	Gösterge puanı	: 1500
Taban aylığı katsayısı	: 4490	Ek gösterge puanı	: 7600
Yan ödeme katsayısı	: 415	Kıdem puanı	: 500
Genel indirim	: 900.000	Uçuş tazminat puanı %	: 310
		Makam tazminat puanı	: 7000
		İş riski + iş güçlüğü puanı:	5600
		Komutanlık puanı	: 4850

Maaş hesaplamasında baz alınan katsayı ve puanlar 1.Tak. Hv. Kv.K.lığı Komptrolörlük Başkanlığı Maliye Muhasebe Şube Müdürlüğü'nden alınmıştır. Ayrıca ilgili Resmi gazetelerden de bulunabilir.

1.Aylık

a.Gösterge aylığı =Gösterge puanı x Maaş katsayısı=1500 x 1225
=1.875.000

b.Ek gösterge aylığı =Ek gösterge puanı x Maaş katsayısı=7600 x 1225
=9.310.000

c.Taban aylığı =1000 x Taban aylığı katsayısı=1000 x 4490
=4.490.000

d.Kıdem aylığı =Kıdem aylığı puanı x Maaş kat.=500 x 1225
=612.500

2.Tazminatlar

a.Uçuş tazminatı (Kanun gereği uçuş, denizaltı, yargıçlık tazminatı alanlar Silahlı Kuvvetler tazminatını alamaz)

$$\begin{aligned} &= \text{En yüksek devlet memuru aylığı} \times \% \text{ oranı} \\ &= [(\text{Gösterge} + \text{Ek gösterge}) \times \text{Maaş kat}] \times \% 310 \\ &= [(1.500 + 8.000) \times 1225] \times \% 310 \\ &= 11.637.500 \times \% 310 \\ &= 36.076.250 \end{aligned}$$

b.Makam tazminatı =Makam puanı x Maaş katsayısı
=7000 x 1225
=8.575.000TL

3.Yan Ödemeler

a.İş riski+İş güçlüğü tazminatı=(İş riski puanı+İş güçlüğü puanı) x Yan ödeme katsayısı
=5600 x 415
=2.342.000

$$\begin{aligned} \text{b. Komutanlık taminatı} &= \text{Komutanlık puanı} \times \text{Yan Ödeme katsayısı} \\ &= 4850 \times 415 \\ &= 2.012.750 \end{aligned}$$

4. Diğer Ödemeler

$$\begin{aligned} \text{a. Aile+Çocuk yardımı} &= (\text{Aile} + \text{Çocuk puanı}) \times \text{Maaş katsayısı} \\ &= (300 + 50) \times 1225 \\ &= 428.750 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{b. Tayın bedeli} &= 700 \times \text{Maaş katsayısı} \\ &= 700 \times 1225 \\ &= 857.500 \end{aligned}$$

5. Devletçe Verilen Karşılıklar

a. % 20 Emekli Sandığı katkısı

Emekli Sandığı ve Oyak keseneğine esas Matrah -1= Gösterge aylığı+Ek gösterge aylığı + Taban aylığı + Kıdem aylığı + En yük. dev. mem. ay. % 26

$$\begin{aligned} \text{Matrah -1} &= 1.875.000 + 9.310.000 + 4.490.000 + 612.500 \\ &\quad + 3.025.700 \\ &= 19.313.250 \\ \% 20 \text{ Dev. katkısı} &= \text{Matrah -1} \times \%20 = 19.313.250 \times \% 20 \\ &= 3.863.000 \end{aligned}$$

b. %3 Tasarruf Teşvik devlet katkısı

Tasarruf teşvik keseneğine esas Matrah -2

Matrah -2= Aylıklar + Tazminatlar + Yan ödemeler + Tayın bedeli

Matrah -2= (Gösterge aylığı+Ek Gösterge aylığı+Taban aylığı+Kıdem aylığı) + (Uçuş tazminatı+Makam tazminatı) + [(İş riski tazminatı + İş güçlüğü tazminatı) + Komutanlık tazminatı)] + Tayın bedeli

$$\begin{aligned}\text{Matrah-2} &= (1.875.000 + 9.310.000 + 4.490.000 + 612.500) \\ &+ (36.076.250+ 8.575.000) + [(2.342.000)+2.012.750] + 857.500 \\ &= 66.151.000\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\% 3 \text{ Devlet katkısı} &= \text{Matrah-2} \times \% 3 = 66.151.000 \times \% 3 \\ &= 1.984.000\end{aligned}$$

6.Sosyal Güvenlik Kuruluşları Üye Aidatları

a.Emekli Sandığı üye aidatı

Emekli Sandığı keseneğine esas Matrah-1 x % 15 = Üye katkısı
Üye katkısı=(Gösterge aylığı + Ek gösterge aylığı + Taban aylığı +
Kıdem aylığı + En yüksek devlet memuru aylığı % 26) x %15

$$\begin{aligned}&= (1.875.000 + 9.310.000 + 4.490.000 + 612.500 + 3.025.000) \times \% 15 \\ &= 2.897.000\end{aligned}$$

b. OYAK üye aidatı

OYAK keseneğine esas Matrah-1 x % 10 = Üye aidatı
Üye aidatı = (Aylıklar+En yüksek devlet memuru aylığı % 26) x % 10

$$\begin{aligned}&= (1.875.000 + 9.310.000 + 4.490.000 + 612.500 \\ &+ 3.025.000) \times \% 10 \\ &= 1.931.000\end{aligned}$$

7.Tasarrufu teşvik kesintisi

$$\begin{aligned}\text{Üye katkısı} &= \text{Tasarrufu teşvik keseneğine esas Matrah} - 2 \times \% 2 \\ \text{Üye katkısı} &= (\text{Aylıklar} + \text{Tazminatlar} + \text{Yan ödemeler} + \text{Tayın bedeli}) \times \% 2 \\ &= (1.875.000 + 9.310.000 + 4.490.000 + 612.500 + 36.076.250 \\ &\quad + 8.575.000 + 2.342.000 + 2.012.750 + 857.500) \times \% 2 \\ &= 66.151.000 \times \% 2 \\ &= 1.323.000\end{aligned}$$

8.Vergiler

a.Gelir vergisi

Gelir vergisine tabi gelirler

Vergiye tabi gelirler= Gösterge aylığı + Ek gösterge aylığı + Kıdem aylığı + Taban aylığı + İş riski tazminatı + İş güçlüğü tazminatı+Komutanlık tazminatı + % 20 Emekli Sandığı devlet katkısı + % 3 Tasarruf teşvik devlet katkısı

$$\begin{aligned}\text{Vergiye tabi gelirler} &= 1.875.000 + 9.310.000 + 4.490.000 + 612.500 \\ &\quad + 2.342.000 + 2.012.0750 + 3.863.000 + 1.984.000 \\ &= 26.489.250\end{aligned}$$

Gelir vergisinden muaf gelirler

Vergiden muaf gelirler = Emekli sandığı toplam keseneği + Tasarrufu teşvik toplam keseneği + OYAK keseneği + Asgari geçim indirimi
=(% 20 Devlet katkısı + % 15 Üye katkısı) +
(% 3 Devlet katkısı + % 2 Üye katkısı) + Oyak keseneği + Asgari geçim indirimi

$$\begin{aligned} & (3.863.000 + 1.984.000) - [(2.897.000 + 1.931.000) + 1.323.000 + \\ & (3.422.000 + 261.174)] \\ & = (16.287.500 + 44.651.250 + 4.354.000 + 1.286.250 + 5.847.000) - \\ & (4.828.000 + 1.323.000 + 3.683.000) \\ & = 72.426.000 - 9.834.000 \\ & = 62.592\ 000 \end{aligned}$$

EK- II
SUBAY VE ASTSUBAYLAR İÇİN MADDİ TAZMİNAT
HAKEDİŞ HESAPLAMA YÖNTEMİ

I.ZARAR HESABI

A.Her Rütbe Karşılığı Alacağı Hizmet Gelirleri (Maaşları)

1 nci dönem

Zararın başlangıcı ile mahkemece tazminata hükmolunması halinde tazminatın ödeneceği varsayılan tarih arası.

*Zararın başlangıcı - ölüm veya yaralanma halinden sonra hangi aylığı almadıysa o tarihten başlar (Örn. 13 Kasım'da öldü 15 Kasım başlangıç olur. 17 Kasım'da öldü 15 Aralık başlangıç olur.)

*Tazminatın ödeneceği varsayılan tarih- mahkemece tazminata hüküm verildikten sonra bu kararın maliyeye gidip, maliyeye ödeme yapılacağı tahmin edildiği tarih. Bilirkişice saptanır.

2 nci dönem

Tazminatın ödeneceği varsayılan tarihi izleyen aydan, kadrosuzluktan emekli olacağı yılın Eylül ayı sonuna kadar olan dönem. Astsubaylar için 55 yaş emeklilik için baz alınır.

Her iki dönem için derece, rütbe karşılığı olan maaşları o andaki (hesaplamanın yapıldığı an) katsayı gösterge vs. göre hesaplanır. Teğmen iken ölmüş ise o rütbede o tarihte kaç lira maaş alıyor, ondan bir yıl kıdemli olan kaç lira maaş alıyor bu hesaplama her derece, kademe, rütbe

için kadrosuzluktan emekli olacağı kıdemli albaylık sonuna kadar tek tek hesaplanır. 1 nci dönem içerisinde kalan dönem gelirler toplanır. 2 nci dönem içerisinde kalan toplanır kaç yıllık süreyi kapsıyorsa o yılın karşılığı PSD katsayısı bulunur ve bu döneme ait hizmet gelirlerinin Peşin Sermaye Değeri (PSD) katsayısı ile çarpılarak bulunur. Her iki dönem hizmet gelirleri toplanarak hizmet gelirlerinden meydana gelen zarar tespit edilir.

B. Kadrosuzluktan Emekliye Ayrıldığı Tarihten 65 Yaşını Doldurduğu 30 Ağustosun sonuna Kadar Geçen Dönem

Hesaplanması :

$$\text{PSD katsayı farkı} \times \frac{\text{E} \quad \text{M} \quad \text{K}}{\text{Emekli Aylığı} + \text{Makam Taz.} + \text{Kadrosuzluk Taz.}} \times \text{Ay sayısı} = \text{B}$$

Yıl sayısı

* Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih ile Kadrosuzluktan emekliye ayrıldığı tarihten sonraki 1 Ekim tarihine kadar geçen sürenin PSD katsayısı bulunur. (EMK başlangıç tarihi)

* Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih ile 65 yaşını doldurduğu tarihin 30 Ağustosuna kadar olan sürenin PSD katsayısı bulunur. (EMK sonu olan tarih)

* Bulunan iki PSD katsayısı farkı bulunur.

* Bu dönem kaç ay ve yıl ise bulunur.

* Yukarıdaki formülle bulunan bu değerler tatbik edilir.

* Astsubaylar için Kadrosuzluk Tazminat ve Makam Tazminatı yoktur. Sadece 55 yaşından muhtemel yaşam sonuna kadar emekli aylığı yukarıdaki formüle göre aynı yöntem ile hesaplanır. PSD katsayıları farkı, ay ve yıl tespit edilir ve bu dönem PSD hesaplanır.

* Uzman Jandarma Çavuşlar için emeklilik yaşı 56'dır. Astsubaylar gibi hesaplanır.

* Uzman Erbaşlar için 3269 sayılı Uzman erbaş Kanununun 5. maddesine göre emeklilik yaşı 45 yaşına girdikleri yıldır. Astsubaylar gibi hesaplanır.

C. 65 Yaşını Tamaladığı Yılın 1 Eylül Tarihinden Muhtemel Ömür Sonuna Kadar Olan Dönem

$$\text{PSD katsayılar farkı} \times \frac{(\text{Emekli Aylığı} + \text{Makam Tazminatı})}{\text{Yıl Sayısı}} \times \text{Ay Sayısı} = C$$

* Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih ile 65 yaşını doldurduğu yılın 1 Eylül tarihi arasındaki sürenin PSD katsayısı bulunur.

* Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih ile muhtemel ömür sonu tarihi arasındaki sürenin PSD katsayısı bulunur.

* Bulunan iki PSD katsayısı farkı bulunur.

* Bu dönem kaç ay ve yıl ise bulunur.

* Yukarıdaki formüle bulunan bu değerler tatbik edilir.

D. Dul Aylığı

Subayın muhtemel yaşam sonunu izleyen aydan dul eşin muhtemel ömür sonuna kadar olan dönem.

$$\text{PSD katsayılar farkı} \times \frac{(\text{Emekli Aylığının \% 75} + \text{Makam Tazminatı})}{\text{Yıl Sayısı}} \times \text{Ay sayısı} = D$$

* Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih ile subayın muhtemel yaşam sonuna kadar olan tarih arasındaki sürenin PSD katsayısı bulunur.

*(Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih ile subayın eşinin muhtemel yaşam sonuna kadar olan tarih arasındaki sürenin PSD katsayısı bulunur.

* Bulunan iki PSD katsayısı farkı bulunur.

* Bu dönem kaç ay ve yıl ise bulunur.

* Yukarıdaki formüle bulunan bu değerler tatbik edilir.

E. Emekli İkramesi

PSD katsayısı.x $\left(\left[\left[(\text{Gösterge} + \text{Ek gösterge}) \times \text{Katsayı} \right] + \text{Taban aylığı} + \text{Kıdem Aylığı} + \text{Orgeneralin Aylığının \% 11} \right] \times 30 \right) = E$

* Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih ile kadrosuzluktan emekliye ayrılacağı tarih arasındaki sürenin PSD katsayısı ile emekli ikramiyesini çarparak PSD'sini buluyoruz.

* PSD katsayısı $\left(\frac{1}{K_n} \right)$ formüllü 2 nci sütundan bulunur.

F. Oyak İkramesi

*Zararın başlangıcından itibaren, (Zarar öncesi kesintiler mirasçılara ödenir, tazminat hesabında dikkate alınmaz.) kadrosuzluktan emekliye ayrılacağı döneme kadar yapılacak OYAK kesintileri toplanır. Bulunan rakam % 5 ile faizlendirilir ve bu dönemdeki yıl sayısı ile çarpılır.

$$\text{Oyak İkramesi} = [\text{Oyak Kesinti Toplamı} + (\text{Oyak Kesinti Toplamı} \% 5) \times \text{yıl}]$$
$$\text{Oyak İkramesi PSD} = \frac{\text{OYAK İkramesi}}{\text{Yıl}} \times \text{PSD Katsayı}$$

*Zararın Başlangıç tarihinden, kadrosuzluktan emekli oluncaya kadar ki tarihe kadar geçen sürenin PSD katsayısı ($\frac{1}{K_n}$) 4 ncü sütundan bulunur.

G. Zorunlu Tasarruf

OYAK İkramesi gibi hesaplanır.

H. Zarar Toplamı

$$H = A + B + C + D + E + F + G$$

*Maluliyet halinde dul aylığı hesaba katılmaz.

II. YARAR HESABI

A. Aylıklar

10 yılını doldurmamış ise,

Sadece vâzife malülü veya harp malülü aylığı mahsup edilir. Bu emekli sandığına bildirilir. (Aylığın bağlandığı tarihten, Emekli Sandığının en son ödeme yaptığı tarih yani yazıyı mahkemeye gönderdiği tarihe kadar hesaplanır.)

1 nci dönem,

Emekli aylığının bağlandığı tarihten tazminatın ödeneceği varsayılan tarihe kadarki dönemde ödenen emekli aylıkları toplanır.

2 nci dönem,

Tazminatın ödeneceği varsayılan tarihi izleyen aydan muhtemel ömür sonuna kadar ödenecek aylıklar toplanır ve bu dönem arası sürenin PSD kasayısı ile çarpılarak PSD bulunur.

* Aylıklardan sağlanan yarar = 1 nci dönem geliri + 2 nci dönem geliri = A

B. Emekli İkramesi Ödenmiş Kısmı

* Ölüm tarihine kadar hesaplanan emekli ikramiyesidir.

* Bu yarar Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarihe Kadar yıllık %30 faizle faizlendirilir. Faizlendirme işlemi yıl, ay, gün hesabı dikkate alınarak yapılır.

[Emekli İkramesi + (Emekli İkrm.% 30) x Yıl) = B

C. TÜTÜN İKRAMESİ

1 nci dönem,

Emekli Sandığının yıllık olarak bildirdiği miktar Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarihe kadar toplanır.

2 nci dönem

Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih izleyen yıldan muhtemel ömür sonuna kadar hesaplanacak yıllık tütün ikramiyeleri toplanır ve bu döneme ait süre karşılığı PSD katsayısı ile çarpılarak PSD bulunur.

PSD Katsayısı x [(Malullük derece göstergesi x Bilinen en son memur maaş katsayısı)x yıl]

$$1 \text{ nci dönem geliri} + 2 \text{ nci dönem geliri} = C$$

D. Maluliyet Halinde Çalışıp Kazanabileceği Varsayılan Gelir

<u>Maluliyet Derecesi</u>	<u>Kazanacağı Varsayılan Gelir</u>
1 nci der. malül	Gelir elde edemez
2 nci der. malül	Asgari ücret kadar
3 ncü der. malül	Asgari ücretin % 25 fazlası
4 ncü der. malül	Asgari ücretin % 50 fazlası
5 nci der. malül	Asgari ücretin % 75 fazlası
6 ncı der. malül	Asgari ücretin iki katı

1 nci dönem,

Zararın başlangıcından Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih kadar asgari ücretin yıllık % 5 arttırımlı tutarları toplamı, maluliyet derecesi karşılığı kadar arttırılarak bulunur.

2 nci dönem,

Tazminatın Ödeneceği Varsayılan Tarih takip eden aydan itibaren yıllık % 5 arttırılarak kadrosuzluktan emekli olunacak tarihe kadar toplanır (Astsubaylarda 55 yaşa kadar), maluliyet derecesi katı kadar fazlası hesaplanır, bu dönem yılları arası karşılığı PSD katsayısı bulunarak bu miktar ile çarpılarak, bu dönem PSD bulunur.

$$1 \text{ nci dönem miktarı} + 2 \text{ nci dönem miktarı} = D$$

*Bu hesaplama yöntemi sadece AYİM e mahsustur.

$$\text{Toplam Yarar} = A + B + C + D$$

III. DENKLEŞTİRME

$$\text{Toplam Zarar} - \text{Toplam Yarar} = \text{Hakediş}$$

A. (2330 SK.) Nakdi Tazminatın Veya (2629 SK.) Uçuş, Kurbağa Adam Tazminatının Faizlendirilmesi

*Saymanlığın bildirdiği Nakdi Tazminat miktarını, Nakdi Tazminatın ödendiği tarihten Maddi Tazminatın Ödeneceği varsayılan Tarihe kadar yıllık % 30 faizlendirilerek (gün, ay, yıl dikkate alınarak faizlendirilir.) bulunan miktar.

Hakediş > Nakdi Tazminat ise maddi ve manevi tazminata hükmolunur.

Hakediş = Nakdi Tazminat ise maddi tazminat verilmez. Manevi tazminat mahkemece takdir edilir.

Hakediş < Nakdi Tazminat ise maddi tazminat verilmez. Aradaki fark manevi tazminatı karşılarsa manevi yok, karşılamaz ise eksik kalan miktar kadar manevi tazminata hükmolunur.

B. Evlenme Şansı İndirimi

Hakediş - (Hakediş x Evlenme Şansı) = B

1995 öncesi evlenme şansı zarar üzerinden indirilirdi, 1995 sonrası hakedişten indirilmeye başlandı

C.Kusur Oranı İndirimi

Bu indirim hakediş miktarı üzerinden mahkemece takdir edilen bir oranda yapılmaktadır.

D.BK.43' Maddeye Dayandırılarak Yapılan İndirim

Mahkeme felaketin özendirilmemesi ilkesinden hareketle bu maddeye dayanarak gerekli gördüğünde hakediş üzerinden indirim yoluna gidebilmektedir.

(EK-III)

ÖRNEK OLAY - 1

19.01.1968 doğumlu 1986/112 sicil sayılı J.Astsb.TG'nin 04.11.1993 günü teröristlerce girdiği çatışmada şehit olması nedeni ile eşi ve çocuklarının açtıkları tam yargı davasında, davacıların maddi tazminat hak edişlerinin bulunması.

Destek Yönünden:

Doğum tarihi :19.01.1968
Emeklilik tarihi :01.09.2023
PMF Tablosu ile muhtemel
ömür sonu :20.07.2034
09/1993 tarihinde ulaştığı
son derecesi/kademesi :7/2
Gösterge+Ek göstergesi :720 + 650
Zararın başlangıç tarihi :11/1993
11/1993 - 07/2034 tarihleri
arasındaki gelirleri :hizmet gelirleri + emekli ikramiyesi +
oyak + tasarrufu teşvik + emekli aylıkları
Gelirlerden davacıların
alacağı paylar :Eş %30 %35 %40
1.Çocuk %15 %15
2.Çocuk %15

Eş Yönünden:

Doğum tarihi :17.02.1966
PFM tablosu ile muhtemel
ömür sonu :01/2033 (destekten büyük)
Yeniden evlenme şansı :%17 (Tablo-9 iki çocuklu)

1.Çocuk Yönünden

Doğum tarihi :09.01.1990

Bakmakla yükümlülüğün

sonu 25 nci yaş :01/2015

2.Çocuk Yönünden

Doğum tarihi :01.05.1992

Bakmakla yükümlülüğü

sonu 25 nci yaş :04./2017

Tazminat hesaplama tarihi :30.3.1995

Tazminat maliyece ödeneceği

varsayılan tarih :07/1995

1.ZARAR HESABI

A) Hizmet Gelirleri

a) 1 nci dönem hizmet gelirleri: Ölüm tarihinden, hesaplanan tazminatın ödeneceği varsayılan tarihe kadar dönem gelirlerini kapsar.

11/1993-7/1995 tarihleri arası - iki defa (Tablo-8 de gösterilen) 7/2 derece karşılığı, on iki defa 7/3 derece karşılığı, yedi defa da 6/1 derece karşılığı aylık alacaktır

11/1993-7/1995 dönemi

hizmet gelirleri 1993 yılı 7/2 1994 yılı 7/3 1995 yılı 6/1
= [(2x11.387.000)+(12 x 11.412.000)+(7 x 12.197.000)]
=245.097.000

Bu dönemde eş ve iki çocuk sağ

olduğu için pay oranları -Eş % 30 = 73.529.000
1.Çocuk%15 = 36.764.000
2.Çocuk%15 = 36.764.000

b) 2 nci dönem hizmet gelirleri: Tazminatın ödeneceği varsayılan tarihi izleyen aydan, kadrosuzluktan emekli olacağı yılın Eylül ayı sonuna kadar olan dönemdir.Astsubaylar için 55 yaş emeklilik için baz alınır.

8/1995-1/2015 dönemi - 1 nci çocuğun 25 nci yaşını doldurduğu döneme kadar olan dönem gelirleri hesaplanır. Eş % 30, 1. çocuk %15, 2. Çocuk %15 pay alır. Aylık gelirleri Tablo-8'de her derece ve kademe karşılığı olarak bulunur ve o aylığı kaç ay alacak ise o miktar ile çarpılır.

8/1995 -1/2015 dönemi hizmet gelirleri

1995 yılı 6/1	1996 yılı 6/2	1997 yılı 6/3
=[(5x12.197.000)+(12x12.225.000)+(12x12.253.000) +		
1998 yılı 5/1	1999 yılı 5/2	2000 yılı 5/3
(12 x 12.952.000)+(12 x 12.983.000)+(12 x 13.014.000)+		
2001 yılı 4/1	2002 yılı 4/2	2003 yılı 4/3
(12 x 13.804.000)+(12 x 13.838.000)+(12 x 13.872.000)+		
2004 yılı 3/1	2005 yılı 3/2	2006 yılı 3/3
(12 x 14.877.000)+(12 x 14.918.000)+(12 x 14.958.000)+		
2007 yılı 2/1	2008 yılı 2/2	2009 yılı 2/3
(12 x 16.086.000)+(12 x 16.133.000)+(12 x 16.179.000)+		
2010 yılı 2/4	2011 yılı 2/5	2012 yılı 2/6
(12 x 16.791.000)+(12 x 16.840.000)+(12 x 16.878.000)+		
2013 yılı 1/3	2014 yılı 1/3	2015 yılı 1/3
(12 x 17.249.000)+(12 x 17.249.000)+(12 x 17.249.000)]		
=3.475.018.000		

Eş	% 30	=	1.042.250.00
1.Çocuk	% 15	=	521.252.000
2.Çocuk	% 15	=	521.252.000

2/2015 - 4/2017 tarihleri arası - 1 nci çocuğun 25 nci yaşını doldurduğu andan 2 nci çocuğun 25 nci yaşını dolduracağı dönem arası gelirler hesaplanır. Eş %35, 2 nci çocuk %15 pay alır. Aylık gelirler Tablo-8' den alınır.

2/2015 - 4/2017 dönemi

	2015 Yılı 1/3	2016 Yılı 1/3	2017 Yılı 1/3
hizmet gelirleri	= [(11 x 17.249.000) + (12 x 17.249.000) + (4 x 17.249.000)]		
	= 465.723.000		

Eş	% 30 =	163.003.000
2.Çocuk	% 15 =	69.858.000

5/2017 - 9/2023 tarihleri arası - 2 nci çocuğun 25 nci yaşını doldurduğu andan desteğin emekli olacağı tarihe kadar olan dönem hizmet gelirleri hesaplanır. Sadece eş olduğu için onun payı % 40 olur. Aylık gelirler Tablo-8'den alınır.

5/2017 - 9/2023 dönemi	2017 yılı 1/3	2018 yılı 1/3	2019 yılı 1/3
hizmet gelirleri	= [(8 x 17.249.000) + (12 x 17.249.000) + (12 x 17.249.000) +		
	2020 yılı 1/3	2021 yılı 1/3	2022 yılı 1/3
	(12 x 17.249.000) + (12 x 17.249.000) + (12 x 17.249.000) +		
	2023 yılı 1/3		
	(9 x 17.249.000)		
	= 1.328.173.000		

$$\text{Eş} \quad \%40 = 531.269.000$$

2 nci dönem Eş gelirler toplamı peşin sermaye değeri (PSD):

$$\begin{aligned} \text{Eş toplam} &= [(8/1995 - 1/2015 \text{ dönem gelirleri}) + (2/2015 - 4/2017 \\ &\text{dönem gelirleri}) + (5/2017 - 9/2023 \text{ dönem gelirleri})] \\ &= 1.042.250.000 + 163.003.000 + 531.269.000 \\ &= 1.736.777.000 \end{aligned}$$

Eş toplam PSD - 8/1995 --9/2023 tarihleri arası 28 yıldır 2 nci dönem toplam geliri eşe 28 yıl önce verileceği için % 5 faiz üzerinden Balig ve Peşin Değer Tablosu (Tablo-11) dördüncü sütunda $\left(\frac{k_n - 1}{k^n (k - 1)}\right)$ formülü ile bulunanın 28 yılın karşılığı katsayı ile çarpılarak peşin sermaye değeri bulunur.(PSD katsayısı = 14.8981)

$$\begin{aligned} \text{Eş toplam PSD} &= \frac{\text{2 nci dönem toplam gelir}}{\text{2 nci dönem süresi(yıl)}} \times \text{2 nci dönem süresi PSD katsayısı} \\ &= \frac{1.736.777.000}{28} \times 14.8981 \\ &= 924.095.000 \end{aligned}$$

2 nci dönem 1.çocuk gelirler toplamı peşin sermaye değeri(PSD):

$$\begin{aligned} \text{1.Çocuk toplam} &= (8/1995 - 1/2015 \text{ dönem gelirleri}) \\ &= 521.252.000 \end{aligned}$$

1.Çocuk toplam PSD - 8/1995 - 1/2015 tarihleri arası 19 yıldır. 2 nci dönem gelirleri 1. çocuğa 19 yıl önce verileceği için, Tablo-11 den dördüncü sütunda 19 yılın

karşılığı olan peşin sermaye değeri katsayısı ile çarpılarak bugünkü değeri yani peşin sermaye değeri bulunur.(PSD katsayısı = 12.0853)

$$\begin{aligned} 1.\text{Çocuk toplam PSD} &= \frac{2 \text{ nci dönem toplam gelir}}{2 \text{ nci dönem süresi (yıl)}} \times 2 \text{ nci dönem süresi PSD katsayısı} \\ &= \frac{521.252.000}{19} \times 12.08531 \\ &= 331.552.000 \end{aligned}$$

2 nci dönem 2.çocuk gelirler toplamı peşin sermaye değeri(PSD)

$$\begin{aligned} 2 \text{ nci çocuk toplam} &= [(8/1995 - 1/2015 \text{ dönem gelirleri}) + (2/2015 - 4/2017 \\ &\text{ dönem geliri})] \\ &= 521.252.000 + 69.858.000 \\ &= 591.111.000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 2.\text{Çocuk toplam PSD} &= \frac{2 \text{ nci dönem toplam gelir}}{2 \text{ nci dönem süresi (yıl)}} \times 2 \text{ nci dönem süresi PSD katsayısı} \\ &= \frac{591.111.000}{22} \times 13.1630 \\ &= 353.672.000 \end{aligned}$$

c) Hizmet Gelirleri Topam Zararları: 1 nci ve 2 nci dönemde elde edilen gelirlerin toplamıdır. 1 nci dönem gelirleri işlenmiş dönem sayıldığı için peşin sermaye değeri bulunmaz.

$$\begin{aligned} \text{Eş} &= 1 \text{ nci dönem gelirleri} + 2 \text{ nci dönem gelirleri} = 73.529.000 + 924.095.000 \\ &= 997.752.000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 1.\text{Çocuk} &= 36.764.000 + 331.552.000 \\ &= 368.316.000 \end{aligned}$$

Oyak kesenek matrahı = Gösterge aylığı + Ek gösterge aylığı +
Taban aylığı + Kıdem aylığı + En yüksek
devlet memuru aylığının %11

Desteğin 1993 yılı 7/2 derece Oyak kesenek matrahını hesaplayalım

1993 yılı 7/2 Oyak

kesenek matrahı = [(720 x 1140) + (950 x 1140) + (1000 x 4135)
+ (180 x 1140) + ((1500 + 8000) x 1140)]
=7.561.000

Bulunan matrahın % 10 u Oyak
keseneğidir =756.100

Her derece ve kademe için Oyak kesenekleri aynı şekilde bulunur.
Bulunan kesenek miktarları toplanır ve emekli oluncaya kadar geçen süre
için %5 faizlendirilerek Oyak ikramiyesi bulunur.

Oyak ikramiyesi = [(Oyak kesinti toplamı + (Oyak kesinti toplamı x % 5) x yıl]
93 yılı 94 yılı 1995 yılı 1996 yılı

Oyak kesinti toplamı = (2 x 756.080) + (12 x 760.660) + (12 x 788.020) + (12 x 793.150) +
(12 x 798.280) + (12 x 820.520) + (12 x 826.210) + (12 x 831.910) +
(12 x 870.670) + (12 x 876.940) + (12 x 883.130) + (12 x 957.880) +
(12 x 965.290) + (12 x 972.700) + (12 x 1.071.310) + (12 x 1.79.860) +
(12 x 1.088.410) + (12 x 1.094.000) + (12 x 1.101.000)
2012 yılı 2013 yılı 2014-2022 yılları 2023 yılı
+ (12 x 1.108.000) + (12 x 1.176.760) + (108 x 1.176.760) + (8 x 1.176.760)
=331.990.000

Oyak ikramiyesi = [331.990.000 + (331.990.000 x %5) x (1 nci dönem yıl
+ 2 nci dönem yıl)]
= [331.990.000 + (16.599.000 x 30)]
=829.975.000

$$\begin{aligned}
\text{Oyak ikramiyesi PSD} &= \frac{\text{Oyak ikramiyesi toplam}}{2 \text{ nci dönem süresi}} \times \text{PSD katsayısı} \\
&= \frac{829.975.000}{28} \times 14.8981 \\
&= 441.609.000
\end{aligned}$$

PSD katsayısı Tablo-11 dördüncü sütun 28 yıl karşılığı olarak bulunur (PSD katsayısı=14.8981)

$$\text{Eş } \% 40 = 176.643.000$$

D) Tasarrufu Teşvik

Tasarruf teşvik fonuna kesilen % 2 şahıs payları her ay için emekli oluncaya kadar toplanır ve % 5 faizlendirilerek tasarruf teşvik ikramiyesi bulunur.

Tasarrufu teşvik kesenek
matrahı

$$\begin{aligned}
&= \text{Gösterge aylığı} + \text{Ek gösterge aylığı} + \\
&\text{Taban Aylığı} + \text{Kıdem aylığı} + \text{İş riski} \\
&\text{tazminatı} + \text{İş güçlüğü tazminatı} + \\
&\text{Komutanlık tazminatı} + \text{Tugay dahil ast} \\
&\text{birlik görev tazminatı} + \text{Silahlı Kuvvetler} \\
&\text{tazminatı} + \text{Tayın bedeli} \\
&= (720 \times 1140) + (950 \times 1140) + (1000 \times 4135) + \\
&= (180 \times 1140) + (1350 \times 380) + (250 \times 380) + (-) + \\
&(575 \times 380) + (110.830.000 \times \%62) + (700 \times 1140) \\
&= 13.539.000
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{Tasarrufu teşvik kesintisi} &= \text{Matrah} \times \% 2 \\
&= 13.539.000 \times \%2 \\
&= 676.950
\end{aligned}$$

yıla kadar geçen süre peşin sermaye değeri katsayısından desteğin ölümünden desteğin veya yaş itibarıyla büyükse eşin öleceği varsayılan yıla kadar geçen sürenin peşin sermaye değeri katsayısının çıkarılması ile elde edilir. Toplam emekli aylıkları, emeklilik dönemi süresi yıla bölünür ve bulunan PSD katsayısı ile çarpılarak emekli aylıkları geliri bulunmuş olur.

$$\text{Emekli aylığı gelir toplamı PSD} = \frac{\text{Emekli aylığı} \times \text{Emeklilik süresi (Ay)}}{\text{Emeklilik süresi (Yıl)}} \times \text{Emeklilik süresi PSD katsayısı}$$

$$\text{Emekli aylığı} = [\text{Gösterge aylığı} + \text{Ek gösterge aylığı} + \text{Taban aylığı} + \text{Kıdem aylığı} + (\text{En yüksek devlet memuru aylığının \%11})] \times \text{Hizmet yılı yüzdesi}$$

$$\begin{aligned} \text{Emekli aylığı} &= [(1440 \times 1140) + (3600 \times 1140) + (1000 \times 4135) + (500 \times 1140) \\ &+ (10.830.000 \times \%11)] \times \\ &(\%75 + \%13) \\ &= 11.641.000 \times \%88 \\ &= 10.244.000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Emekli aylığı gelir toplamı PSD} &= \frac{10.244.000 \times 113}{11} \times 1.8132 \\ &= 221.223.000 \end{aligned}$$

$$\text{Eş \%40} = 88.489.000$$

2. YARAR HESABI

A) Tütün İkramiyeleri

Emekli Sandığına her yıl için hak sahiplerine dağıtılır. Yarar hesabında iki dönem olarak ele alınır. Tazminatın ödeneceği varsayılan

tarihe kadar olan dönemin peşin sermaye değeri bulunmaz. Tazminatın ödeneceği varsayılan tarihte muhtemel ömür sonuna kadar olan dönem için peşin sermaye değeri bulunur.

1 nci dönem tütün ikramiyesi (1994-1995)=8.740.000 Emekli Sandığına nakden ödenen 2 nci dönem tütün ikramiyesi=(Malüllük derecesi göstergesi x Maaş katsayısı)

(1995-2033)

2023 eşin muhtemel ömür sonudur.= (23.000x1140)

Çünkü kadın daha büyük

$$=26.220.000$$

2'nci dönem tütün ikramiyesi PSD = Tütün ikramiyesi x Tütün ikramiyesi ödenecek süre PSD katsayısı = 26.220.000 x 16.7113
= 438.170.000

Toplam tütün ikramiyesi = 1 nci dönem tütün ikramiyesi + 2 nci dönem tütün ikramiyesi
= 8.740.000+438.170.000
= 446.910.000

Eş %30 = 44.073.000

1.Çocuk %15 = 22.036.000

2.Çocuk %15 = 22.036.000

B) Vazife Malülü Aylıkları

Emekli Sandığına bildirilir. Ölüm anında tazminatın verileceği varsayılan tarihe kadar olan dönem için toplam miktar 1 nci dönem vazife malül aylıklarıdır. Bu hesaplamalar eş ve çocuklar için ayrı ayrı yapılır. 2nci dönem olarak tazminatın verileceğinin kabul edildiği takip eden

aydan eşin muhtemel ömür sonuna kadar çocuklar için ise 25 yaşına kadar olan dönem hesaplanır. Herkesin vazife malülü aylıklarının 2 nci dönem gelirlerinin peşin sermaye değeri bulunur.

Eş için;

11/1993 - 7/1995 tarihleri arası vazife malülü aylıkları olarak Emekli Sandığı 113.498.000 bildirmiştir. Bu bilgiler dosyada mevcuttur veya Emekli Sandığından öğrenilebilir.

8/1995 -- 01/2033 tarihleri arası 449 aydır. Emekli Sandığı da vazife malülü aylığı olarak 6.542.000 bildirmiştir.

2 nci dönem vazife

aylıklar PSD_ Vazife malülü aylığı. x 2 nci dönem süresi (Ay) x PSD katsayısı

2 nci dönem süresi(Yıl)

=6.542.000x449 X 16.7113

37

=1.326.677.000

Vazife malülü aylıkları toplamı=1 nci dönem vazife malülü aylıkları toplamı+ 2 nci dönem vazife malülü aylıkları toplamı

=113.498.000 + 1.326.677.000

=1.440.175.000

1.Çocuk için

11/1993 -- 7/1995 tarihleri arası 86.940.000

8/1995 – 01/2015 tarihleri arası 233 ay 19 yıldır. Aylık olarak 464.000 bildirilmiştir

2nci dönem vazife malülü aylıkları PSD_ 464.000 x 233 x 12.0853

19

=68.766.000

$$\begin{aligned} \text{Vazife malülü aylıkları toplamı} &= 86.940.000 + 68.766.000 \\ &= 155.706.000 \end{aligned}$$

2.Çocuk için;

11/1993 -- 7/1995 tarihleri arası 86.940.000

8/1995 -- 01/2033 tarihleri 261 ay 22 yıldır. Aylık olarak 464.000 bildirilmiştir.

$$\begin{aligned} \text{2 nci dönem vazife malülü aylıkları PSD} &= \frac{464.000 \times 261}{22} \times 13.1630 \\ &= 72.458.000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Vazife malülü aylıkları toplam} &= 86.940.000 + 72.458.000 \\ &= 159.398.000 \end{aligned}$$

C) Emekli İkramiyeleri

Ölüm tarihine kadar Emekli Sandığında biriken emekli kesenekleri toptan ödenir. Bu miktar tazminatın ödeneceği varsayılan tarihe kadar %30 yıllık faizle faizlendirilir.

Eş için;

Emekli ikramiyesi olarak 21.112.000 birikmiş, (dosyada mevcut) bu miktarın 1 yıl 8 ay 27 günlük faizi %30 üzerinden 10.978.000 dir.

$$\begin{aligned} \text{Toplam emekli ikramiyesi} &= [\text{Emekli ikramiyesi} + (\text{Emekli ikramiyesi} \times \%30) \times (\text{Yıl, ay, gün})] \\ &= [21.112.000 + (21.112.000 \times \%30) \times (1\text{yıl}, 8\text{ay}, 27\text{gün})] \\ &= 32.090.000 \end{aligned}$$

1.Çocuk için;

Emekli Sandığından bildirilen 10.556.000 dir.

$$\begin{aligned} \text{Toplam emekli ikramiyesi} &= [10.556.000 + (10.556.000 \times \% 30) \times (1\text{ yıl, } 8 \text{ ay, } 27 \\ &\text{ gün})] \\ &= 16.045.000 \end{aligned}$$

2.Çocuk için;

Emekli Sandığından bildirilen 10.556.000 dir.

$$\begin{aligned} \text{Toplam emekli ikramiyesi} &= [10.556.000 + (10.556.000 \times \% 30) \times (1 \text{ yıl, } 8 \text{ ay, } 27 \text{ gün})] \\ &= 16.045.000 \end{aligned}$$

D) Nakdi Tazminat

Ocak 1995 nakdi tazminat miktarı 649.800.000 dir. Bu miktar miras paylarına göre paylaşılır. Bu durumda Eş 1/4 1.Çocuk 3/8 2.Çocuk 3/8 pay alır.

$$\begin{aligned} \text{Eş payı} &= 649.800.000 \times 1/4 \\ &= 162.450.000 \end{aligned}$$

Nakdi tazminatın % 30 faiz ile 1 yıl 8 ay 27 günlük faizi

$$\begin{aligned} \text{Nakdi tazminat} &= [\text{Nakdi tazminat} + (\text{Nakdi tazminat} \times \% 30) \times (1 \text{ yıl, } \\ &8 \text{ ay, } 27 \text{ gün})] \\ &= 162.450.000 + (162.450.000 \times \% 30) \times 632 \text{ gün} \\ &= 246.834.000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{1.Çocuk payı} &= 649.800.000 \times 3/8 \\ &= 243.675.000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{Nakti tazminat} &= [\text{Nakti tazminat} + (\text{Nakti tazminat} \times \%30) \times 632 \text{ gün}] \\
&= [243.675.000 + (243.675.000 \times \%30) \times 632] \\
&= 243.675.000 + 126.577.000 \\
&= 370.252.000
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{2.Çocuk payı} &= 649.800.000 \times 3/8 \\
&= 243.675.000
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{Nakti tazminat} &= [243.675.000 + (243.675.000 \times \%30) \times 632] \\
&= 243.675.000 + 126.577.000 \\
&= 370.252.000
\end{aligned}$$

3. ZARAR TOPLAMI

A) Hizmet Gelirleri	<u>Eş</u>	<u>1.Çocuk</u>	<u>2.Çocuk</u>
1 nci dönem			
11/1993-7/1995	73.529.000	36.764.000	36.764.000
.....			
2 nci dönem			
8/1995-1/2015	1.042.505.000	521.252.000	521.252.000
2/2015-4/2017	163.003.000	-	-69.858.000
5/2017-9/2023	531.269.000	-	-
2nci dönem toplam	1.736.777.000	521.252.000	591.111.000
2nci dönem toplam PSD	$\frac{1.736.777.000}{28} \times 14.8981$	$\frac{521.252.000}{19} \times 12.0853$	$\frac{91.111.000}{22} \times 13.1630$
	-924.095.000	=331.155.000	=353.672.000
<hr/>			
Hizmet gelirleri topl.	997.624.000	368.316.000	390.437.000
B) Emekli İkramesi	35.636.000	-	-
C) Oyak İkramesi	176.643.000	-	-
D) Tasarruf Teşvik	173.232.000	-	-
E) Emekli Aylıklar	88.489.000	-	-
+	<hr/>		
Toplam Zarar	1.471.624.000	368.316.000	390.437.000

4.YARAR TOPLAMI

	<u>Eş</u>	<u>1.Çocuk</u>	<u>2. Çocuk</u>
A) Tütün İkramesi	44.073.000	22.036.000	22.036.000
B) Vazife Malülü Aylıkları	1.440.175.000	155.706.000	159.398.000
C) Emekli İkramesi	32.090.000	16.045.000	16.045.000
D) Nakti Tazminat	246.834.000	370.252.000	370.252.000
	<hr/>		
Yarar Toplamı	1.763.172.000	565.939.000	567.731.000

5. HAKEDİŞ

Hakediş = Toplam Zarar - Toplam Yarar

Bütün davacıların zararları fazlasıyla karşılanmıştır.

(EK- IV)

ÖRNEK OLAY - 2

17.06.1954 doğumlu 1974/3 sicilli J. Kd. Bnb. M. Ş.'nin 11.01.1994 günü teröristler tarafından şehid edilmesi üzerine eşi ve üç çocuğunun açtıkları tam yargı davası sonucu davacıların maddi tazminat hakedişlerinin bulunması (1. çocuk doğuştan özürdür.)

Destek yönünden;

Doğum tarihi :17.06.1954-40 yaş
Emeklilik tarihi :09/2005
65 yaş sonu :08/2019
Muhtemel ömür sonu :10/2023

9/1993 tarihinde ulaştığı;

Derece/Kademe :1/2
Gösterge+Ek gösterge :1380+3600
Zararın başlangıç tarihi :1/1994
Tazminat verileceği
varsayılan tarih :6/1995

Eş yönünden;

Doğum tarihi :23.02.1957-37 yaş
Muhtemel ömür sonu :11/2025

Olay nedeni ile uğradığı zararlar: Desteğin hizmet gelirleri üzerinden alacağı pay + emekli ikramiyesi + Oyak + tasarrufu teşvik gelirleri üzerinden alacağı pay + emekli aylığı + kadrosuzluk tazminatı + makam tazminatı gelirleri üzerinden alacağı paylar + desteğin muhtemel

Ömür sonundan kendi muhtemel ömür sonuna kadar malül 1. ocukla birlikte alacağı dul aylıkları.

Olay nedeni ile sağladığı yararlar: Vazife mall aylıkları ile adi malül aylıkları arasındaki fark + emekli ikramiyesinin faizlendirilmiş toplamı+tütün ikramiyesi faizlendirilmiş toplamı + nakti tazminatın faizlendirilmiş toplamı

1.ocuk yönünden;

Doğum tarihi :29.05.1978 - 16 yaş

Muhtemel mr sonu :01/2012

Dosyada mevcut Sağlık Kurulu kesin raporuyla kendi geçimini sağlıyamıyacak dercede malul ve muhtaçtır. Sağladığı yararlar muhtemel ömür sonuna kadar sürdürülecektir. Sağladığı yarar ve zararlar annesi ile aynı kalemler üzerinden kendi payları nispetindedir.

2. ocuk yönünden;

Doğum tarihi :05.06.1987 - 8 yaş

Muhtemel mr sonu :06/2012

Olay nedeni ile uğradığı zararlar: Hizmet gelirleri+emekli ikramiyesi + 'Oyak + tasarruf teşvik + emekli aylığı + kadrosuzluk tazminatı + makam tazminatı üzerinden alacağı paylar.

Olay nedeni ile sağladığı yararlar: Diğer ocuk ile aynı kalem yararları kendi payı nispetinde sağlamıştır.

3.Çocuk yönünden;

Doğum tarihi :19.07.1991 - 4 yaş
25 yaş sonu :07/2016

İkinci çocuk ile aynı gelir zararlarına ve yararlarına sahiptir.

Paylar;

Eş	% 30	% 30	% 35
1.Çocuk	% 14	% 15	% 15
2.Çocuk	% 10	% 15	
3.Çocuk	% 8		

I.Zarar Hesabı

A) Hizmet Gelirleri

1.Dönem - 01/1994-06/1995

1/2 Kd. Bnb maaşı = 17.855.000TL

1/3 Kd. Bnb.maaşı = 17.905.000TL

(Tablo -7' den bulunur)

Gelir = (12 x 17.855.000) + (6 x 17.905.000TL)

= 214.260.000 + 107.430.000

=321.690.000 TL

2.Dönem - 06/1995 - 09/2005

6-12/95 maaşı =17.905.000TL

1-12/96 maaşı =18.582.000TL

1-12/97 maaşı =18.582.000TL

1-12/98 maaşı =18.582.000TL

1-12/99 maaşı =22.921.000TL

30 yılın PDS katsayısı = 0.6139

(Tablo-11'den bulunur)

$$=([(1500 + 5800) \times 1140] + 4.135.000 + 570.000 + (10.834.000 \times \%11]) \times 0,6139$$

$$=426.549.000 \times 0,6139 \quad \text{Eş \%30}=78.557.000\text{TL} \quad \text{1.Çocuk \% 14}=36.660.000\text{TL}$$

$$=261.858.000\text{TL} \quad \text{2.çocuk \% 10}=26.185.000\text{TL} \quad \text{3.Çocuk \% 8}=20.948.000\text{TL}$$

C) OYAK

1994 yılı Oyak İkramesi Matrahı=Gösterge aylığı + Ek gösterge aylığı + Taban aylığı + Kıdem aylığı + En yüksek devlet memuru aylığının % 11

$$\begin{aligned} &= [(1380 \times 1140) + (3600 \times 1140) + (1000 \times 4135) \\ &+ (400 \times 1140) + (9500 \times 11400) \times \%11] \\ &= 11.450.000 \end{aligned}$$

Oyak ikramiye kesintisi = Oyak ikramiye matrahı x % 10

$$= 11.450.000 \times \% 10$$

$$= 1.145.000$$

Aynı yöntemle her yıl için emekli oluncaya kadar Oyak ikramiye kesintisi aylık olarak bulunur.

$$\begin{aligned} \text{Oyak kesinti toplamı} &= (12 \times 1.145) + (12 \times 1.155) + (12 \times 1.166) + (12 \times 1.168) + \\ & (12 \times 1.307) + (68 \times 1421) \\ &= 181.876.000 \end{aligned}$$

1-12/1994 - 1.145.000

1-12/1995 - 1.154.000

1-12/1996 - 1.164.000

1-12/1997 - 1.166.000

1-12/1998 - 1.168.000

1-12/1999 - 1.307.000

1-12/2000-2004 - 1.421.000

1-08/2005 - 1.421.000

$$\begin{aligned}\text{Oyak İkramesi} &= [(\text{Oyak kesinti toplamı} + (\text{Oyak kesinti toplamı} \times \% 5) \times \text{Yıl} (1 + 2 \text{ Dönem})] \\ &= [181.876.000 + (181.876.000 \times \% 5) \times (2 + 10)] \\ &= 290.992.000\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\text{Oyak İkramesi PSD} &= \frac{\text{Oyak İkramesi}}{\text{Yıl (2 nci dönem)}} \times 2 \text{ nci dönem PSD katsayısı} \\ &= \frac{290.992.000}{10} \times 7.7127 \\ &= 244.695.000\end{aligned}$$

10 yılın PSD katsayısı Tablo -9' den bulunur (PSD katsayısı=7.7214)

Eş % 30 = 67.408.000 1.Çocuk % 14 = 31.457.000

2.Çocuk % 10 = 22.469.000 3.Çocuk % 8 = 17.975.000

D) Tasarrufu Teşvik

Matrah (1/2 Kd.Bnb) için;

(Gösterge+Ek Göst.) x Maaş Katsayısı = (1380 + 3600) x 1140=5.677.000 TL

Kıdem Puanı x Maaş Katsayısı = (20 x 20) x 1140=456.000 TL

Taban Puanı x Taban Aylığı Katsayısı = 1000 x 4135=4.135.000 TL

Tayın Bedeli = Puan x Maaş Katsayısı
= 700 x 1140=798.000 TL

Yan Ödeme= (İş güçlüğü puanı + İş riski puanı+Komutanlık puanı + Tugay Komutanlığı çalışma puanı) x Yan Ödeme Katsayısı

$$= (2350 + 650 + 0 + 1375) \times 380=1.662.000$$

Silahlı Kuvvetler Tazminatı = En Yüksek Devlet Memuru Maaşı x Rütbe Tazminat Oranı %95

$$= (9500 \times 1140) \times \% 95=10.288.500 \text{ TL}$$

+ _____

$$\text{Matrah} = 23.017.000$$

Tasarruf Teşvik Kesintisi (Aylık)= Matrah x %2

$$= 460.340 \text{ TL}$$

1994

1995

1996

Tasarrufu Teşvik Kesinti Toplamı= (12 x 460.340)+(12 x 462.136)+(512 x 478.040)

1997

1998

1999

$$+ (12 \times 478.500) + (12 \times 478.964) + (12 \times 524.630)$$

2000-2005

$$+ (68 \times 563.020)$$

$$= 5.524.000 + 5.545.000 + 5.736.000 + 5.742.000$$

$$+ 5.747.000 + 6.395.560 + 38.285.000$$

$$= 72.974.000$$

Yıllara göre tasarrufu teşvik aylık kesinti miktarları (Yukarıdaki örnekteki yöntemle bulunur.)

$$1-12/94 = 460.340$$

$$1-6/95 = 462.136$$

$$6-12/95 = 462.136$$

$$1-12/96 = 478.040$$

$$1-12/97 = 478.500$$

$$1-12/98 = 478.964$$

$$1-12/99 = 524.630$$

$$1-12/00-05 = 563.020$$

Tas.Teş.Kes.Top.PSD

$$= \frac{[(\text{Tas. Teş. Kes. Top.} + (\text{Tas. Teş. Kes. Top.} \% 5) \times \text{Yıl} (1+2\text{Dönem})]}{\text{Yıl (2. Dönem)}} \times \text{PSD Katsayısı}$$

$$= \frac{72.974.000 + (72.974.000 \% 5) + (2 + 10)}{10} \times 7.7217$$

10

$$= \frac{72.974.000 + (3650.000) \times 12}{10} \times 7.7217$$

10

$$= 90.112.000$$

Eş % 30 = 27.033.000 TL 1.Çocuk % 14 = 12.615.000 TL
2.çocuk % 10 = 9.011.000 TL 3.Çocuk % 8 = 7.208 000 TL

E) Emekli Aylığı + Kadrosuzluk Tazminatı + MakamTazminatı

a) 10/2005-6/2012 tarihleri arası

Emekli Maaşı

Kıdem Aylığı=Puan x Maaş Katsayısı =500 x 1140
=570.000
Taban Aylığı= Puan x Tab.Ayl. Katsayısı =1000 x 4.135
=4.135.000
(Gösterge+Ek Gös.) x Maaş Katsayısı =(1500+5800) x 1140
=8.322.000
En Yük.Dev.Mem.Maaşı x %11 =[(1500+800)x1140] x %11=1.191.300
+ _____
Emekli Maaşı =14.218.000 TL

Makam Tazminatı

Gösterge x Maaş Katsayısı = 3500 x 1140 = 3.990.000

Kadrosuzluk Tazminatı

En Yüksek Devlet Memur Maaşı x % 12 =10.830.000 x % 12 = 1.299.000
Emekli Maaşı+Makam Tazminatı+Kadrosuzluk Tazminatı =14.218.000+3.990.000+1.299.000
=19.507.000 TL

7 yılın PSD katsayısı
Tablo-11'den bulunur
(PSD katsayısı=3.5524)

$$\text{Emekli Ayl. PSD} = \frac{(\text{Emekli Maaşı} + \text{Makam Tazminatı} + \text{Kadrosuzluk Tazminatı}) \times \text{Ay}}{\text{Yıl}} \times \text{PSD Katsayısı}$$

$$\begin{aligned} & \frac{19.507.000 \times 81}{7} \times 3.552,4 \\ & = 801.861.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Eş \% 30} & = 240.558.000 \text{ TL} & 1.\text{Çocuk \% 14} & = 112.260.000 \text{ TL} \\ 2.\text{çocuk \% 10} & = 80.186.000 \text{ TL} & 3.\text{Çocuk \% 8} & = 64.148000 \text{ TL} \end{aligned}$$

b) 7/2012-7/2016 tarihleri arası

$$\text{Emekli Aylıklan PSD} = \frac{(\text{Emekli Maaşı} + \text{Makam Tazminatı} + \text{Kadrosuzluk Tazminatı}) \times \text{Ay}}{\text{Yıl}} \times \text{PSD Katsayısı}$$

$$\begin{aligned} & = \frac{19.507.000 \times 49}{4} \times 1.5471 & & \text{4 yılın katsayısı} \\ & & & \text{Tablo -11'den bulunur} \\ & & & \text{(PSD katsayısı = 1.5471)} \\ & = 369.696.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Eş \% 30} & = 110.908.000 \text{ TL} & 1.\text{Çocuk \% 15} & = 55.454.000 \text{ TL} \\ 3.\text{Çocuk \% 15} & = 55.454.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

c) 8/2016-8/2019 tarihleri arası

$$\text{Emekli Aylıklan PSD} = \frac{(\text{Emekli Maaşı} + \text{Makam Tazminatı} + \text{Kıdem Tazminatı}) \times \text{Ay}}{\text{Yıl}} \times \text{PSD Katsayısı}$$

$$\begin{aligned} & = \frac{19.507.000 \times 37}{3} \times 0,9774 & & \text{3 yılın PSD katsayısı} \\ & & & \text{Tablo -11'den bulunur} \\ & = 235.149.000 \text{ TL} & & \text{(PSD katsayısı = 1,5471)} \end{aligned}$$

$$\text{Eş \% 30} = 82.302.000 \text{ TL} \quad 1.\text{Çocuk \% 15} = 35.272.000 \text{ TL}$$

$$\text{Eş Toplam} = 240.558.000 + 110.908.000 + 82.302.000 = 433.768.000 \text{ TL}$$

$$1.\text{Çocuk Toplam} = 112.260.000 + 55.454.000 + 35.272.000 = 202.986.000 \text{ TL}$$

2.Çocuk Toplam = 80.186.000TL

3.Çocuk Toplam = 64.148.000+55.454.000=119.602.000TL

F) Emekli Aylığı+Makam Tazminatı

09/2019-10/2023 tarihleri arası

$$\begin{aligned} \text{Emekli Aylıkları} &= \frac{(\text{Emekli Maaşı.} + \text{Makam Tazminatı}) \times \text{Ay}}{\text{Yıl}} \times \text{PSD Katsayısı} \\ &= \frac{(14.218.000 + 3.990.000) \times 50}{4} \times 1.0995 \\ &= 249.427.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

Eş % 35 = 87.299.000 TL

1.Çocuk %15=37.414.000 TL

G) Dul ve Yetim Aylıkları

a) 11/2023-11/2025 Eş +1. Çocuk

Eş+1.Çocuk Emekli aylığının % 90 ını dul ve yetim aylığı olarak alırlar

Dul Aylığı=Emekli Aylığı x % 90 + Makam Tazminatı

$$= 14.218.000 \times \% 90 + 3.990.000$$

$$= 16.786.000 \text{ TL}$$

Eş % 60 = 16.786.000 TL

$$= 10.071.000 \text{ TL}$$

1.Çocuk % 30 = 16.786.000 TL

$$= 5.035.000 \text{ TL}$$

Eş dul ve yetim aylığı toplamı PSD= $\frac{\text{Dul Aylığı} \times \text{Ay}}{\text{Yıl}}$ x PSD Katsayısı

$$= \frac{10.525.000 \times 25}{2} \times 0.4744$$

$$= 59.721.000 \text{ TL}$$

$$\begin{aligned}
1. \text{ Çocuk dul aylığı toplamı PSD} &= \frac{\text{Dul Aylığı} \times \text{Ay}}{\text{Yıl}} \times \text{PSD Katsayısı} \\
&= \frac{5.035.000 \times 25}{2} \times 0.4744 \\
&= 29.860.000 \text{ TL}
\end{aligned}$$

b) 11/2023-01/2042 1.Çocuk (Eşin muhtemel ölüm tarihi 2023 yılı)

Tek çocuk emekli aylığının % 50 sini dul ve yetim aylığı olarak alır

$$\begin{aligned}
\text{Dul ve yetim aylığı} &= \text{Emekli Aylığı} \times \% 50 + \text{Makam Taz.} \\
&= 14.218.000 \times \% 50 + 3.990.000 \\
&= 11.099.000 \text{ TL}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
1. \text{ Çocuk yetim aylığı toplamı PSD} &= \frac{\text{Dul ve Yetim Aylığı} \times \text{Ay}}{\text{Yıl}} \times \text{PSD Katsayısı} \\
&= \frac{11.099.000 \times 219}{18} \times 3.0829 \\
&= 416.308.136 \text{ TL}
\end{aligned}$$

18 yılın PSD katsayısı
Tablo 11'den bulunur
(PSD katsayısı = 3.0829)

$$1. \text{ Çocuk iki dönem toplamı} = 416.308.000 + 29.860.000 = 446.168.000 \text{ TL}$$

DAVACILARIN TOPLAM ZARARI

	<u>İş</u>	<u>1.Çocuk</u>	<u>2.Çocuk</u>	<u>3.Çocuk</u>
A) Hizmet Gelirleri	729.531.000	340.448.000	243.177.000	194.541.000
B) Emekli İkramesi	78.557.000	36.660.000	26.185.000	20.948.000
C) OYAK	67.408.000	31.457.000	22.469.000	17.975.000
D) Tasarrufu Teşvik	27.033.000	12.615.000	9.011.000	7.208.000
E)Emekli Maaşı+Kadrosuzluk Tazminatı+Makam Tazminatı	433.768.000	202.986.000	80.186.000	119.602.000
F) Emekli Maaşı+Makam Tazminatı	87.299.000	37.414.000	-	-
G) Dul ve Yetim Aylıkları	59.721.000	446.168.000	-	-
Toplam Zarar	1.480.960.000	1.076.074.000	380.242.000	240.044.000

2.Yarar Hesabı

A) Malül Aylıkları

a)01/94 - 06/1995 tarihleri arasında

Aylık=6.370.000 TL (Emekli Sandığına bildirilir. Dosya bulunur)

Eş %40= 2.547.000 , 1. Çocuk %20= 1.274.000 TL

Eş Toplam=Malül Aylığı x Ay

$$\begin{aligned} \text{Eş Toplam} &= 2.547.000 \times 18 \\ &= 39.396.000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{1. Çocuk Toplam} &= \text{Malül Aylığı} \times \text{Ay} \\ &= 1.274.000 \times 18 \\ &= 19.704.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

2. Çocuk %20 =1.274.000TL 3. Çocuk %20 = 1.274.000TL

2. Çocuk Toplam =19.704.000TL 3. Çocuk Toplam=19.704.000TL

b) Eş /95-11/2025 tarihleri arasında

Toplam Malül Aylığı = $\frac{\text{Malül Aylığı} \times \text{Ay}}{\text{Yıl}}$ x PSD Katsayısı

30 yılın katsayısı

Tablo -11'den bulunur

(PSD katsayısı = 15,3725)

$$= \frac{2.547.000 \times 365}{30} \times 15.3725$$

$$=476.370.000 \text{ TL}$$

1.Dönem + 2.Dönem = 39.396.000 + 476.370.000 =515.766.000 TL

1.Çocuk - 07/95 - 01/2042 tarihleri arasında

Toplam Malül Aylığı = $\frac{\text{Malül Aylığı} \times \text{Ay}}{\text{Yıl}}$ x PSD Katsayısı

47 yılın PSD katsayısı

Tablo -11'den bulunur

(PSD katsayısı = 17,9810)

$$= \frac{1.0274.000 \times 559}{47} \times 17.9810$$
$$= 272.456.000 \text{ TL}$$

$$1.\text{Dönem} + 2.\text{Dönem} = 19.704.000 + 272.358.000 = 292.110.000 \text{ TL}$$

2.Çocuk - 07/95 - 06/2012 tarihleri arasında

$$\text{Toplam Malül Aylığı} = \frac{\text{Malül Aylığı} \times \text{Ay}}{\text{Yıl}} \times \text{PSD Katsayısı}$$

17 yılın PSD katsayısı
Tablo -11'den bulunur
(PSD katsayısı = 11,2741)

$$= \frac{1.274.000 \times 204}{17} \times 11.2741$$
$$= 172.358.000 \text{ TL}$$

$$1.\text{Dönem} + 2.\text{Dönem} = 19.704.000 + 172.358.000 = 192.062.000 \text{ TL}$$

3.Çocuk - 07/95 - 07/2016

21 yılın PSD katsayısı
Tablo -11'den bulunur.
(PSD katsayısı = 12.8212)

$$\text{Toplam Malül'Aylığı} = \frac{1.274.000 \times 253}{21} \times 12.8212$$
$$= 196.788.000 \text{ TL}$$

$$1.\text{Dönem}+2.\text{Dönem}=19.704.000 + 196.788.000 = 216.492.000 \text{ TL}$$

B) Tütün İkramesi

1994 yılı için her bir davacıya - 3.277.500 TL

1995 - 2025 tarihleri arasında

$$\text{Eş} = \frac{\text{Tütün İkramesi Katsayısı} \times \text{Maaş Katsayısı}}{\text{Mirasçı Sayısı}} \times \text{PSD Katsayısı}$$

30 yılın PSD katsayısı
Tablo -11'den bulunur
(PSD katsayısı = 15.3725)

$$= \frac{23.000 \times 1140}{4} \times 15.3725$$

$$= 100.766.000 \text{ TL}$$

$$\text{Toplam Tütün İkramesi} = 3.277.500 + 100.766.000 = 104.043.000 \text{ TL}$$

1995 - 2042 tarihleri arasında

$$1. \text{Çocuk} = \frac{23.000 \times 1140}{4} \times 17.9810$$

47 yılın PSD katsayısı
Tablo -11'den bulunur
(PSD katsayısı = 17.9810)

$$= 117.865.000 \text{ TL}$$

$$\text{Toplam Tütün İkramesi} = 3.277.500 + 117.865.000 = 121.142.000 \text{ TL}$$

1995 - 2012 tarihleri arasında

$$2. \text{Çocuk} = \frac{23.000 \times 1140}{4} \times 11.2741$$

17 yılın PSD katsayısı
Tablo -11'den bulunur
(PSD katsayısı = 11.2741)

$$= 73.901.000 \text{ TL}$$

$$\text{Toplam Tütün İkramesi} = 3.277.500 + 73.901.000 = 77.178.000 \text{ TL}$$

1995 - 2016 tarihleri arasında

$$\begin{aligned} 3. \text{Çocuk} &= \frac{23.000 \times 1140}{4} \times 12.8212 \\ &= 21 \text{ yılın PSD katsayısı} \\ &= \text{Tablo -11'den bulunur} \\ &= (\text{PSD katsayısı} = 12.8212) \\ &= 84.042.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\text{Toplam Tütün İkramesi} = 3.277.500 + 84.042.000 = 87.319.000 \text{ TL}$$

C) Emekli İkramesi (Destegin ölüm anına kadar biriken miktar)

Faiz Süresi -1 yıl 3ay;

$$\begin{aligned} \text{Eş için} &- 92.109.000 \text{ TL} & \text{Herbir çocuk için} &- 46.055.000 \text{ TL} \\ \text{Emekli İkramesi Eş İçin} &= [\text{Emekli İkramesi} + (\text{Em.İkr.} \times \%30) \times \text{yıl}] \\ &= [92.109.000 + (92.109.000 \times \%30) \times 1 \text{ yıl 3 ay}] \\ &= 126.649.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

Emekli İkramesi Her Çocuk İçin

$$\begin{aligned} &= [46.055.000 + (46.055.000 \times \%30) \times 1 \text{ yıl 3 ay}] \\ &= 63.325.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

D) Nakti Tazminat

Faiz Süresi --1 yıl 4 ay 5 gün

$$\begin{aligned} \text{Eş ve üç çocuğun herbirine ayrı ayrı} &= \frac{\text{Nakti Tazminat}}{\text{Mirasçı Sayısı}} = \frac{649.800.000}{4} \\ &= 162.450.000 \text{ TL} \end{aligned}$$

Nakti Tazminat =En Yük.Dev.Mem.Maaşı x 60
=[(1500+8.000) x 1140] x 60
=649.800.000 TL

Nakti Tazminat =[Nakti Tazminat + (Nak.Taz.x %30) x yıl]
=[162.450.000 + (162.450.000 x % 30) x 1 yıl 4 ay 5 gün]
=[162.450.000 + 63.680.000]
=226.130.400 TL

DAVACILARIN TOPLAM YARARI

	<u>Eş</u>	<u>1.Çocuk</u>	<u>2.Çocuk</u>	<u>3.Çocuk</u>
Malül Aylıklar	515.766.000	292.110.000	192.062.000	216.492.000
Tütün İkramesi	104.043.000	121.142.000	77.178.000	87.319.000
Emekli İkramesi	126.649.000	63.325.000	63.325.000	63.325.000
Nakdi Tazminat	226.130.000	226.130.000	226.130.000	226.130.000

Toplam Yarar 972.588.000 TL 702.707.000 TL 558.695.000 TL 593.266.000TL

DAVACILARIN MADDİ TAZMİNAT HAKEDİŞLERİ

Hakediş =Toplam zarar-Toplam yarar

Eş =1.480.960.000 - 972.588.000=508.372.000 TL

1.Çocuk=1.076.074.000 - 702.707.000=373.367.000 TL

2.Çocuk=380.342.000 - 558.695.000=Fazlasıyla zarar karşılanmıştır

3.Çocuk=240.044.000 - 593.266.000=Fazlasıyla zarar karşılanmıştır

KAYNAKÇA

- AZRAK, Ali Ükü :“İdarenin Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramına Göre Kusursuz Sorumluluğu”, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu (Ankara, 12-13 Mayıs 1979), İHF. Yay. No:622, İstanbul, 1980.
- BALKAR, Kemal Galip :“İdari Fiillerle Hususi Hukuk Fillerinin Benzerliğinden Doğan Teşhis Hatası ve Bundan Hasıl Olan Neticeler”, AÜHFD. C.XIII, S.3-4, Ankara, 1956.
- BALTA, Tahsin Bekir : “Organların Hukuka Aykırı Eylem ve İşlemlerinden Dolayı Devletin Sorumluluğu” Çev. Kazım Yenice, Danıştay Dergisi, Y.3, S.12-13, Ankara, 1974 (Organlarından Devletin Sorumluluğu).
- BALTA, Tahsin Bekir : İdare Hukukuna Giriş, Ankara, 1970.
- BAŞGİL, Ali Fuat :“Devletin ve Diğer Amme Hükmi Şahıslarının Mesuliyeti Meselesi”, Adalet Dergisi, Ankara, 1940.
- BAŞPINAR, Recep : Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu, Tartışmalar, İHF. Yay. No:622, İstanbul,1980.

- ÇELİKKOL, Hüseyin : "İdarenin Objektif Sorumluluğu", İzmir Barosu Dergisi, Y.4, S.2-3, İzmir, 1985.
- DESCHENAUX, Henri-TERCIER
Pierre (Çev. Salim ÖZDEMİR) : Sorumluluk Hukuku, Ankara, 1983
- DURAN, Lütfi : Türkiye İdaresinin Sorumluluğu, Ankara, 1974.
- DURAN, Lütfi : İdare Hukuku Meseleleri, İstanbul, 1964.
- EREN, Fikret : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I, Ankara, 1987.
- EREN, Fikret : Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Sorumluluğu, AÜHF. Yay. No:344, Ankara, 1974.
- ERKUL, İhsan-ALTAN, Ö. Zühtü-GEREK, Nüvit : Sosyal Politika Dersleri, C.II, Eskişehir, 1983.
- EROĞLU, Hamza : İdare Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 1985.
- ESİN, Yüksel : Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, I. Kitap:Usul, II. Kitap:Esas, Ankara, 1973.
- FEYZİOĞLU, Necmettin : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I, İstanbul, 1976.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref : Yönetmelik Yargı, 8. Baskı, Ankara, 1970

- GÜNDAY, Metin : **İdare Hukuku Dersleri I**, (Teksir), Ankara, 1990.
- GÜRSOY, Kemal Tahir : Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu (Ankara, 12-13 Mayıs 1979), Tartışmalar, İHF. Yay. No:622, İstanbul,1980.
- GÜRSOY, Kemal Tahir : **Haksız Fiilerden Doğan Talep Hakları Ve Bu Hakların Diğer Talep Hakları İle Yansıması**, AÜHF Dergisi, S.1-4, Ankara, 1974.
- GÜRSOY, Tahir : **“Manevi Zarar Ve Tazmini”**, AÜHFD, C.XXV, S.1-4, Ankara, 1973.
- İMRE, Zahit : **“Hukuki Mesuliyetin Esası Üzerinde Bazı Düşünceler”**, İHFM C.XLV-XLVII, S.1-4 (Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan), İstanbul, 1982.
- İNAN, Atilla : **“Kamu Görevlilerinin Hukuka Aykırı Davranışlarından Devlet ve Diğer Kamu Tüzel Kişilerinin Kusursuz Sorumluluğu”**, Danıştay Dergisi, Y.11, S.4, Ankara, 1991.
- KARAHASAN, Mustafa Reşit : **Sorumluluk ve Tazminat Hukuku**, C.I.II, İstanbul, 1989.
- KILIÇOĞLU, Ahmet : **Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk**, Ankara, 1982.

- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip : **Borçlar Hukuku Dersleri**, 1. Fasikül, İstanbul, 1985.
- KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz : **“Objektif Sorumluluğun Genel Teorisi”**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.2, Diyarbakır, 1984.
- OĞUZMAN, Kemal : **Borçlar Hukuku Dersleri**, C.I, İstanbul,1987.
- ONAR, Sıddık Sami : **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.I. II.III, İstanbul, 1966.
- OZANSOY, Cüneyt : **“Tarihsel ve Kuramsal Açından İdarenin Kusurdan Doğan Sorumluluğu”** (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989) (Tarihsel ve Kuramsal)
- OZANSOY, Cüneyt : **“I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi”**, I. Kitap, İdari Yargı, Tartışmalar, Ankara, 1991.
- ÖZSUNAY, Ergun : **“Türk Hukukunda İşletenin Sorumluluğu ve Sorumluluktan Kurtulması Bakımından Kusur’un Etkisi ve Önemi”**, Sorumluluk Hukukunda Gelişmeler I. Sempozyumu (Ankara, 21-22 Ekim 1977), İHF. Yay. No:623 İstanbul, 1980.
- ÖZDEMİR, Necdet : **Hizmet Kusuru Teorisi ve İdarenin Sorumluluğu**, Ankara, 1963.
- ÖZGÜLDÜR, Serdar : **“Askeri Yüksek İdare Mahkemesi**

Kararları Işığında Tam Yargı Davaları”
(Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniveritesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994)

- SARICA, Ragıp : **“Hizmet Kusuru ve Karakterleri”**, İHFM.
C.XV, S.4, İstanbul, 1949.
- SARICA, Ragıp : **İdari Kaza**, İstanbul, 1949.
TEKİNAY, Selahattin Sulhi-
AKMAN, Sermet-BURCUOĞLU,
Haluk-ALTOP, Atilla : **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**,
C.I, İstanbul, 1985.
- TUNCAY, A. Can : **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**,
İstanbul, 1986.
- TUNÇOMAĞ, Kenan : **Türk Borçlar Hukuku**, I. Cilt,
İstanbul, 1976.
- YAYLA, Yıldızhan : **İdare Hukuku**, İstanbul, 1985.
- YENİCE, Kazım-ESİN, Yüksel : **İdari Yargılama Usülü**, Ankara, 1983.
- ZAHİT, İmre : **Kusursuz Mesuliyet Halleri**, Ankara,
1978.